תלמוד בבלי · אחרונים · בן יהוידע · סדר נזיקין

בן יהוידע על עבודה זרה

רבי יוסף חיים מבגדאד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בן יהוידע על עבודה זרה

רבי יוסף חיים מבגדאד

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בן-יהוידע-על-עבודה-זרה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 4
דף ב: 5
דף ג. 7
דף ג: 10
דף ד. 14
דף ד: 18
דף ה. 20
דף ה: 23
דף ז: 25
דף ח. 26
דף ח: 28
דף ט: 29
דף י. 29
דף י: 31
דף יא. 35
דף יא: 36
דף טז: 37
דף יז. 38
דף יז: 42
דף יח. 45
דף יח: 47
דף יט. 50
דף יט: 53
דף כ. 56
דף כ: 57
דף כד: 58
דף כה. 60
דף כו. 62
דף כז. 62
דף כט: 63
דף לה. 63
דף לה: 64
דף מ: 64
דף מד. 65
דף מו. 66
דף נד: 66
דף נה. 67
דף סה. 69

דף ב.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל מִצְוֹת שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בָּעוֹלָם הַזֶּה, בָּאוֹת וּמְעִידוֹת לָהֶם לָעוֹלָם הַבָּא. נראה לי בס"ד נקיט תיבת 'כָּל' לומר בין מצות דאורייתא בין מצות דרבנן בין הידור מצוה, מכולם נבראים מלאכים כפי המדרגה של אותה מצוה ואותם המלאכים באים ומעידים עליהם שנאמר יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ (ישעיה מג, ט) עדיהם לשון עדי וקשוט כמו אֶת עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב (שמות לג, ו) דכחות הקדושים הנבראים מן המצות הם עדי וקשוט לבעליהם.

גם אמר 'הֵן **בָּאוֹת וּמְעִידוֹת**' רמז בתיבת 'הֵן' לומר דאין הדבר כמו בית דין של מטה שהבעל דין הוא מביא את עדיו לזכות את עצמו אלא כאן הן באות מאליהן על דרך שאמר הכתוב וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ (ישעיה נח, ח). גם פירש ואמר '**שֶׁיִּשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל**' לשלול בני נח דאין נברא כח קדוש ממצותם.

לֶעָתִיד לָבֹא מֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְסֵפֶר תּוֹרָה וּמַנִּיחוֹ בְּחֵיקוֹ. נראה ענין זה הוא על דרך שאמר הכתוב וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה (הושע יב, יא) והכונה כאן שיהיה נדמה לעיני נשמות הצדיקים והמלאכים כך כדי להורות ולהודיע בזה שכל מצוה ומצוה שעשו ישראל אפילו גדר וסייג לכולם יש רמז ושורש בספר תורה.

מיהו נראה דחכמינו ז"ל אמרו כן בלשון מליצה לרמוז בזה על כמה דברים יקרים כי רוּחַ ה' דִּבֶּר בָּם וּמִלָּתוֹ עַל לְשׁוֹנָם (שמואל ב' כג, ב) והוא דידוע דחלק המעשה הוא בעשיה וחלק התלמוד ביצירה ששם שורשו ומקומו 'וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לוֹקֵחַ לְסֵפֶר תּוֹרָה' הוא התלמוד שלמדו ישראל שהתלמוד נקרא 'ספר התורה' אשר מקומו ביצירה 'וּמַנִּיחוֹ בְּחֵיקוֹ' הוא עולם הבריאה שנקרא בשם חיק כנודע שהוא עמוד אמצעי בין היצירה לבין האצילות שמעלה התלמוד שלמדו ישראל מן היצירה לבריאה דמעלה עליהם כאלו עשו פועל בתלמוד בעולם הבריאה שהיא חיק, ואומר 'כָּל מִי שֶׁעָסַק בָּזֶה יָבֹא וְיִטֹּל שְׂכָרוֹ' כפי ערך הבריאה ששם ערך שכר התיקון עשר ידות על ערך שכר התיקון הנעשה ביצירה יען כי היצירה בחינת עשרות והבריאה בחינת מאות הרי כאן עשר ידות בערך וכן היצירה היא עשר ידות על העשיה כי בעשיה אחדים וביצירה עשרות כמו שאמרו בכתבי רבינו האר"י ז"ל.

ועוד נראה לי בס"ד '**סֵפֶר תּוֹרָה**' הוא לימוד תורה שבכתב שהיא בחינת תפארת 'וּמַנִּיחוֹ בְּחֵיקוֹ' הוא לימוד תורה שבעל פה שהיא בחינת המלכות הנקראת חיק שכולל שני הלימודים של תורה שבכתב ותורה שבעל פה ביחד ונותן שכרם כי שכר התורה דומה לערך אבנים טובות ומרגליות דאם ירבה משקל האבן דהיינו שמשקלה עשרה קיראט

יגדל הערך שלה שתהיה שוה אלף זהובים שכל קיראט שבה יהיה ערכו מאה זהובים אף על פי שאם היתה האבן משקל קיראט אחד לא היתה שוה האבן אלא רק עשרה זהובים ולכן כולל שני לימודים אלו ביחד שירבה משקלם ואז ירבה השכר של כל פרט ופרט עשר ידות.

או יובן קרוב לזה מביא '**לְסֵפֶר תּוֹרָה**' הוא חלק הפשט 'וּמַנְּיחוֹ בְּחֵיקוֹ' זה לימוד חלק הסוד שהיא פנימי וכוללם יחד ונותן שכר וגם כן הוא על דרך האמור כדי להרבות השכר כפי חשבון ערך אבנים טובות.

ובאופן אחר נראה לי בס"ד הסוד הכמוס בלשון הקדוש הזה דידוע סוד ספר תורה הוא בחינת יסוד דאבא המתלבש תוך קו האמצעי דז"א [זעיר אנפין] וכנזכר בשער הכונות בדרוש ספר תורה עיין שם. גם ידוע כי אורות דיסוד דאבא אינם מתגלים תמיד כי אם על ידי ההכנות שעושים ישראל בתפלה אז נבקע יסוד אבא להוציא אורות שלו מתוך להאיר במקום הצריך לזה וגם זה יהיה לפי שעה ואחר כך חוזר הדבר כמו שהיה וכאשר ביאר הענין הזה בפרטות בשער הכונות שם. וידוע כי המעלה של הזמן העתיד לבוא הוא כך דהיינו מה שיהיה עתה הארה לפרקים תהיה לעתיד לבוא בקבע ובתמידות.

והשתא בֵּין תְּבִין דברי רבותינו ז"ל כמין חומר באומרם 'מֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְסֵפֶר תּוֹרָה וּמַנְּיחוֹ בְּחֵיקוֹ' אומרם 'ספר התורה' דייקא ואומרם 'בְּחֵיקוֹ' דייקא כי יסוד דאבא מתלבש תוך קו האמצעי דז"א [זעיר אנפין] וזהו בְּחֵיקוֹ' והכונה שלעתיד תתגלה הארה זו ותאיר בקבע ובתמידות ולא תחזור להתעלם כאשר הוא עתה. ואחר גילוי הארה זו הוא אומר 'כָּל מִי שֶׁעָסַק בַּתּוֹרָה יָבוֹא וְיִטֹּל שְׂכָרוֹ' והבן בדברים.

ועיין לרבינו הרש"ש ז"ל שכתב מצות עסק התורה שהוא שורש התרי"ג מצות הוא באבי"ע [באצילות, בריאה, יצירה, עשיה] הפנימי דכולל נרנח"י דנרנח"י [נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה] דחיה מוחין דאבא הכולל עיין בדברי קדשו ז"ל והשתא לפי זה בֵּין תְּבִין היטב השייכות של משא ומתן שכר עסק התורה אחר גילוי הארה הנזכר וההי"ב.

מִיָּד מִתְקַבְּצִים וּבָאִים אוּמּוֹת הָעוֹלָם בְּעַרְבּוּבְיָא (ישעיה מג, ט). הכונה קאי על השרים שלהם וגונדא דילהון שבאים בערבוביא כי זה טבעם ומזגם מצד שרשם וזהו חשקם ותאותם לערבב ולסכסך וכך דרכו של בדאי.

דף ב:

וְכוּלָּן לֹא עָשׂוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בַּתּוֹרָה (ישעיה מג, ט). קשה איך עלה על לבם לדבר שקר גמור וגלוי לפני הקדוש ברוך הוא באומרם שעשו לצורך ישראל?

ונראה לי בס"ד כונתם אף על פי שעשינו לצרכינו ולעצמינו עם כל זה בכל זה שעשינו לעצמינו יש בו צורך ישראל כדי שיתפעלו ויאמרו אם כך לעוברי רצונו, קל וחומר לעושי רצונו! ועל ידי כך יתאזרו ויזדרזו בעסק התורה ביותר. ואמר להם הקדוש ברוך הוא: שׁוֹטִים! הלא לפני גלויה וידועה כוונתכם שלא עשיתם אלא רק לצורך עצמכם ואין משותף בכונתכם כונה זו של צורך ישראל גם כן, כי אדרבה אתם אינכם רוצים שיעסקו ישראל בתורה ולא יהיו לומדים קל וחומר זה כדי להתאזר בתורה יען כי 'כְּלוּם יֵשׁ בָּכֶם מַגִּיד זֹאת' הלא אדרבה אתם אומרים להם שטוב להם שלא יעסקו בתורה ואיך תאמרו שכונתכם היתה גם כן בעבור שיקחו קל וחומר ויתעסקו בתורה?!

תִּקַּנְתֶּם שְׁוָוקִים לְהוֹשִׁיב בָּהֶן זוֹנוֹת. כתבו התוספות הוא הדין דהוה מצי למימר לעשות בהם סחורה לכל דבר אלא מגנה אותם בדבר גנאי עיין שם.

ונראה לי בס"ד אם היה אומר לעשות בהם סחורה לכל דבר יאמר גם בזה יש צורך לישראל כדי שיעסקו בתורה ד'אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה' (משנה אבות ג, יז) ואם לא יש שווקים וחניות היכן יסחרו ישראל סחורתם כדי להתפרנס, דעל ידי שווקים גם הם ישבו בחניות שם לעסוק במשא ומתן ומי שאין לו קרן ממון בידו לסחור בו יהיה סרסור של משא ומתן ויש שיהיו סופרים ועוד כמה עסקים השייכים למשא ומתן הנעשה בשווקים שעל ידי כך יהיה להם פרנסה ויעסקו בתורה.

כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁלִּי הוּא (חגי ב, ח). פירוש הסכלתם מאד במאמר זה שאמרתם 'הַרְבֵּה כֶּסֶף וְזָהָב הִרְבִּינוּ' כאלו אתם המרבים אותו בעולם והלא באמת הכל שלי כי אנכי הבורא אותו בבטן הארץ ואנכי הממציאו ביד בני אדם החופרים ומוציאים אותו מבטן הארץ ואנכי המגלגלו אצל בני אדם זה לזה למלאות אוצרם וכיסם ממנו, ואיך תאמרו 'הִרְבִּינוּ' דאם יש אדם בונה מרחץ ומתקן שווקים כלום יש בורא כסף וזהב וממציאו בעולם.

נִכְנְסָה מַלְכוּת פָּרַס אַחֲרֶיהָ (דניאל ז, ה). נראה לי בס"ד ראשי תיבות שתי אומות שנכנסו ראשנה לשבעים אומות הוא 'אף' שהוא ראשי תיבות '**א**רם **פ**רס' וזה סימן רע לשאר אומות. גם סופי תיבות שתי אומות אלו 'מס' וגם זה סימן רע להם שהוא מלשון המסה כמו הַמֵּס יִמָּס (שמואל ב' יז, י) ונשארו אותיות אמצעיות 'רר' [400] שהם מספר ארבע מאות כוחות של סטרא אחרא בסוד 'וְהִנֵּה עָשָׂו בָּא וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ' וגם זה סימן רע להם שהוא מלשון רָר בְּשָׂרוֹ (ויקרא טו, ג) שכולם יהיו נימוקים והולכים כי יתברר מהם חלקי הטוב.

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַרְבֵּה גְּשָׁרִים גָּשְׂרוּ הָרְבֵּה כְּרָכִים כָּבְשׁוּ הָרְבֵּה מִלְחָמוֹת עָשׂוּ, וְכוּלָּם לֹא עָשׂוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בַּתּוֹרָה. פירוש מה שעשינו כל אלה ולא

שתפנו ישראל שלא לקחנו מהם אנשי חיל להלחם ולא שתפנו אותם בעסק גשרים וכבוש כרכים היינו כדי שלא לבטלם מן עסק התורה ולא בשביל שהם בזויים אצלינו ואין אמון בם.

אָמְרִי אִינְהוּ סָתְרִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וַאֲנַן בָּנֵינַן. כלומר כיון דסתרו הרי עשו מעשה דמכחשת דבריהם שאמרו שהיתה כוונתם ורצונם כדי שיעסקו ישראל בתורה דאם כן איך החריבו בית המקדש שממנו יוצא שפע חכמה וממנו תורה יוצאה מן הסנהדרין הקבועים בלשכת הגזית? אבל אנחנו בנינו בית המקדש דמוכח שעשינו כדי שישראל יעסקו בתורה. ואף על פי שאין כן מטרת כונת לבנו עם כל זה לא עשינו מעשה לסתור דברינו אלא אדרבה עשינו מעשה של בנין בית המקדש שמזה יתחזקו דברינו.

מְלַמֵּד שֶׁכָּפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַר כְּגִיגִית עַל יִשְׂרָאֵל (שמות יט, יז). נראה לי בס"ד נרמז זה במה שאמר הכתוב וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ (דברים לג, ג) 'תֻּכּוּ' חסר כתיב בלא וא"ו והיא מספר גִּיגִית [426] שעולה תכ"ו.

דף ג.

לוֹמַר, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמְּקַיְּימִין אוֹתָן אֵין מְקַבְּלִין עֲלֵיהֶם שָׂכָר. יש להקשות איך יתיישב בזה לשון התניא דתני רב יוסף עמד והתירן להם? ועוד קשא דהא ודאי אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר בריה וקחזינן דיהיב שכר לאומות העולם בעולם הזה על דבר טוב שעושין?

ונראה לי בס"ד דידוע כל המצות אף על פי שנעשים בדברים גשמיים הם פועלים ברוחניות למעלה יען שכל מצוה ומצוה יש לה שורש למעלה ברוחניות דהנגלה שלה הוא בגשמיות והסוד שלה ברוחניות וכמו שפירש מהר"ם אלשיך ז"ל בפסוק וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם (שמות כא, א) שכל מצוה וכל דין שרשו פתוח אל מים העליונים וכל המקיים מצוה אחת ומשפט אחד מגיע ומאיר שרשו העליון וקונה לו פרקליט ומלאך אחד כי קיום המצות מעורר תוכיות המצות למעלה ומוריד שפע רוחני וקדוש וכו' עיין שם, ולכן אמרו רבותינו ז"ל (קידושין לט.) שכר מצות בהאי עלמא ליכא אלא הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם (דברים ז, יא) ולמחר לקבל שכרם (עירובין כב.) וקאי זה על שכר של הפעולה שפעל ברוחניות ולכך צריך שיהיה השכר בעולם הרוחני לא בעולם הזה הגשמי אך ימצא בעולם הזה שכר מה בשביל פעולה הגשמית.

והנה ידוע מה שפועלת המצוה ברוחניות למעלה אף על פי שהיא נעשית בדבר גשמי למטה היינו כי השם יתברך עשה קשר ודבוק במעשה הגשמיות של המצוה עם

הרוחניות אשר למעלה וזה הקשר נעשה על ידי הדבור שיצא מפיו יתברך בעת שצוה על אותה המצוה ומאחר שצוה לבני נח בשבע מצות הנה דבורו יתברך שצוה בשבע מצות עושה קשר ודבקות במעשה הגשמיות של שבע מצות עם הרוחניות שלמעלה.
ונמצא לפי זה גם בני נח היו פועלים במעשיהם ברוחניות למעלה ואז ממילא יש להם שכר בעולם הבא מצד זה, אמנם מאחר שהם נצטוו בשבע מצות ולא קימוה 'עמד והתירן להם' כלומר התיר הקשר והדבקות שהיה בין פעולה של דברים הנגלים ובין הרוחניות וממילא אין נעשה על ידי מעשיהם התחתונים פעולה ברוחניות כלל ונמצא אין לכם שכר בעולם הבא שהוא שכר רוחני ואמיתי ורק משום דאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר בריה נותן להם בעולם הזה שכר בשביל פעולה הנגלית שהיא בגשמיות ואין זה שכר אמיתי ולזה אמר רבינא שאין מקבלים עליהם שכר דהיינו שכר הרוחני האמיתי וזהו שאמר רב יוסף 'עמד והתירן להם' רצונו לומר שהיה קושר פועל הגשמי בפועל הרוחני התיר אותו ועל ידי כך אין עושים פועל רוחני וממילא אין להם שכר נצחי כי הטוב שעושים למטה הוא ריקן ואין בתוכו נשמה שהוא הרוחניות.
וממילא נבין נמי דמה שאמר רבי מאיר 'שֶׁאֲפִלּוּ נָכְרִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הֲרֵי הוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל' היינו בעולם הזה קאמר מפני שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר בריה ונותן לו שכרו בעולם הזה להיות בערך כהן גדול ודייקי לה מדכתיב אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם (ויקרא יח, ה) דקאמר 'הָאָדָם' בה"א כי אדם בלא ה"א הוא כינוי לישראל דוקא כמו שאמרו רבותינו ז"ל (בבא מציעא קיד:) על פסוק 'אָדָם אַתֶּם' (יחזקאל לד, לא) דאתם קרויים אדם ואין העכו"ם קרויים אדם אך קרויים 'הָאָדָם' כמו שכתבו התוספות ז"ל.
אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: **אֲנִי מֵעִיד בָּהֶם שֶׁקִּיְּימוּ אֶת הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ**. נראה לי בס"ד שבודאי ידע הקדוש ברוך הוא שהם ישיבו 'כְּלוּם יֵשׁ אָב מֵעִיד עַל בְּנוֹ' ולכן אמר להם '**אֲנִי מֵעִיד**' כדי שהם יהיו מודים בפיהם שישראל יש להם דין בנים דאז מהניא להו תשובה אפילו דאי אפשר שלא יחטאו ולא תתקיים בהם מאמר החכמה והנבואה שאמרו נֶפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת (יחזקאל יח, ד) וְחַטָּאִים תִּרְדֹּף רָעָה (משלי יג, כא) וכיון דהם מודים שיש לישראל דין בנים נמצא הקטיגור נעשה סניגור הרי הם חשבו להשיב תשובה שהיא רעה לישראל ולא הרגישו שבתשובה זו יוצא טובה לישראל והעדות יש לה להתקיים מצד אחר.
וגם מה שאמר להם 'יָבוֹאוּ שָׁמַיִם וְאָרֶץ וְיָעִידוּ' גם כן ידע רחמנא שישיבו 'הֵם נוֹגְעִים בְּעֵדוּת' ונמצא הם מודים שהשמים והארץ קיימים בשביל ישראל ואם כן לפי זה אין קנין בשמים וארץ אלא לישראל וכמו שנאמר באברהם אבינו ע"ה בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן

קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ (בראשית יד, יט) אבל הם העכו"ם אין להם חלק ונחלה בשמים ובארץ. גם עוד ממילא מובן דאף על פי שיעקב ועשו חלקו העולמות ועשו נטל עולם הזה יש לישראל זכות בכל עושר וטובת עולם הזה מדין מציל מזוטו של ים כיון דשמים וארץ קיימים רק בעבורם.

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם תְּנֶנָּה לָנוּ מֵרֹאשׁ וְנַעֲשֶׂנָּה (**ישעיה מג, ט**). נראה לי בס"ד הכונה כי אי אפשר לקיים כל המצות במעשה אך לישראל נתת להם חלק מראש דהיינו כח מעולם המחשבה שהיא בראש ועל ידי כך כל מצות שאין מקיימים במעשה נחשב להם המחשבה כמעשה ובזה יהיו שלימים בכל רמ"ח עשה וגם לנו 'תֵּן לָנוּ' כח מעולם המחשבה שהיא 'בְּרֹאשׁ' ואז 'נַעֲשֶׂנָּה' בשלימות כי מה שחסר במעשה נשלים במחשבה. והשיב להם 'שׁוֹטִים! מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכַל בְּשַׁבָּת' כן ישראל שהעמיסו על עצמם דבר קשה שהקדימו נעשה לנשמע אז זכו לתת להם חלק מעולם המחשבה שבזה נחשבת המחשבה למעשה אבל אתם מנין תזכו ליקח חלק במחשבה.

ואף על פי כן אנסה אתכם במצוה לבדוק מחשבתכם במצוה אם היא לי לשמי או אם בעבור הרווחה דילכון ולפנים אתם מבקשים וניסה אותם בסוכה שאחר כך בעטו בה וברחו דנמצא אין להם חפץ ורצון לב במצוה ואם כן איך יהיה חשיבות למחשבתם שתועיל במקום מעשה.

או יובן אומרם '**תְּנָה לָנוּ מֵרֹאשׁ וְנַעֲשֶׂנָּה**' רצו שיתן להם מצות תקיעת שופר שהיא מיוחדת לראש השנה בלבד והיא מצוה קלה מאד וזהו 'תנה לנו מראש'.

או יובן כונתם על מצות תפלין של ראש דעליו נאמר וְרָאוּ כָל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ (דברים כח, י) ואמר רבי אליעזר אלו תפילין שבראש (ברכות ו.) נמצא יש להם מורא ממצוה לכן רצו שיתן להם כלי זין זה שהם יראים ממנו שיהיה בעזרם וזהו 'תנו לנו מראש' רצונו לומר ממצוה שבראש ואמר לו ליתן להם מצות סוכה שהיא ביום הראשון כי ראשון של סוכות קראו הכתוב ראש דכתיב וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר (ויקרא כג, מ) והרי הוא כמו ראש השנה והיא מצוה קלה.

מִיָּד כָּל אֶחָד וְאֶחָד עוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ. יש להקשות למאי אצטריך לפרש 'בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ' לימא 'עוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ' בסתם? ונראה לי בס"ד בא המאמר להודיע רעות לבם כי מעיקרא רצו לעשות הסוכה במקום שיהיה להם פיטור ממנה שהיה לעשותה בחצרותיהם שאין השמש והרוח שולט שם כל כך אך לבם רע שמואס לבם במצוה ולכך עשו אותה בראש הגג ששם שולט חום השמש ותוקף הרוחות כדי שימצאו להם מקום פטור לצאת מתוכה.

דף ג:

לְעָתִיד לָבוֹא בָּאִים אוּמּוֹת הָעוֹלָם וּמַנִּיחִין תְּפִילִּין בְּרָאשֵׁיהֶן תְּפִילִּין בִּזְרוֹעוֹתֵיהֶם צִיצִית בִּבְגָדֵיהֶם מְזוּזָה בְּפִתְחֵיהֶם. הא דלובשים תפילין של ראש תחלה אף על גב דבתורה כתיב של יד תחלה, נראה לי בס"ד משום דהם יראים מתפילין של ראש שלובשים ישראל וכמו שכתבתי לעיל וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ (דברים כח, י) אלו תפילין שבראש (ברכות ו.) ולכן מקדמים כלי זיין זה שהם יראים ממנו ללבשו תחלה.

וּמָה שֶּׁמַּנִּיחִין הַצִּיצִית אַחַר הַתְּפִלִּין, נראה לי דהציצית כיון שהוא סוד אור מקיף לא יערב להם כי אור מקיף מסמא עינים של הקליפה לכן אין מקדמין ללבשו תחלה דאין לבם חפץ בו כלל.

ועוד נראה לי בס"ד מה שעושין ג' מצות אלו בסדר זה 'תְּפִלִּין צִיצִית מְזוּזָה' ונקדים מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער רוח הקודש כי שם נת־ה הוא שם קדוש משמות ע"ב והוא סוד חרב גלית הפלשתי שלקחה דוד המלך ע"ה ואמר לאחימלך כָּמוֹהָ תְּנָה לִי (מלכים א' כא, ב) תְּנָה אותיות נת־ה כי כשהשם הזה הוא בתגבורת הדינים אין כמוהו כל כך חזק ולזה אמר דוד המלך ע"ה תְּנָה עָוֹן עַל עֲוֹנָם (תהלים סט, כח) עד כאן דבריו ז"ל עיין שם.

ובזה אמרתי לפרש בס"ד מה שאמר בלעם הִתְיַצֵּב כֹּה עַל עֹלָתֶךָ וְאָנֹכִי אִקָּרֶה כֹּה (במדבר כג, טו) שרצה להתגבר בשם זה של נת־ה שהוא תוקף הדינין ששם זה הוא שם כ"ה מן ע"ב שמות של 'וַיִּסַּע וַיָּבֹא וַיֵּט' ולזה אמר הִתְיַצֵּב כֹּה עַל עֹלָתֶךָ וְאָנֹכִי אִקָּרֶה 'כֹּה' דייקא רמז על שם נת"ה וגם אלו חושבין מצד הקליפה שלהם להתגבר בשם נת־ה שהוא תוקף הדינין לכן מניחין תפילין תחלה ואחר כך **ציצית** ואחר כך מזוזה דסופי תיבות שלהם הוא נת־ה אך לא יעלה בידם כלום וְחַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם (תהלים לז, טו).

ועוד נראה לי בס"ד הא דבחרו בשלשה מצות אלו מפני שהם ראשי תיבות מצות שהוא **מזוזה ציצית** וזוג **תפלין** ראשי תיבות 'מְצָוֹת' וחשבו כיון דאלו ראשי תיבות שלהם 'מְצָוֹת' אם כן בקיומם חשיב כאלו קיימו כל המצות כולם.

כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְנַתֵּק מְצָוָתוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ (**תהלים ב**, ג). נראה לי בס"ד שעושים כן לדעתם כי המצות אלו הם יקרות וכמו שאלו התחתונים מנתקים מצות אלו ומפרידים אותם מעליהם כן נצוצי הקדושה אשר בקליפתם יתנתקו ויתפרדו מן הקליפה ויעלו לשרשם בקדושה ולכך הקדוש ברוך הוא משחק עליהם אותו היום על אשר בידם מוציאים בלעם מפיהם וגבר ישראל.

שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת הָוֵי הַיּוֹם. יש להקשות למאי איצטריך להקדים ולומר י"ב שעות הוי היום? ונראה לי בס"ד דבא בעל המאמר ללמדנו מה שאמר בזוהר הקדוש דבגן עדן היום והלילה שוים בי"ב וי"ב הן בחורף הן בקיץ ולכך הקדים לומר י"ב שעות הוי היום רצונו לומר דאינו משתנה זה תמיד.

'**שֶׁלֹּשׁ הָרִאשׁוֹנוֹת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה**'. הכונה על תיקון העולמות בהמשכת המוחין וזווגי המדות העליונות ויחוד השמות כי ידוע שכל התורה היא שמותיו של הקדוש ברוך הוא וכל דבר מדברי התורה שורשו פתוח אלי מים העליונים ולכן כינו תיקון העולמות העליונים בלשון זה שאמרו 'יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה' והוא מליצה נאה ולשון נסתר.

ומה שאמרו '**מְקַרְנֵי רְאֵמִים עַד בֵּיצֵי כְּנָנִים**' רמז בזה הלשון העליונים והתחתונים כי ראש וסוף **רְאֵמִים** שהם קרנים הם אותיות 'רם' וראש וסוף **כְּנָנִים** הוא 'מך' רצונו לומר מן העליון הרם עד התחתון שהוא המך כולם מתפרנסים ממנו יתברך ונזונים מן השפע שלו.

רְבִיעִית יוֹשֵׁב וּמְשַׂחֵק עִם לִוְיָתָן (**תהלים קד, כו**). נראה לי בס"ד **לִוְיָתָן** הוא שם ותואר לצדיקים היושבים בגן עדן התחתון ששם שוכנת הנפש בצורת גוף ממש כמו שהוא בהאי עלמא ורק חומר זך שאינו צריך לאכילה ושתיה אלא נזון מן ריח הטוב אשר בגן עדן וכיון ששם מתלוה הנפש עם הגוף ביחד מה שאין כן בגן עדן העליון ששם אין הרוח או הנשמה מתלבשת בגוף ממש לכך רק לצדיקים אשר בגן עדן התחתון יש שם ותואר זה של לויתן שהוא לשון לווי שמתלוים הנפש והגוף ביחד בשלום ובמישור ובאהבה וחיבה כי הגוף אינו חומר עכור אלא חומר זך מעין הנפש.

וענין **הַמְשַׂחֵק** הוא ענין שעשוע שהקדוש ברוך הוא משתעשע עם הצדיקים בגן עדן כמאמר רבותינו ז"ל בזוהר הקדוש בכמה מקומות והענין הוא שימשיך להם הקדוש ברוך הוא שפע אור קדוש ממקור השמחה והחדוה כדכתיב עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ (דברי הימים א' טז, כז) כדי שיהיה להם שעשוע רב ובודאי שאין שכל האנושי בעודו בגשמיות יוכל להשיג ולצייר מזה אור השעשוע הזה ואיך יהיה ומה הוא, ואשרי הזוכה לזה והשם יתברך יזכינו ברחמיו הרבים אכי"ר [אמן כן יהי רצון].

והנה כבר נודע בכתבי רבינו האר"י ז"ל כי שני שלישי החסד נקראים שְׂחוֹק [414] שהוא מספר 'אוֹר אוֹר' [414] (עם הכוללים) ועל זה אמר אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ (תהלים קכו, ב) לעתיד.

רוֹכֵב עַל כְּרוּב קַל שֶׁלּוֹ וְשָׁט בִּשְׁמוֹנָה עָשָׂר אֶלֶף עוֹלָמוֹת (**תהלים סח, יח**). נראה לי בס"ד כְּרוּב קַל [358] עולה מספר מָשִׁיחַ [358] והכונה הוא דהמשיח יהיה מרכבה לאור שכינתו

יתברך ושט בשמונה עשר אלף עלמין.

ועוד נראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל (בשער הכוונות בתפלת השחר דף יז ע"ד) בענין שמונה־עשר פסוקים של 'יְהִי כְבוֹד' שיש בהם שמונה־עשר אזכרות והוא סוד ט"ט של מטטרו"ן כי מטטרו"ן הוא בו' קצוות דיצירה ולא בכח"ב [כתר, חוכמה, בינה] ולכן יש בו ששה אותיות כנגד ששה קצוות והנה ט"ט מן מטטרו"ן הוא רישא דז"א [זעיר אנפין] דיצירה וכנגדן הם שמונה־עשר אזכרות אשר בפסוקים אלו והם כנגד ברכאן דשמונה־עשר עלמין כנודע עד כאן דבריו עיין שם.

ובזה יובן בס"ד סוד המאמר הקדוש ברוך הוא הוא סוד התפארת שנקרא בשם הקדוש ברוך הוא, רוֹכֵב עַל עָב קַל שלו הוא מטטרו"ן וְשָׁט בִּשְׁמוֹנָה עָשָׂר עָלְמִין הם שמונה־עשר עלמין הנרמזים בשמונה־עשר ברכאן דשמונה־עשר פסוקים של יְהִי כְבוֹד כנזכר כי למעלה האחדים הם בחינת אלפים ולכן תמצא כְּרוּב קַל [358] עולה מספר עֶבֶד עִבְרִי [358] וידוע כי מט"ט נקרא 'עבד עברי'.

ובאופן אחר נראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו ז"ל (בעץ חיים שער אנ"ך פרק ג') וזה לשונו גם זהו סוד מה שאמרו כל רב מבבל וכל רבי מארץ ישראל וכל רבא משאר ארעין, פירוש כי בצאת ז"א [זעיר אנפין] להשפיע באותם המלכים העומדים בחוץ לארץ אינו יוצא אלא רק בבחינת המלואים לבד, והנה האחוריים של מ"ה דאלפים פשוטים הם ע"ב ומלואם הם ק"ל ושניהם גימטריא ר"ב [130+72=202] וזהו כל רב מבבל, וזה סוד הִנֵּה ה' רֹכֵב עַל עָב קַל וּבָא מִצְרַיִם (ישעיהו יט, א) כי בצאתו למצרים שהוא חוץ לארץ יוצא בסוד 'עָב קַל' שהוא גימטריא ר"ב. וגם רבא [203] הוא 'עָב קַל' [202] עם הכולל אבל בארץ ישראל הוא בסוד 'רבי' [212] בתוספת יו"ד שהם עשרה אותיות של מלוי השם בעצמו בבחינת פנים המתייחדים עם 'עָב קַל' ונעשים רבי. והנה 'עָב קַל' עם ד' אותיות הפשוטים עצמו של שם הוי־ה שהוא גימטריא כ"ו הרי 'רוֹכֵב' הוא כ"ו ור"ב כי שם הוי־ה רוכב על 'עָב קַל' ובהתחברותו נעשה 'רוֹכֵב' והבן זה עד כאן לשונו זלה"ה.

ובזה מובן מה שנאמר 'רוֹכֵב עַל עָב קַל' כי כְּרוּב הוא אותיות רוֹכֵב שהוא כ"ו רב והדברים עתיקים כי מאמר זה כולו וכן ענין שחוק לויתן וענין שמעו שירה מפי החיות הכל סוד עמוק ואין הדברים כפשוטן.

כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹשֵׁךְ עָלָיו חוּט שֶׁל חֶסֶד בַּיּוֹם (תהלים מב, ט). נראה לי בס"ד 'חוּט שֶׁל חֶסֶד' הוא שם הוי־ה במילוי יודי"ן [יו"ד ה"י וי"ו ה"י=72] שעולה מספר חֶסֶד [72] והיינו כי שֵׁם יִשְׂרָאֵל [541] הוא שם כללי לכל אחד ואחד מישראל ומספרו תקמ"א ואין החשבון מכוון למספר תרי"ג שהוא מספר רמ"ח אברים ושס"ה

גידין, אך נשלם במספר שם הוי־ה דיודין שעולה ע"ב שאם תניח ע"ב על תקמ"א נשלם מספר תרי"ג [541+72=613].

ובזה פרשתי בס"ד פסוק וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹקֵיכֶם (דברים ד, ד) הוא שם הוי־ה דמלוי יודין בזה נשלם אצלכם מספר תרי"ג ואז חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם, 'כֻּלְּכֶם' דייקא דהיינו כל רמ"ח אברים ושס"ה גידים שלכם כי על ידי מספר תרי"ג תזכו לתרי"ג צינורות שישפיעו ברמ"ח אברים ושס"ה גידים שלכם וזהו שאמר כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹשֵׁךְ עָלָיו חוּט שֶׁל חֶסֶד בַּיּוֹם, מספר שם ע"ב שהוא חֶסֶד ויזכה לזה מדה כנגד מדה בעבור עסק התורה בלילה כי הוא שלש משמרות ובכל משמר ומשמר שואג הקדוש ברוך הוא על נווהו וכנזכר בריש גמרא דברכות (ברכות ג.) והחסד יתחלק לשלשה חלקים כל חלק הוא כ"ד כידוע בסוד וְשַׁמְתִּי כַּדְכֹּד שִׁמְשֹׁתַיִךְ (ישעיה נד, יב) גם נרמז ענין הלימוד במלת בַּלַּיְלָה שהיא אותיות 'בליל ה"א' כי אותיות בליל [72] עולה ע"ב ואות ה"א רומזת לעסק התורה בסוד תורה 'לשמה' שהוא 'לשם ה"א'.

כָּל הַפּוֹסֵק מִדִּבְרֵי תוֹרָה וְעוֹסֵק בְּדִבְרֵי שִׂיחָה מַאֲכִילִין לוֹ גַּחֲלֵי רְתָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "**הַקֹּטְפִים מַלּוּחַ עָלֵי שִׂיחַ וְשֹׁרֶשׁ רְתָמִים לַחְמָם**" (איוב ל, ד). נראה לי בס"ד דנרמז שפיר בפסוק 'הַקֹּטְפִים מַלּוּחַ עָלֵי שִׂיחַ' דיליף לה מיניה והוא כי האדם בעסקו בתורה מביא גאולה לניצוצי הקדושה שהם בחינת מלכות דנקראת 'אֶרֶץ' וכמו שנאמר 'וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם' (ויקרא כה, כד) זו התורה שנקראת 'אֶרֶץ' דכתיב אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ (איוב יא, ט) שאתם נאחזים בה 'תִּתְּנוּ גְּאֻלָּה לָאָרֶץ' העליונה היא המלכות לברר ניצוצות שלה על ידי עסק התורה שהיא גם כן נקראת 'אֶרֶץ' ואתם נאחזים בה כמו שאמרו דורשי רשומות יִשְׂרָאֵל ראשי תיבות 'יש **ששים רבוא** אותיות **ל**תורה'.

וידוע אות אלף רומז ללמוד התורה כי אלף לשון לימוד כמו אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי (תהלים נה, יד) וכן וַאֲאַלֶּפְךָ חָכְמָה (איוב לג, לג) וכן אלף חכמה אלף בינה (שבת קד.), ונצוץ הקדוש שהוא בתוך הקליפה הוא גולה ומטולטל ועל ידי אלף שרמז בו עסק התורה יהיה לו גאולה לניצוץ הקדוש כי לכן אם תניח א' בתוך אותיות גּוֹלָה יהיה גְּאוּלָה.

והנה אותיות גּוֹלָה [44] מספרם חוֹל [44] ואם האדם מדבר דברי חול בתוך דברי תורה גורם שיסתלק א' מן גְּאוּלָה וישאר גּוֹלָה שהוא מספר חוֹל כי עשה לקודש חול לערב בו דברים בטלים, ולזה אמר '**הַקֹּטְפִים מַלּוּחַ עָלֵי שִׂיחַ**' מ"ם של מַלּוּחַ היא מ"ם השמוש כאלו אמר 'מִן לוּחַ' והיינו אותיות גּוֹלָה הם גימטריא לוּחַ [44] כלומר הקוטף ומנתק אות א' שהיה בתוך אותיות גּוֹלָה שהם מספר לוּחַ בעבור שיח של בטלה שלו הרי זה ענשו כי '**שֹׁרֶשׁ רְתָמִים לַחְמָם**' שמאכילין אותו גחלי רתמים והוא כי רְתָמִים [690] גימטריא

תר"ץ יתר מספר אחד על 'לחם תורה' [689] והיינו מדה כנגד מדה תחת אשר לא רצה לאכול לחם תורה כי פסק בתוך דברי תורה בשיח של בטלה נוסף אות אחד על מספר 'לחם תורה' ויהיה אצלו מספר 'רְתָמִים'.

ועוד נראה לי בס"ד הטעם ד' **מַאֲכִילִין לוֹ גַּחֲלֵי רְתָמִים**' כי דברי תורה נמשלו לתמרים (שיר השירים ז, ח) מה תמרים הללו עולין למעלה מפירות האילנות כן דברי תורה כנגד כולן לכן אות ל שרומז ללימוד גבוה מכל האותיות ואמרתי לכן אמרו בגמרא אכילת תמרים יפה ללימוד (כתובות י:) ולכן זה שביזה דברי תורה שנמשלו לתמרים כי דבר בתוכם שיחה בטילה לכן יתהפכו אצלו אותיות 'תְּמָרִים' לאותיות 'רְתָמִים'.

מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם כְּיוֹן שֶׁעוֹלִין לַיַּבָּשָׁה מְיָּד מֵתִים, אַף בְּנֵי אָדָם כֵּיוָן שֶׁפּוֹרְשִׁין מִדִּבְרֵי תוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹת מְיָּד מֵתִים (חבקוק א, יד). פירוש אם פורש מן התורה בשביל לעסוק במצות אין זה בכלל אלא קאי על הפורש מן התורה ומן המצות לא זה ולא זה.

ומה שאמר '**מֵתִים**' אין הכונה על פרידת הנפש מן הגוף אלא על ירידת הנפש בשפל המדרגות דגם זה בכלל מיתה כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל על מאמר רשעים בחייהם קרויים מתים (ברכות יח:) וירידת נפשם לגהינם בעודם חיים בעולם הזה.

דף ד.

צַדִּיקִים מִתְרַפְּאִים בָּהּ דִּכְתִיב "**וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ**" (מלאכי ג, כ). נראה לי בס"ד דאמר 'בִּכְנָפֶיהָ' כי **שֶׁמֶשׁ** כנפים של שמה הוא 'שש' שי"ן מכאן ושי"ן מכאן והם שני שינין דתפלין של ראש דעליו נאמר וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ (דברים כח, י) ואמר רבי אליעזר אלו תפילין שבראש (ברכות ו.) ולכן אמר 'וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי' אלו בעלי תפילין של ראש שנקרא שם ה' שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ' הם שני שיני"ן שבתפלין של ראש הרמוזים בכנפיה של שמש.

מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם הַגָּדוֹל מֵחֲבֵירוֹ בּוֹלְעוֹ (מלאכי ג, כ). נראה לי בס"ד מה שנאמר וְיִדְגוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ (בראשית מח, טז) כלומר וידגו כדגים לענין רבוי דוקא ולא ידמו להם בענין אחר שיהיה הגדול מחבירו בולעו.

כְּשֶׁאֲנִי דָן אֶת יִשְׂרָאֵל, אֵין אֲנִי דָן אוֹתָם כְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם, דִּכְתִיב "**עַוֵּה עַוֵּה עַוֵּה אֲשׁוּמָּנָה**" **אֶלָּא אֲנִי נִפְרָע מֵהֶן כְּפִיד שֶׁל תַּרְנְגוֹלֶת** (יחזקאל כא, לב). יובן בס"ד על פי מה שאמרו המקובלים בפסוק אַף תְּכוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט (תהלים צג, א) כי בתחלה אות 'אלף' במילואו אף בלא למ"ד וראה הקדוש ברוך הוא שאין העולם מתקיים באף הטיל בו ל' ונעשה 'אלף' וזהו **אַף תְּכוֹן** מלשון בריח התיכון שהטיל בו אות ל' באמצע ואז **תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט**

עד כאן דבריהם. לכן אמר הקדוש ברוך הוא אם ישראל מקבלים התורה שרמוזה באות למ"ד שהוא לשון לימוד מוטב שבזה יבא אות ל' בתוך 'אף' ויהיה 'אלף' שיתבטל ואם לאו אחזיר העולם לתוהו ובהו שלא יבא אות ל' באמצע וישארו אותיות 'אף' לבדם ואין העולם מתקיים.

ולפי זה האף אינו בטל אלא לגבי ישראל שקבלו עליהם לימוד התורה הרמוז באות ל' אבל העכו"ם שלא קבלו התורה נשארו אותיות אף כמו שהן ולכן כתיב בהו 'עַוְה עַוְה עַוְה אֲשֵׁימֶנָּה' כי עַוְה [81] הוא גימטריא אַף [81] וישראל נצולים מן עַוְה שהוא אַף, ופורע מהם בשביל עונות שבידם כפיד של תרנגולים.

ונראה לרמוז **פִּיד** [94] בגימטריא **צַד** [94] ולזה אמר וּבְנֹתַיִךְ עַל צַד תֵּאָמַנָה (ישעיה ס, ד) וכן הוא אומר עַל צַד תִּנָּשֵׂאוּ (ישעיה סו, יב) גם פִּיד בגימטריא **מַזָּל טוֹב** [94] שיהיה להם מזל טוב בזה שיהיו קיימים בעולם.

ודע דאף על גב דפסוק 'עַוְה עַוְה עַוְה אֲשֵׁימֶנָּה' בנבואה של ישראל כתיב דהוא פסוק ביחזקאל כ"א 'עַוְה עַוְה עַוְה אֲשֵׁימֶנָּה גַּם זֹאת לֹא הָיְה' נראה דהכי קאמר מן הראוי כפי גודל חטאם 'עַוְה עַוְה עַוְה אֲשֵׁימֶנָּה' כמו אומות העכו"ם שדינם הוא כך 'עַוְה עַוְה' אך גם זאת לא היה להם אלא נהגתי עמהם כפיד של תרנגולים.

אֲפִילּוּ אֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין מִצְוָה לְפָנַי כִּי אִם מְעַט, כְּפִיד שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין שֶׁמְּנַקְּרִין בָּאַשְׁפָּה אֲנִי מְצָרְפָן לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל. נראה לי בס"ד דהמצוה צריך שתהיה שלימה במעשה שהיא בעשיה ובדבור שהוא ביצירה ובכונה שהיא בבריאה ובמחשבה שהיא באצילות. והנה עמא דארעא יש להם מעשה ודבור אך חסרים כונה ומחשבה מה שאין כן הגדולים שלמים גם במחשבה ועל ידי כך מעלים המצוה עד אצילות ואפשר שיהיו המעשים של עמא דארעא שחסרים מן כונה ומחשבה שיהיו גם הם עולים עד אצילות מחמת שיהיו מקושרין במעשים של הגדולים ומושכים אותם עמהם כמו ספינה של אש שמושכת עמה ספינה פשוטה.

ולזה אמר '**אֲפִילּוּ אֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים מִצְוָה לְפָנַי אֶלָּא מְעַט**' כלומר חסירה היא מן כונה ומחשבה דאז מקומה למטה דוקא בעולם האחדים שהיא העשיה '**אֲנִי מְצָרְפָהּ לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל**' שאקשר אותה ואתלה אותה במצות של הגדולים שעולים לאצילות ששם מספר גדול שהוא בחינת האלפים וזהו שנאמר עַל צַד תִּנָּשֵׂאוּ (ישעיה סו, יב) היינו צַד [94] גימטריא פִּיד [94] כלומר אף על פי שעושין מעט כפיד שהוא גימטריא צד, אפילו הכי תנשאי לצרף מעשיכם לחשבון גדול.

או יובן שעושין מעט פחות משוה פרוטה דאינו חשוב ממון אני מצרפו לחשבון גדול.

אֲנִי אָמַרְתִּי אֱיַסְּרֵם בְּיִסּוּרִין בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּדֵי שֶׁיִּתְחַזְּקוּ זְרוֹעוֹתָם לָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵלַי יְחַשְּׁבוּ רָע (הושע ז, טו). יש להקשות למה מכנה שכר עולם הבא בזרועותיהם? ונראה לי בס"ד כי היסורין הם תיקון באותיות י־ה כמו שנאמר אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָ־הּ (תהלים צד, יב) וכנזכר בכתבי רבינו האר"י ז"ל והמעשים של המצות יתייחסו לזרוע כי כל מעשה היא תלויה בידים והיד יש בה טו"ב [17] פרקים דהיינו האצבעות הם י"ד פרקים ועם כף וזרוע ופרק המחובר לכתף הרי טו"ב פרקים לרמוז שהאדם צריך לעשות בידו מעשה טוב ולא מעשה רע. והנה יש עושה מעשה טוב המתייחסת לזרוע שהוא הידים של האדם אך חסירה מצד הכונה והמחשבה שאין כונתו ומחשבתו לשם שמים ובזה יחלש השכר שלה וידוע דהכונה והמחשבה הם באותיות י־ה כי המחשבה ביו"ד והכונה בה"א ראשונה ולזה אמר **אֲיַסְּרֵם בְּיִסּוּרִין** שבאים מן אותיות י־ה בסוד 'אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָ־הּ' כדי לתקן החסרון שהיה להם בכונה ומחשבה שהם בסוד י־ה **כְּדֵי שֶׁיִּתְחַזְּקוּ זְרוֹעוֹתָם** רצונו לומר המעשים טובים המתייחסים לזרועותיהם שהיו חסרים מכונה ומחשבה ועתה יתחזקו שנתקן החסרון שהיה מצד שם י־ה על ידי היסורין שבאים מצד שם י־ה.

ועוד נראה לי בס"ד דידוע (סוטה כא.) התורה גדולה מן המצות כי עבירה מכבה מצוה ואינה מכבה תורה אלא אדרבה תורה מכבה עבירה ומבטלת אותה והיינו כי עבירה נקראת על שם העון שנקרא רע 'כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעָרָיו' (בראשית ח, כא) ולכן נקראת עבירה אותיות 'רע בה' והתורה זכותה גדול מקנחת עבירה ומבטלת אותה והופכתה לחלק טוב והיינו דתורה שבכתב הם ז' ספרים כמו שאמרו רבותינו ז"ל (שבת קטו:) על פסוק חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה (משלי ט, א), ותורה שבעל פה ו' סדרים הרי הם אותיות 'זו'. לכך נאמר **עַם זוּ קָנִיתָ** (שמות טו, טז) רצונו לומר עַם של זו שקבלו תורה שבכתב ושבעל פה שהם 'זו' קָנִיתָ אותם. ולכן אמר **עַם זוּ יָצַרְתִּי** לִי (ישעיה מג, כא) בשביל 'זו' תורה שבכתב ושבעל פה יָצַרְתִּי אותם לִי, לכן **תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ** תמיד.

ולכן התורה מבטלת הרע ועושה אותו זרוע שאם תשים אות ז' על אות ר' של 'רַע' ותשים אות וא"ו על ע' של 'רַע' יהיה צירוף 'עוֹזֵר' נמצא נהפך לאותיות 'זְרוּעַ' שהוא אותיות 'עוֹזֵר' וזהו שנאמר אוֹר זָרוּעַ לַצַּדִּיק (תהלים צז, יא) כלומר תורה שהיא אור כמו שנאמר וְתוֹרָה אוֹר (משלי ו, כג) עושה צירוף 'זְרוּעַ' לצדיק העוסק בה ובאותיות 'זְרוּעַ' יש שני משמעות לשון זריעה ולשון יד וגם הוא אותיות 'עוֹזֵר'.

והנה ידוע מה שאמר רבותינו ז"ל שלשה נקנים על ידי יסורין והם תורה וארץ ישראל ועולם הבא וילפי לה מקראי (ברכות ה.) ולזה אמר אֲנִי אָמַרְתִּי אֱיַסְּרֵם בְּיִסּוּרִין בָּעוֹלָם הַזֶּה

כְּדֵי שֶׁיִּתְחַזְּקוּ זְרוֹעוֹתָם לָעוֹלָם הַבָּא, כי על ידי היסורין קונין התורה קנין גמור ושלם ואז הרע יתבטל ויתהפך לצירוף זָרוּעַ וכמו שנאמר אוֹר זָרוּעַ לַצַּדִּיק.

אי נמי נראה לי בס"ד המות נקרא 'רַע' וכמו שנאמר חַטָּאִים תְּרַדֵּף רָעָה (משלי יג, כא) זו מיתה וכאשר השם יתברך ירחם על האדם להצילו מן המות שהוא 'רַע' משבר אות עי"ן של '**רַע**' ועושיהו אותיות 'יס' ואז אותיות 'רַע' יהיו אותיות 'יסר' שיספיקו לו היסורין ולא יראה 'רַע' זה המות.

ולזה אמר דוד המלך ע"ה **יַסֹּר יִסְּרַנִּי יְ־הֹ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי** (תהלים קיח, יח) רצונו לומר לַמָּוֶת שהוא 'רַע' לֹא נְתָנָנִי כי עשה אותיות 'רַע' צירוף 'יסר' על ידי היסורין ונצולתי.

ולזה אמר אֲנִי אָמַרְתִּי אֱיַסְּרֵם בְּיִסּוּרִין בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּדֵי שֶׁיִּתְחַזְּקוּ זְרוֹעוֹתָם לָעוֹלָם הַבָּא כי החלפתי להם הרע שהוא המות דאותיות 'יסר' אך הם יְחַשְּׁבוּ רָע דחושבים אותיות יסר למספר רע שיאמרו יסורין אלו הם רע שהוא מות ממש בר מינן.

אָמְרוּ לֵיהּ כְּתִיב "רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי" (עמוס ג, ב). נראה לי בס"ד הביאו לו פסוק זה המדבר באהבת ישראל בשביל שהם שבקו ליה מכסא דתליסר שני כמנין אהבה [13] ולכן בקשו לו פסוק המדבר באהבה של ישראל לבדוק אותו בו.

רָמוּ לֵיהּ סוּדָרָא בְּצַוָּארֵיהּ וְקָא מְצַעֲרוּ לֵיהּ. נראה לפרש הטעם שרצו לעשות לו חנק כי התורה היא נחשבת בסוג אשה לתלמיד חכם כמו שאמרו רבותינו ז"ל (פסחים מט:) על פסוק תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב (דברים לג, ד) אל תקרי 'מורשה' אלא 'מאורסה' וידוע כי הסודר הוא סימן ואות שזה הלובשו הוא בעלה של תורה לכך נקרא 'סודרא דרבנן' וידוע כי הבא על אשת איש מיתתו בחנק, ולכך אחר שראו אותו לובש סודר שהוא סימן שהוא בעלה של תורה והרי הוא משתמש בכתרה של תורה ולדעתם חשבו שאינו תלמיד חכם דנמצא משתמש באשה שאינה שלו אלא של זולתו לכן עשו לו צער של חנק בסודר עצמו.

ודע דאין להקשות למה לא לקחו מכס דשבקי ליה דיש לומר הם שבקו ליה על מכאן ולהבא עד י"ג שנים שכתבו לו 'פירמאן' בדבר זה ואפשר שהוא עדיין לא הוציא כלום מן המכס כדי שיחזרו ליקח ממנו מה שוותרו לו.

אֲמְשׁוֹל לָכֶם מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה. קשא למה האריך לומר 'אֲמְשׁוֹל לָכֶם'? ונראה לי בס"ד רצונו לומר להם זה המשל מלבד שהוא תשובה לטענה שלכם הנה עוד יועיל המשל הזה אשר אמשול לצרככם והנאתכם שגם אתם מעתה ומעכשיו תתנהגו עם האוהב כך ועם השונא כך כי כפי הנראה אין לכם השגה וידיעה בהנהגה זו עדיין.

ומה שאמר '**אוֹהֲבוֹ נִפְרָע מִמֶּנּוּ מְעַט מְעַט**' יש להקשות מנא ליה זה? ועיין רש"י ז"ל.

ונראה לי בס"ד דאיכא כלל ידוע 'אין רבוי אחר רבוי אלא למעט' וכאן אמר 'אֵת' שהוא לשון רבוי כי כל את הוא לרבות ואמר גם כן כל שהוא לשון רבוי הרי רבוי אחר רבוי נקיט באומרו '**אֵת כָּל עֲוֹנֹתֵיכֶם**' (עמוס ג, ב) ואינו אלא למעט.

אי נמי '**אֶפְקֹד**' לשון תביעה וגם הוא לשון חסרון ואמאי נקיט לשון אפקוד שהוא לשון חסרון? אלא לרמוז שתובעו מעט מעט, ונרמזה הפקידה על עולם הזה באומרו **עַל** '**כֵּן**' [70] שמספרו שבעים ועולם הזה בנויה על פי שבעת ספירות הבנין שהם חג"ת נהי"ם [חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות] שכל אחת כלולה מעשר הרי שבעים כמנין 'כֵּן' ולכן ימים הקצובים לאדם הם שבעים שנה (תהלים צ, י).

אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, חוּלִּין הוּא מַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע. וְלֹא? וְהָכְתִיב "וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ צַדִּיק וָרָשָׁע" בְּצַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר . מקשים למה מקשי קושיא זו על דברי רבי אבא שדרש 'חולין הוא לך' ליקשי קראי אהדדי?

ונראה לי בס"ד דעל הפסוק ליכא קושיא דיש לומר '**חָלִילָה**' (בראשית יח, כה) לשון מניעה כמו רוּחַ צָפוֹן תְּחוֹלֵל גֶּשֶׁם (משלי כה, כג) והכונה דאומר אף על פי ששורת הדין מחייבת בכך הנה אתה 'רַב חֶסֶד' (שמות לד, ו) מטה כלפי חסד (ראש השנה יז.) ולפי מדת טובך וחסדיך ראוי שיהיה נמנע דבר זה להמית צדיק עם רשע. וכיון דמניעה זו אינה אלא רק על פי מדת החסד אם בעידן רתחא אמר רחמנא 'וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע' (יחזקאל כא, ח) שלא אתנהג עמך במדת החסד אין כאן תימא וכמו שאמרו בעידן רתחא מענשי גם על העשה מה שאין כן שלא בעידן רתחא לא מענישי.

אך לדברי רבי אבא שדרש **חָלִילָה** 'חולין הוא לך' כלומר יהיה חלול השם אם תמית צדיק עם רשע משמע שגם שורת הדין מחייבת בכך שלא להמית צדיק עם רשע דאם הדין הוא כך לא יש בזה חלול השם לכך מקשי שפיר.

דף ד:

"**הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם**" **וְלֹא הַיּוֹם לִיטּוֹל שָׂכָר שְׂכָרָם** (**דברים** ז, יא). נראה לי בס"ד חלוקה זו תליא בחלוקה הראשנה שאמר 'הַיּוֹם' לַעֲשׂוֹתָם וְלֹא לְמָחָר לַעֲשׂוֹתָם, דידוע מה שאמרו המפרשים איך יהיה השכר נתון בעולם הבא דשכר בהאי עלמא ליכא, והלא כתיב בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ (דברים כד, טו) ותירצו דהדין כמאן דאמר (בבא מציעא סה.) 'אין שכירות משתלמת אלא לבסוף' והסוף הוא אחר פטירת האדם שאז נעשה חפשי מן המצות. וזהו שאמר כיון ד'הַיּוֹם' לַעֲשׂוֹתָם וְלֹא לְמָחָר לַעֲשׂוֹתָם דנמצא דפטירת האדם מן עולם הזה

הוא הסוף לכן 'הַיּוֹם' לַעֲשׂוֹתָם וּלְמָחָר לְיטוֹל שְׂכָרָם ואין צריך לשלם בעולם הזה דהדין הוא 'אין שכירות משתלמת אלא לבסוף'.

בָּאוֹת וְטוֹרְפוֹת עַל פְּנֵיהֶם שֶׁל עַכּוּ"ם (**דברים ד, ו**). הכונה על כוחות הקדושה שנבראים ממצות ישראל שהם כמו מלאכים וכמו שכתב מהרש"א ז"ל, אך צריך להבין למה 'עַל פְּנֵיהֶם' ואין מטפחין על ראשיהם?

ונראה לי בס"ד כי מידות האדם הטבעיות רשומים בשרטוטי המצח וכמו שכתב הרב חומת אנך בישעיה סימן ג' בפסוק (ישעיה ג, ט) הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם וְחַטָּאתָם כִּסְדֹם הִגִּידוּ לֹא כִחֵדוּ, דהצדיק אף על פי שיש לו מדות טבעיות לרוע כאשר רשום בפנים שלו הנה הוא גובר על יצרו ומשנה ממה שרשום בפניו וכההוא עובדא דהוה באותו פלפוס עיין שם*. ולכן טופחים 'עַל פְּנֵיהֶם' על אשר לא יכלו לשנות מדות הטבעיות שרשום בפניהם מרעה לטובה כאשר עשו ישראל.

ועוד נראה לי בס"ד הטעם שטופחים 'עַל פְּנֵיהֶם' כי ידוע מה שכתב הגאון השל"ה ז"ל שעשה הקדוש ברוך הוא רמז לשמו הגדול בפנים של האדם בחוטם ושתי עינים שהם דוגמת וא"ו ושני יודין שמספרם כ"ו כמנין שם הוי"ה ברוך הוא כדי שתהיה יראת ה' על פני האדם תמיד וכמו שנאמר וּלְמַעַן תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם (שמות כ, טז) ולכן הם שלא היתה יראת השם על פניהם מכח זה הרמז הרמוז בצורת הפנים אבל ישראל עשו מצותיו יתברך מחמת שהיתה יראתו על פניהם לכך באים המלאכים הנבראים מן המצות וטופחים 'עַל פְּנֵיהֶם' של העכו"ם.

ועוד נראה לי 'עַל פְּנֵיהֶם' רצונו לומר על אנשים החשובים שבהם.

[*פירש הרב מהר"י ן' נעים ז"ל במעשה שהיה דפילוסוף גדול ראה פרצופו חכם בחכמת השרטוט ואמר שהכיר בשרטוט שיש לו מדות רעות כגון קנאה תאוה וכיוצא. והפילוסוף אמר שהאמת אתו שהמדות והטבע שלו קשה ומכוער אבל ה' חונן הדעת ובשכלו גובר על טבעו ומדותיו. וזה שאמר הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם דפרצופם מעיד על רוע מעלליהם וְחַטָּאתָם כִּסְדֹם. ולא תימא דמכל מקום שכלם גובר על תכונתם לזה אומר לֹא כִחֵדוּ מעשיהם ופרצופם שוים ולא כחדו לפרצופם שקולים הם לרעה. (חומת אנך שם)]

לֹא עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָעֵגֶל אֶלָּא לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעֲלֵי תְשׁוּבָה (**דברים ה, כה**). נראה לי בס"ד הא דנקיט לשון זה של 'פִּתְחוֹן פֶּה' כי ידוע דתשובה עלאה היא בבינה וגם ידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל שערי תפלה הם בפה שהם בסוד הבינה ולכן 'לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה' שהוא בסוד בינה לבעלי תשובה.

ועוד נראה לי בס"ד דנקיט לשון 'פִּתְחוֹן פֶּה' כי בעל תשובה עיקר תיקון שלו הוא בפה

כי ודוי וחרטה הם בפה ועסק התורה בפה דכתיב כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם (משלי ד, כב) למוציאהם בפה (עירובין נד.) ולימוד התורה בפה הוא מועיל גם כן במקום הקרבנות והפה הוא המזבח שמקריב עליו קרבנות וכן התפלה גם כן היא בפה ולזה אמר 'לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעֲלֵי תְשׁוּבָה'.

גם נרמז ב'פֶּה' [85] מספר 'לֵב אֶבֶן' [85] שהוא בגימטריא פ"ה שהחוטא לבו אטום כאבן ונפתח על ידי התשובה וכן הוא אומר וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר (יחזקאל לו, כו). **גם** על ידי תשובתו ימשך חמשה פעמים טוב לנרנח"י [לנפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה] שלו וחמשה פעמים טוב עולים מספר 'פֶּה' [17×5=85].

דף ה.

נְאֻם דָּוִד בֶּן יִשַׁי שְׁהֻקִים עוּלָּה שֶׁל תְּשׁוּבָה (**שמואל ב כג, א**). יש להקשות היכא רמיז תשובה בפסוק 'הֻקַם עָל'? ונראה לי בס"ד כי התשובה נרמזה בתורה בפסוק וְשַׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹקֶיךָ (דברים ד, ל) כי דרשו רבותינו ז"ל (יומא פו.) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד דכתיב שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ (הושע יד, ב) וכן במה שנאמר וְשַׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹקֶיךָ. נמצא רמוזה בתיבות עַד ה' שמורה עד כסא הכבוד ומספר **עַד ה'** [100] עולה מספר **עָל** [100] ולכן אומרו 'הֻקַם עָל' היינו התשובה ונרמז המספר של עַד ה' בשתי אותיות 'עָל' כי אותיות 'עָל' הם ראשי תיבות '**עין לב**' ואמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי ברכות א, ה') **עינא** ולבא תרי סרסורי דעבירה העין רואה ולב חומד ולכן עיקר תיקון התשובה בשני אברים אלו 'עין לב' שהם ראשי תיבות 'עָל'.

גם אמר הוקם על, תיבת 'הוקם' בהפוך אתוון 'מקוה' כי בתשובה כתיב מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל ה' (ירמיהו יז, יג) מה מקוה מטהר את האדם גם הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל בתשובה שעושין ולכך עשרת ימי תשובה הם ר"מ שעות כמנין שיעור מקוהשהוא ר"מ [240] קבין וכמו שאמרו המפרשים ז"ל ולזה אמר 'הוקם על' ודו"ק.

הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, מְקַדְּמִתּוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לָעוֹלָם הַבָּא (**ישעיה נח, ח**). נראה לי בס"ד הטעם כי אומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו לכן 'מְקַדְּמָתּוֹ' כדי שתאמר כל שבחו שלא בפניו אך המשחית שנברא מהעבירה אדוק עמו כדי שיעיד על כל רעתו בפניו.

קְשׁוּרָה בּוֹ כְּכֶלֶב (**בראשית לט, י**). פירוש על המשחית שנברא מן העבירה. ונראה לי בס"ד הטעם שדמה אותו לכלב והוא דכתיב וְהַכְּלָבִים עַזֵּי נֶפֶשׁ לֹא יָדְעוּ שָׂבְעָה (ישעיה נו, יא) והכונה דאיכא עזות נמי כנמר וכמו שאמרו (משנה אבות ה, כ) 'הֱוֵי עַז כַּנָּמֵר' יש הפרש

בינו לכלב כי הנמר עז בהיותו שבע אבל כשהוא רעב יחלש כוחו ותחלש עזותו אך הכלבים הם עזי נפש אף על פי שלא ידעו שבעה שהם רעבים, ולהם ידמו המשחיתים הנבראים מעונות האדם שבחייו הם יונקים ממנו והם שבעים ואחר מותו הם רעבים כי לא נשאר בידו טוב שיונקים ממנו ואותו זמן הם יהיו מייסרים אותו בגיהנם וכמו שנאמר וַתְּמוּגֵנוּ בְּיַד עֲוֹנֵנוּ (ישעיה סד, ו) וכן הוא אומר תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ (ירמיה ב, יט) והם יהיה מקטרגים והנה קימתם עליו תחשב לעזות גדולה כי הוא אביהם אשר ילדם וזה דומה למה שאמרו רבותינו ז"ל (סוטה מט:) בעקבות משיחא חוצפא יסגי בת קמה באמה וכלה בחמותה בן מביש את אביו, וכן אלו המשחיתים שבראם מעונותיו הם קמים עליו ומיסרים אותו ומוכיחין אותו ומביישין אותו ביום הדין בגיהנם ובאותו זמן הם רעבים כי אין בידו טוב לינק ממנו ולכך דומים לכלבים שהם 'עַזֵּי נֶפֶשׁ' אף על פי 'שֶׂלֹּא יָדְעוּ שָׂבְעָה' וכן אלו. לכן אמר על העבירה שהוא רצונו לומר המשחית שנברא מהעבירה 'קְשׁוּרָה בּוֹ כְּכֶלֶב' כלומר קשורה עמו בגיהנם ליסרו ולנקום ממנו בעזות מצח ככלב שהוא עז נפש.

מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם הָרִאשׁוֹן דּוֹר דּוֹר וְדוֹרְשָׁיו דּוֹר דּוֹר וַחֲכָמָיו, דּוֹר דּוֹר וּפַרְנָסָיו (**בראשית ה, א**). נראה לי בס"ד **דּוֹרְשָׁיו** אלו הנשיאים שהם דורשים טובת ישראל ומשגיחים לקרב להם התועלת וכמו שנאמר דֹּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ (אסתר י, ג) **וַחֲכָמָיו** כפשוטו הם המורים להם איסור והיתר ובדיני ממונות וגיטין וקדושין **וּפַרְנָסָיו** הם הממונים בצרכי ציבור ומשגיחים על עניים ותלמוד תורה וב"ח וכיוצא.

והא דלא אמר נמי 'דּוֹר דּוֹר וּנְבִיאָיו דּוֹר דּוֹר וּמְלָכָיו' משום דמלכים ונביאים לא שכיחי בכל הדורות אך אותם שלשה שזכר לא יחסרו לעולם מישראל ונהוגים לדורות עולם.

הָא נַמִּי כְּתִיב "לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם" לְשִׂמְחַת עוֹנָה (**דברים ה, כו**). הנה מדברי הגמרא כאן הוכחתי בס"ד בתשובה דמצוה לקיים מצות עונה אף על פי שאשתו פסקה ואינה ראויה להתעבר דהא מכאן מוכח להדיה דאף על פי שאין מולידים צוה אותם לקיים מצות עונה והטעם כי מולידים נשמות מן הזווג הזה וכמו שאמר רבינו האר"י ז"ל ועיין במדבר קדמות מה שאמר רבינו חיד"א ז"ל מזוהר הקדוש בענין זה עיין שם.

אָמַר: "**וְלִי מַה יִּקָּרוּ רֵעֶיךָ אֵ־ל מָה עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם**" (**תהלים קלט, יז**). הא דנקט פסוק זה על רבי עקיבה טפי משאר צדיקים אשר בכל דור ודור שהראה לו הקדוש ברוך הוא, נראה לי בס"ד משום דרבי עקיבה דרש אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא (דברים ו, יג) לרבות תלמידי חכמים (פסחים כב:) ובזה הגדיל תפארת החכמים שהשוה מוראם למורא המקום ברוך

הוא, ולכן אחר ששמח בתורתו שחידש בה חדוש זה של דרשת ה'אֶת' של פסוק 'אֶת יְהֹוָה אֱלֹקֶיךָ תִּירָא' אמר מעתה '**לִי מַה יָקְרוּ רֵעֶיךָ אֵ־ל**' הם התלמידי חכמים דחייב אדם ליקרם במורא לירא מהם כמורא שמים.

ועוד נראה לי בס"ד דידוע שהשם יתברך קרא לישראל בשם אחים וריעים דכתיב לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי (תהלים קכב, ח) וידוע דלאו כל אדם זוכה למדרגה זו אלא רק אותם המוסרים עצמם על קדוש השם שהם עושים יחוד חו"ב [חכמה ובינה] ולכן נקראים אחים וריעים כי חו"ב [חכמה ובינה] הם בסוד אחים וריעים אבל תו"מ [תפארת ומלכות] הם בסוד בנים כנודע וידוע מה שאמר רבינו ז"ל (בשער הכונות בדרוש נפילת אפים דרוש ה') אף על פי שהמוסר עצמו על קדוש השם מיחד חו"ב [חכמה ובינה] זהו לפי שעה אבל אינו נעשה מרכבה תמיד לכך אלא אם כן ימסור עצמו למיתה על התורה ועל המצות ועל קדוש השם בפועל כמו שעשו רבי עקיבה וחביריו הרוגי מלכות עיין שם. ולפי זה שפיר קאמר אדם הראשון על רבי עקיבה וחביריו 'וְלִי מַה יָקְרוּ רֵעֶיךָ אֵ־ל' שהם נקראים ריעים ולכך קראם 'רֵעֶיךָ' כיון דמסרו עצמם בפועל ונעשו מרכבה תמיד לחו"ב [חכמה ובינה] הנקראים ריעים.

ומה שנאמר '**מָה עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם**' נראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל (בשער הכונות בכונת אֵ־ל נְקָמוֹת יְהֹוָה) שבעולם העשיה הקליפות עצומות וחזקות ולכן אחר חרבן בית שני שנתרבו המינין לא היה כח להוציא ניצוצי קדושה משם אלא בכח עשרה הרוגי מלוכה דנהרגו עשרה אבירי ישראל כדי שיהיו יכולים הנשמות שלהם ללקוט אותם ניצוצות הנשמות שבעשיה מיום שנהרגו עד ביאת המשיח, וזהו מה שאומרים בכל יום 'אֵ־ל נְקָמוֹת יְהֹוָה אֵ־ל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ' (תהלים צד, א) שינקום נקמת עשרה הרוגי מלוכה ועל ידי זכירה זו מתגברים הנשמות שלהם ולוקטים הניצוצות הנתונות תוך הקליפות בעשיה עד כאן דבריו עיין שם. נמצא הם ישע לניצוצות לכך נרמז בשלשה גדולים שבהם ראשי תיבות ישע שהם רבי **י**שמעאל ורבן **ש**מעון ורבי **ע**קיבה והם אותיות 'ישע' מן עשיה ולזה אמר 'מָה עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם' רמז לאותיות 'ישע' הרמוזים בראשי שמותם.

כָּל הַנְּשָׁמוֹת שָׁבַּגּוּף (**ישעיה נז, טז**). נראה לי בס"ד גּוּף במלואו גימ"ל וי"ו פ"ה [190] עולה קֵץ [190] לרמוז דהקץ תלוי בתיקון אוצר גוף.

אַרְבָּעָה חֲשׁוּבִים כְּמֵתִים כְּמֵת. נראה לי בס"ד דנקיט להו כסדרן במציאותם בעולם ולא נקיט להו כסדר הכתובים והיינו עני שכיח טפי ממצורע ומצורע שכיח טפי מסומין יען כי יש כמה חולאים שהם נחשבים בכלל צרעת וסומין שכיחי טפי מחשוכי בנים.

"**אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**" אֵין "**אִם**" **אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה** (**ויקרא כו, ג**). הנה בזה פרשתי בס"ד הכתוב לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וְתֹאמַר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה דַרְכִּי מֵהָ' וּמֵאֱלֹקַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר הֲלוֹא

יָדַעְתָּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ (ישעיה מ, כז) פירוש למה תאמר שהקדוש ברוך הוא בא עמכם בדין ובטרוניא הלא אתה ידעת האמת דלאו הכי הוה יען וכי 'אִם לֹא שָׁמַעְתָּ' רצונו לומר לא שמעת תיבת 'אִם' שאמר 'אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ' שאין 'אִם' אלא לשון בקשה ותחנונים שהקדוש ברוך הוא כביכול מתחנן לפני ישראל שישמרו התורה כדי להטיב להם דנמצא חפץ בטובתכם ומשתדל להטיב לכם, ואיך תאמר נִסְתָּרָה דַרְכִּי מֵהֹ' וּמֵאֱלֹקַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר?! וזהו שנאמר אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה (שיר השירים ג, ה) ודו"ק.

אַמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל כְּפוּיֵי טוֹבָה בְּנֵי כְּפוּיֵי טוֹבָה. קשא הוה ליה למימר בני כפוי טובה כי אדם הראשון שאמר 'הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי' (בראשית ג, יב) יחיד הוה? ויש לומר אמר לשון רבים לכלול גם דור המבול שהיו כפויי טובה שאמרו כלום אנו צריכין לו אלא לטיפה של גשמים יש לנו נהרות ומעיינות שאנחנו מסתפקים מהם וכנזכר במדרש רבותינו ז"ל (סנהדרין קח.) וגם דור המבול נחשבים אבות לדור שאחריהם כמו שאמרו בגמרא (שבת קיג:) כל האוכל מעפרה של בבל כאלו אוכל מבשר אבותיו דכתיב שם וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם (בראשית ז, כג).

הָיָה לָהֶם לוֹמַר: תְּנָהּ לָנוּ אַתָּה (**דברים ה, כה**). קשא מה שייכות יש לתוכחה זו בהא דכפוי טובה? ומה שכתבו התוספות ז"ל דוחק, דאם הם לא רצו לקבל המתנה טובה לא שייך לקרותם בעבור זה כפויי טובה.

ונראה לי בס"ד הכונה דאחר שאמר השם יתברך 'מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם כָּל הַיָּמִים' (דברים ה, כה) היו צריכים לומר לב טוב זה שיש לנו עתה שאתה משבחו ואמרת 'מִי יִתֵּן וְהָיָה זֶה כָּל הַיָּמִים' וכי זה משלנו הוא? והלא שלך הוא שאתה נתת לנו לב טוב זה, אם כן בידך הוא לתתו לנו 'כָּל הַיָּמִים'! ולכן אמר שהם כפויי טובה שלא רצו להודות בפיהם שהלב הטוב שיש להם עתה שהקדוש ברוך הוא משבחו הוא מאתו יתברך.

דף ה:

בִּזְמַן שֶׁעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים יִצְרָם מָסוּר בְּיָדָם וְאֵין הֵם מְסוּרִים בְּיַד יִצְרָם (**ישעיה לב, כ**). נראה לי בס"ד הטעם בתורה מתקנים שם הוי"ה ובגמילות חסדים מתקנים שם אדנ"י ושלוב שלהם הוא ביסוד שבו שם שד"י שמכניע היצר כמו שאמרו המפרשים ז"ל על פסוק וְהָיָה שַׁדַּי בְּצָרֶיךָ (איוב כב, כה) כי יצר במלואו יו"ד צד"י שי"ן ראש המלוי אותיות שד"י ובזה יובן בס"ד.

אי נמי תורה אוריין תליתאי (שבת פח.) רמוזה באות שי"ן שהיא שלשה קוין וגמילות

חסדים בחסד שנקודו סגו"ל שהוא שלשה יודי"ן שהם ג' ראשין דשלשה קוין של שי"ן ונמצא שניהם רמוזים באות ש שעולה מספר יצר [300] ולכך מכנעת היצר.
אֵין זְרִיעָה אֶלָּא צְדָקָה (**הושע י, יב**). נראה לי בס"ד הצדקה נקראת טוב [17] שמספרו י"ז והמות נקרא רעה דכתיב וְחַטָּאִים תְּרַדֵּף רָעָה (משלי יג, כא) ואם תניח אותיות י"ז בתוך אותיות 'רָעָה' יהיה צירוף 'זְרִיעָה' ותתבטל הרעה.
ומה שאמר '**אֵין מַיִם אֶלָּא תּוֹרָה**' כי מלוי מַיִם כזה מ"ם יו"ד מ"ם הוא גם כן מַיִם, כן דברי תורה יוצא מהם דברי תורה כמותם הֲפָךְ בָּהּ וַהֲפָךְ בָּהּ דְּכֹלָּא בָהּ (משנה אבות ה, כב).
"**מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר**" (**ישעיה נה, א**). נראה דקרי ליצר הרע דשוגג ודמזיד בשם שׁוֹר וְחֲמוֹר וכמו שכתב רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפסוק וְנִבַּל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר (שמות כא, לג) כי המזיד 'שׁוֹר' שמתכוין להזיק ושוגג 'חֲמוֹר' שאינו מתכוין להזיק והנה אותיות ש"ו דְּשׁוֹר ואותיות ח"מ דְּחֲמוֹר הם אותיות 'חוֹמֶשׁ' רמז לצדקה דאמרו רבותינו ז"ל (כתובות נ.) אל יבזבז בה יותר מחומש, ורמז גם כן לתורה שהיא חמשה חומשים וזהו שנאמר 'מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר' כי סוף שׁוֹר וְחֲמוֹר שהם רגל שלהם הם אותיות 'רר' [400] שמספרם ת' רמז לכוחות הסטרא אחרא שנחלקים לארבע מאות בסוד 'וְהִנֵּה עֲשָׂו בָּא וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ' כי העונות בין זדונות שהם מתייחסים לשור שמתכוין להזיק בין שגגות שהם מתייחסים לחמור שאין מתכוין להזיק כולם באים מן סטרא אחרא שרמוזה בסוף שׁוֹר וְחֲמוֹר שהם ת' ובזכות התורה והצדקה שרמוזים באותיות חומש בשור וחמור מסתלקים כוחות הסטרא אחרא שהם ת' הרמוזים ברגלי השור והחמור.
אי נמי נראה לי בס"ד אם תמלא אותיות שׁוֹר כזה '**שי**"ן **וא**"ו רי"**ש**' ותקח אותיות היוצאים במבטא בלבד מלבד יודי"ן ויו"ן שאין יוצאים יהיה בידך אותיות 'שנא' זה השטן שהוא שנא ישראל וכן אותיות חֲמוֹר במלואם 'חי"**ת** מ"**ם** **וא**"ו רי"**ש**' כשתקח אותיות היוצאות במבטא בלבד יהיה בידך אותיות 'אשמת' נרמז כי אשמת ישראל תהיה על ראש אשר שנא את ישראל כמו שנאמר וְנָשְׂא הַשָּׂעִיר עֲלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹתָם (ויקרא טז, כב) וזהו שנאמר 'מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר' רגל לאותיות המילוי הנקראים רגל של אותיות הפשוט.
לְעוֹלָם יָשִׂים אָדָם עַצְמוֹ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה כְּשׁוֹר לָעוֹל וְכַחֲמוֹר לְמַשָּׂאוֹי (**ישעיה נה, א**). נראה לי בס"ד כְּשׁוֹר לָעוֹל בלימוד העיון והסברה וְכַחֲמוֹר לְמַשָּׂאוֹי בלימוד הגרסה. והא דלא נקיט פֶּרֶד, שהוא מעלי טפי למשוי ונושא יותר מחמור משום דהוא בא מכלאים לכן לא רצה לדמות בו עסק התורה של תלמיד חכם שצריך להיות נקי לשמה בלי תערובת פניה זרה.
ועוד נראה לי בס"ד הטעם שעשה שני דמיונות לעסק התורה שהם לשור ולחמור והוא

כי השור אם יבטל מעסק שלו שיעשה עצמו חולה אז בעליו שוחטין אותו כי חוששין שימות ונמצא בטלותו ממלאכה גורמת לו מיתה וזה מוסר לאדם שהוא בטל מן התורה ופורש ממנה לגמרי כי גורם לעצמו מיתה דכתיב בתורה כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ (דברים ל, כ) וכמו שאמר רבי עקיבה לפפוס במשל השועל והדגים (ברכות סא:) ולכן לבני אדם אלו שפורשים מן התורה לגמרי נקיט להו דמיון של השור.

אבל לבני אדם שאין בטלים לגמרי ורק לומדים בעצלות אלו דינם שיבואו עליהם יסורין ועוכרין אותם כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ה.) ולאלו נקיט דמיון החמור שאם יתעצל וילך בכבידות מכים אותו בעץ ודוקרים אותו במחט כדי שילך במהרה וכן המתרשל בדברי תורה יבואו עליו יסורין וכנגד זה נקיט דמיון לחמור.

דף ז:

רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שׁוֹאֵל אָדָם צָרְכָיו וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל (תהלים קב, א). צריך להבין מאי טעמא דרבי אליעזר ואמאי לא יליף מן משה רבינו ע"ה שסידר שבחו של מקום ואחר כך בקש?

ונראה לי בס"ד דאם יאמר השבח קודם נראה לפני בית דין של מעלה דהוא כמביא דורון באמירת שבח זה ולכן יתעוררו עליו מקטרגים ויקפוהו לראות מה נחשב דורון זה להביאו לפני הקדוש ברוך הוא וכולו מלא מחשבות זרות! ולכן לא יליף מן משה רבינו ע"ה דאלים זכותיה ומי יוכל למצוא נדנוד חסרון ח"ו בדורון שמביא.

ונראה לי הא דאמר רבי אליעזר 'שׁוֹאֵל אָדָם צָרְכָיו וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל' לאו על תפלת שמונה־עשרה קאמר כי זו סדר שלה נתקן מאנשי כנסת הגדולה ואין בזה מחלוקת, אך קאי על שאר תפילות שהאדם מסדר לעצמו בכל יום לפי העת ולפי הזמן.

ואם תאמר לסברת רבי אליעזר תקשי לך אמאי תקנו אנשי כנסת הגדולה השבח תחלה ואחר כך שאלת צרכיו? ולפי האמור לעיל מובן שפיר דהיינו טעמא דרבי אליעזר הוא משום קטרוג כמו שכתבנו וכיון דסדר זה נתקן מאנשי כנסת הגדולה נעשה חובה על האדם לאמרו ואסור לו לשנות הסדר דמשנה מטבע שטבעו חכמים הוא ואסור ואם כן לא יאמרו זה נראה שמביא דורון תחלה נראה איך הוא הדורון הזה שמביא.

ועוד יש לומר כיון דכל הציבור מתפללים בסדר זה אין קטרוג. **ועוד** יש לומר דבאמת אנשי כנסת הגדולה תקנו האמצעיות שהם פשוטם שאלת צרכיו של אדם ברמז על ספירות הקודש ורזין עלאין כללו בהם כי סדרו הכל ברוח הקודש וכמו שאמרו

המקובלים ז"ל כל ברכות של העמידה הכל הוא צורך גבוה והן הן הדברים העומדים ברומו של עולם אף על פי שלפי פשוטן נראין שהם שאלת צרכיו של אדם.

דף ח.

עָמַד וְיָשַׁב שְׁמוֹנָה יָמִים בְּתַעֲנִית. נראה לי בס"ד טעם לשמונה ימים כנגד ד' יסודות הגופניים וארבע יסודות הנפשיים. **או יובן** בס"ד לתקן שני דלתין של שם שד־י ושם אדנ־י שנפגמו בחטאו וכמו שאמרו המפרשים ז"ל על פסוק 'הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי' (בראשית ג, יג) שנשאר ש"י ואנ"י בשני שמות אלו ועל זה נאמר לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם (משלי ח, לד). **אי נמי** לעורר זכות תורה שבעל פה שיש בה שמונה דרגין שהם כשר ופסול טמא וטהור אסור ומותר חייב וזכאי.

שׁוֹר שֶׁהִקְרִיב אָדָם הָרִאשׁוֹן קַרְנָיו קוֹדְמוֹת לְפַרְסוֹתָיו. פירש רש"י בחולין (חולין ס.) דכל השוורין פרסותיהן נולדות עמהן וקרנותיהם גדלים לאחר זמן אבל של מעשה בראשית בקומתן נבראו ובקרניהם נבראו וכשיצא מן הארץ יצא ראשו תחלה נמצא שקדמו קרנותיו לפרסותיו עד כאן לשונו. וצריך טעם מאי קא משמע לן קרא בזה שהקריב שור שקרנותיו קדמו לפרסותיו, כי כיון דנחת קרא למימר 'מַקְרִן מַפְרִיס' (תהלים סט, לב) משמע שבא ללמדנו איזה דבר בענין זה?

ונראה לי בס"ד דידוע החכמה תתייחס לראש כי היא משכנה במוח שבראש וכתיב הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ (קהלת ב, יד) ולכן הקרניים שהם בראש רומזים לפועל היוצא מן החכמה והיינו קרניים לשון אור כמו שנאמר קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ (חבקוק ג, ד) והחכמה היא אור וכמו שהשוורים מנגחים בקרנים שלהם כן החכם שנקרא שור כמו שכתב רד"ק על פסוק בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ (דברים לג, יז) מנגח באור חכמתו שעל ידי חכמתו נלחם במלחמתה של תורה, ולזה אמר 'בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו' אבל הפרסות הם רומזים לממון כמו שאמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין קי.) על פסוק וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם (דברים יא, ו) זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו, נמצא הממון הוא מעמיד את האדם שיהיה לו עמידה עליו כמו שעומדת הקומה על פרסות שברגל.

והנה האדם צריך להשתמש בעולם הזה בחכמה ובממון כי על ידי שניהם יושלם האדם בענייניו וצרכיו הן של עולם הבא הן של עולם הזה אך ודאי צריך להקדים החכמה על הממון אף על פי שהוא צריך גם כן לממון בכמה דברים, ולזה הזמין לו הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון שור שקדמו קרנותיו לפרסותיו להקריבו שזה התחלת עבודת הקודש שעבד אדם הראשון לרמוז לו כמו ששור זה שאתה מקריב קרנותיו קדמו לפרסותיו כן

אתה צריך להקדים החכמה שרמוזה בקרנים לממון הרמוז בפרסות הרגלים כי אף על פי שעסק הממון יש גם כן בו צורך לעבודת הקודש צריך להקדים עסק החכמה על עסק הממון.

שׁוֹר שֶׁהִקְרִיב אָדָם הָרִאשׁוֹן קֶרֶן אַחַת הָיְתָה לוֹ בְּמִצְחוֹ (תהלים סט, לב). נראה לי בס"ד הטעם שנזדמן לו כך בהשגחה מן השמים לרמוז לו שאין לו חיים בעולם הזה אלא אלף שנים בלבד כמספר קֶרֶן [1000] כי נו"ן דקרן מספרו ת"ש [700] באותיות מנצפ"ך.

או יובן להורות לו שהעולם נברא בדין שהוא סדר תשר"ק ולכך צריך לו מיתוק על ידי עבודת הקודש והיינו נו"ן של קֶרֶן מספרה ת"ש [700] ועם ק"ר נעשה תשר"ק.

או יובן בס"ד נזדמן לו כך לרמוז לו שיהיה תופס בכל ענייני העבודה תמיד מדת המצוע כי זה כלל גדול הן בנפשיות הן בגופניות שיהיה האדם הולך במדת המצוע סימן לדבר 'אמצעי שלם' לכן נזדמן לו שור דקרן אחת היה לו במצחו שהוא מקום ממוצע ולא בצדדין.

או יובן רמזו לו שיתכוין למשוך שפע בעבודת הקודש מן קו האמצעי אשר בעשר ספירות שהוא דעת בשלש ראשונות ותפארת בשלש אמצעיות ויסוד בשלש תחתונות ולכן רמזו לו זה בתחלת עבודת הקודש אשר עשה בהקרבה זו.

ועוד נראה לי בס"ד טעם לזה כי ידוע שקרבן זה הקריבו ביום שבת כי הוא נברא בערב שבת ובליל שבת כשראה החושך היה בוכה שחשב שישאר כך לעולם וביום שבת בבוקר האיר היום ושמח והקריב זה השור נמצא עבודה זו עשה אותה ביום שבת קודש שהוא אמצעי בין ימים של דה"ו ובין ימים של אב"ג ומשפיע לימי החול וגם הוא יחידי שאין לו בן זוג בימים לכך הזמין לו הקדוש ברוך הוא בו ביום שור זה שאין לו אלא קרן יחידי וגם שהוא עומד באמצע במצח.

ובאופן אחר נראה לי בס"ד טעם לזה בהקדים מה שאמר עטרת ראשי הרב מור אבי זלה"ה במאמר רבותינו ז"ל 'העולם היה מים במים וגילה הקדוש ברוך הוא טפה האמצעית ועשה מהם שמים' ופירש על דרך מה שאמר רבינו זלה"ה (בעץ חיים שער הנסירה פרק ב') שזו"ן [זעיר ונוקבא] מעלים מ"ד [מיין דוכרין] ומ"ן [מיין נוקבין] משם ב"ן דהיינו מ"ד [מיין דוכרין] משם ב"ן שבז"א [זעיר אנפין] שהוא נפש שלו ומ"ן [מיין נוקבין] משם ב"ן שבמלכות שהוא עצמותה נפש שלה ואלו ואלו המ"ד [מיין דוכרין] ומ"ן [מיין נוקבין] נתקנים על ידי טיפת הה' חסדים וה' גבורות משם מ"ה החדש שיצא מן המצח ובזה מובן מאמר הנזכר מתחלה היה העולם שהוא שם ב"ן שנקרא עולם מים במים מ"ד [מיין דוכרין] ומ"ן [מיין נוקבין] ונטל טפה האמצעית רמז לשם מ"ה החדש שיצא ממצח

דא"ק שהוא בחינת הדעת שהוא אמצעי וברא מהם שמים שהוא ז"א [זעיר אנפין] עד כאן דבריו זלה"ה ודפח"ח [ודברי פי חכם חן].

ונראה לכך נזדמן לאדם הראשון קרבן הראשון שהקריב לתקן בו שור כזה שהיה לו קרן אחת במצחו לרמוז לו על התיקון שנתקן על ידי שם מ"ה החדש שיצא ממצח דא"ק שהוא בחינת הדעת שהוא אמצעי ורמז לו בזה שגם הוא ילך בתיקון שעושה על דרך זה להמשיך הארה של ה' חסדים והי' גבורות משם לצורך התיקון שעושה כי הכל תלוי בזה כנודע.

ועוד נראה לי בס"ד על דרך הסוד כי מפורש בעץ חיים שער הנסירה פרק ה' ששורש היסוד ומקום אחיזתו היא באמצע שני פרקין עלאין דנצח והוד וזה נקרא 'מגדל הפורח באויר' כי היסוד נקרא מגדל כמו שנאמר מִגְדַּל עֹז שֵׁם ה' (משלי יח, י) והוא פורח שם באמצע בכח האור היורד אליו מן ב' פרקין עלאין וסובלין אותו וממשיכין אותו שם שלא יפול למטה באמצע ב' פרקין האמצעיים ואינינו סומך עליהם אלא פורח באויר באמצע דהיינו מכח הנמשך אליו עד שם ואותו הכח הנמשך מהם נקרא אור שאינו רק אויר והארה לבד ואינו ממשיי עד כאן תוכן דבריו עיין שם.

ולכן שור שהקריב אדם הראשון שזהו התחלת העבודה והתיקון שלו קרן אחת היתה לו במצחו שבזה הקרן העומד באמצע נרמז לו על היסוד שהוא מגדל הפורח באויר כדוגמת עמידת הקרן הזה דהוא עומד בסוד הקמת הברית בעת הזווג להורות בזה שכל תכלית העבודה הוא לתיקון היסוד יען שבשלימות תיקון שלו יתוקן הכל והוא דנטיל כולא ואחסין כולא כחדא וכל ברכאן ביה שריין והוא הנקרא רב פעלים מארי דכל עובדין וכל חילין עלאין בגין דכלהו נפקי מיניה ואיהו רשים ורב מכלא וכנזכר בזוהר הקדוש ושפיר נרמז רמז זה בשור כי יוסף דאיהו יסוד נקרא שור ורב תבואות בכח שור וההי"ב.

דף ח:

תְּלָתִין וְתַרִין קָרְבֵי עֲבַדוּ רוֹמָאֵי בַּהֲדֵי יְוָנָאֵי וְלֹא יָכְלוּ לְהוּ. הנה בזה מובן לפרש בס"ד הפסוק אֶשְׁתּוֹלְלוּ אַבִּירֵי לֵב נָמוּ שְׁנָתָם וְלֹא מָצְאוּ כָּל אַנְשֵׁי חַיִל יְדֵיהֶם (תהלים עו, ו) רמז על רומאי דעבוד ל"ב קרבי ולא הועילו ולכן קראם אַבִּירֵי 'לֵב' וְלֹא מָצְאוּ יְדֵיהֶם היא ברכת עשו שהיתה בידים דכתיב (בראשית כז, כג) הַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו.

ומה שאמר '**מַרְגָּלִית וְאֶבֶן טוֹבָה וְאִינָךְ**' נראה לי בס"ד דנקיט שלשה מינים אלו כנגד כללות ישראל שנקראים עם תליתאי (שבת פח.) שהם כהנים לויים ישראלים. אי נמי שיש להם נר"ן [נפש רוח נשמה] מצד הקדושה מה שאין כן העכו"ם אין להם אלא נפש

מצד הקליפה.

ומה שאמר '**אִי מִינַּן מַלְכֵי מִנַּיְיכוּ הִפְרְכֵי**' פירוש יש בזה מה שאין בזה כי מלכי הוא רק אדם אחד לוקחים מהם אבל אפרכי לוקחים כמה וכמה שרים שיש לכולם פרס גדול מן אוצר הממשלה אבל לענין מעלה מלכי עדיף.

עֶשְׂרִין וְשִׁית שְׁנִין קָמוּ לְהוּ בְּהֵימָנוּתַיְיהוּ בַּהֲדֵי יִשְׂרָאֵל. נראה לי בס"ד הטעם שהיה לישראל מנוחה מהם כ"ו שנים כנגד מספר שם הוי־ה ברוך הוא להורות על מה שאמר הכתוב רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ ה' (תהלים לד, כ) גם הוא כנגד אותיות שמות האבות והאמהות שהם כ"ו אותיות להורות שזכותם הגין עליהם.

דף ט:

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אַחַר אַרְבַּע מֵאוֹת לְחוּרְבַּן הַבַּיִת, אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם: קַח שָׂדֶה שָׁוֶה אֶלֶף דִּינָרִים בְּדִינָר אֶחָד לֹא תִקַּח. ויש להקשות הלא רבי חנינא ומתניתא שניהם אמרו דבר אחד שהוא אל יקח אדם שדה שוה אלף אפילו בדינר אחד, ולמה רבי חנינא דקדק למנקט על שנים דאחר חרבן ומתניתא נקיט האי מלתא מבריאת העולם שהוא ד' אלפים ורל"א? והגם דקאמר תלמודא איכא בין זה לזה הפרש שלש שנים במתניתא אין זה הפרש חשוב כל כך שיהיה רבי חנינא נייד מדברי הברייתא ונקיט חשבון אחר.

ונראה לי בס"ד דרבי חנינא נתכוון להזכיר בענין זה בדבריו מספר '**אַרְבַּע מֵאוֹת**' לרמוז דביאת המשיח תלויה בהכנעת ארבע מאות רוחות דקליפת אדום בסוד 'וְהִנֵּה עָשָׂו בָּא וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ' ולכן 'אליהו הנביא זכור לטוב' [400] המבשר אותנו על גאולה מספרו ארבע מאות, אך הברייתא נקיט האי מלתא על חשבון בריאת העולם כדי שיהיה מוכרח לזכור מספר ר"ל בתוך החשבון מספר רל"א שהוא מנין 'גאוה' במלואה גימ"ל אל"ף וי"ו ה"י [231] לרמוז שהגאולה תהיה בהעדר הגאוה דכתיב כִּי אַתָּה עַם עָנִי תוֹשִׁיעַ וְעֵינַיִם רָמוֹת תַּשְׁפִּיל (תהלים יח, כח).

ומה שהיה '**שְׁנֵי אֲלָפִים תּוֹהוּ**' כנגד שני אלפין של אֵמֶת ושל אָדָם שנפגמו ובשני אלפים תורה נרמז תיקון שלהם שיהיה על ידי לימוד תורה שבכתב ושבעל פה.

דף י.

שֶׁאֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ. ונראה לי בס"ד הטעם על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל (בשער מאמרי רשב"י) דמלכותא דארעא שורשה באות מ"ם ושם היא אחוזת המלך עיין שם ובזה מובן הטעם דהמלכות היא ירושה מאב לבנו דאות מ' כפשוטה מולדת אות

מ"ם כמוה כי מלוי המ"ם הוא גם כן מ"ם כן בנו של מלך יהיה מלך כמו אביו מאין תפונה מאחר דהמלך אחיזתו שם.

ובזה יובן בס"ד 'שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ' (דברים יז, טו) שתי שימות לאב ולבן יען כי 'מִקֶּרֶב אַחֶיךָ' חלק תיבת מִקֶּרֶב לשתים וקרי בה 'קרב מ"ם' כלומר אצל אחיך יש להם קרב של מ' שמלבד מ' הפשוט של שם מלך יש להם עוד מ"ם של מלוי שהיא קרב ובטן של מ' הפשוט שבזה מורה אות של מ"ם על שתי מלכיות אחת של אב ואחת של בן מה שאין כן שאר גוים שאינם אחיך אין להם אות של המלוי ורק מ' של הפשוט בלבד שיש אצל מלך שלהם.

ולכן אדום אין מעמידין מלך בן מלך דאין להם מ' כפולה בפשוט ובמלוי ולכך רומאי דהם עכו"ם יש להם חוק 'שָׂאֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ' ולכן אמר עליהם קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם (עובדיה א, ב) חלק תיבת בַּגּוֹיִם לשתים וקרי בה 'בגוי מ"ם' גוי רצונו לומר תוך דהיינו בתוך המ"ם שהוא אות המלוי שלה 'קָטֹן נְתַתִּיךָ' שאין לך חלק באות המלוי של מ"ם.

"**בָּזוּי אַתָּה מְאֹד**" **שֶׁאֵין לָהֶן לֹא כְּתָב וְלֹא לָשׁוֹן** (עובדיה א, ב). נראה עיקר כפירוש רש"י ז"ל שפירש הכתב והלשון שלהם לקחו מאומה אחרת וכך הוה קים להו לרבנן באותו זמן וכאשר תמצא עתה כי מלכות של אמריכאן אין להם לשון משלהם אלא לקחו הלשון ממלכות של אנגליז דקדים להו והם מדברים עתה בלשון אנגליז מלכות ברטאניה וכך קים להו לרבנן דאותם רומאי שהיו בזמן הקודם לקחו הלשון והמכתב שלהם ממלכות אחרת ונראה הטעם דהיה להם חסרון בשתים אלו שהוא המכתב התלוי בידים והדבור התלוי בלשון כי נתברך עשיו בידים זה החרב מפני כי היה 'צַיִד בְּפִיו' (בראשית כה, כח) ודו"ק.

ובזה מובן טעם למה שאמר במדרש (בראשית רבה סג, ט ובילקוט שמעוני) שאל אותו הגמון דרומאי לרבן גמליאל מי תופס המלכות אחריו? הביא נייר וכתב בו 'וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו' (בראשית כה, כו). וקשא למאי אצטריך לכתוב, יאמר לו פסוק זה בפיו? ובזה ניחא שרמז לו על חסרונם שיש להם מצד הכתב ומצד הלשון מה שאין כן ישראל במלכותם שלמים בכתב זו הכתיבה שכתב לו אשורית המיוחד לישראל וגם שלמים בלשון הוא לשון הקודש שמדבר הכתוב הזה שהוא גם כן מיוחד לישראל מה שאין כן הם בעת מלכותם חסרים מן המכתב ומן הלשון.

ובזה יובן בס"ד הרמז שרמז יעקב אבינו ע"ה לעשו באומרו כִּי חַנַּנִי אֱלֹקִים וְכִי יֶשׁ לִי כֹּל (בראשית לג, יא) היינו 'כֹּל' ראשי תיבות **כתב לשון**.

ולפי זה נמצא יש להם שלשה חסרונות האחד בעיקר המלכות שאין מעמידין מלך בן מלך והשניה בלשון והשלישי בכתב ושלשתם נרמזו באותיות 'מֶלֶךְ' שהוא ראשי תיבות **מ**לכות לשון **כ**תב, גם סופי תיבות 'תבן' לרמוז מה שאמר רבותינו ז"ל במשל של חטים וקש ותבן.

כָּל יוֹמָא עָקַר לֵיהּ פּוּגְלָא מִמִּשְׁרָא קַמֵּיהּ. יש להקשות כמה מיני ירקות וזרעים יש בגינה שלו ולמה עקר פוגלא?

ונראה לי בס"ד כי פוגלא הוא צנון כמו שפירש הערוך וזה דרכו להיות הראש טמון בארץ והעלים נגלים למעלה ורמז לו בזה על חשובי דרומאי שהיו מצערים את הקיסר בעצות רעות שמיעצים עליו בסתר וכל העצות הם יוצאים במרמות השכל שהוא במוח שבראש שלהם וזה הראש שלהם שהוא מעין נובע העצות הוא טמון ונסתר דלכך הוא חושש מהם ורוצה לעוקרם.

דף י:

"**כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל**" (קהלת י, כ). נראה לי בס"ד למשטר הכוכבים והמזלות שבו יודעים הנסתרות כענין גורל החול קרי ליה 'עוֹף הַשָּׁמַיִם' ולכן חשש רבי פן ישאלו מהחוזים בכוכבים מי הוא זה הנותן עצות לקיסר ויכירו בו.

או יובן לשדים קרי להו 'עוֹף הַשָּׁמַיִם' כי השדים נקראו 'עוֹף' וכנזכר בגמרא דברכות וידוע דאין השד יודע אלא רק דבר שהאדם מוציאו מפיו ואם לא יוציאנו בפיו אלא ישאר בלבו אין השד יודע אותו וכמו שאמרו המפרשים ז"ל על פסוק יֵאמַר לְעַבְדּוֹהִי (דניאל ב, ז) האמור גבי נבוכדנצר והנה יש בהם שאינם שואלים מן השדים מי הנותן עצות למלך עליהם ואם יאמר העצה בפיו יכירו בו השדים ויגידו להם ולכן אמר 'עוֹף הַשָּׁמַיִם' אלו השדים 'יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל'. ושוב ראיתי פירוש זה במפרשים ז"ל.

ומה שהיה שולח לו '**מַטְרָתָא דְּדַהֲבָא פְּרִיכָא וְחִיטֵי אַפּוּמַיְיהוּ**' רמז לו בזה על תורה שבכתב ותורה שבעל פה אשר בקרבו כי התורה שבעל פה נקראת זהב כמו שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק וּזֲהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב (בראשית ב, יב) ותורה שבכתב נקראת תבואה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (מכות י.) על פסוק מִי בֶּהָמוֹן לֹא תְבוּאָה וכן הוא אומר לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחֲמִי (משלי ט, ה).

הֲוָה לֵיהּ הַהִיא נָקִירְתָּא דַּהֲוָה עַיְילָא מְבֵיתֵיהּ לְבֵית רַבִּי. נראה הענין כך דהיה למלכי רומי עיר אחת בארץ ישראל ששמה קסרי שהם היו באים מרומי עיר המלוכה שלהם ויושבים שם בקסרי כמה חדשים ידועים בכל שנה כדי שתהיה ניכרת שליטה שלהם

וזו קסרי גם כן נחשבת עיר המלוכה שלהם והיה למלך שם חצר גדול הראוי למושב המלך וסביבותי כמה חצירות למושב השרים שלו שהם קרובים לחצר המלך וסמוכים לו ובזמן שאנטונינוס בא בדרכו לעיר המלוכה זו קסרי שבארץ ישראל היה שולח אחר רבי לבא מעיר טבריה שישב בעיר המלוכה וכיון שהוא בא בתורת אורח היה נותן לו חצר מן חצירות הסמוכים לחצר המלך לדור בו והיה מעיקרא נקירתא מחצר המלך לזה החצר שיושב בו רבי כך היה בנוי מעיקרא כשבנו המקום הזה לאיזה סיבה או צורך אחד ולכך היה בא אצל רבי דרך אותה נקירתא.

ומה שאמר שהיה מביא עבדים וקטיל להו והקשו התוספות איך עובר על שפיכות דמים בכל יום שהיא מצות בני נח? עיין שם. ונראה לי בס"ד בפשיטות כי היה מביא אנשים מבית האסורים אשר נתחייבו הריגה למלכות ועושה אותם עבדים אליו והיה הורגם ובודאי כי אצל המלך יזדמן כמה אנשים שהם חייבים הריגה למלכות והוא לוקח מהם ועושה להם כן.

כָּל יוֹמָא הֲוָה מְשַׁמֵּשׁ לֵיהּ לְרַבִּי. כתב הגאון חיד"א ז"ל על דרך הסוד אנטונינוס היה הטוב שבעשו ורבינו הקדוש היה נצוץ יעקב אבינו ע"ה ובא עתה לתקן אשר עות עם יעקב אבינו ע"ה ולכן היה משמש לו וזהו תיקונו ולכך היה מקבל ממנו רבינו הקדוש ומיהו אמר לו 'לָאו אוֹרַח אַרְעָא לְזַלְזוּלֵי בְּמַלְכוּתָא כּוּלֵי הַאי' אוֹרַח אַרְעָא דייקא אף על גב דבדיני שמים כך צריך להיות כך כדי לתקן, והשיב לו מה לנו באורח ארעא ראוי לנו להתנהג באורחא דשמייא ולזה אמר מי יתנני וכו' עד כאן דבריו.

ונראה דודאי אנטונינוס ידע כל זה הסוד מרבינו הקדוש בעצמו ולכן היה מתכוין לתקן כל הנזכר לעיל ולפי זה נתקיימה הנבואה של שם בן נח שהגיד לרבקה אמנו ע"ה **וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר** (בראשית כה, כג) כי באמת בא בגלגול עתה לשמשו ממש ולהכי קרי ליה בשם רב כי זה הוא בחלק הטוב של עשו.

ובזה יובן מה שאמר עשו: **נִסְעָה וְנֵלֵכָה וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ** (בראשית לג, יב) רצונו לומר 'נִסְעָה' מעולם הזה 'וְנֵלֵכָה' בגלגול שני ואז 'אֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ' לדורות שיבא חלק הטוב שבו לשמש הטוב וניבא ולא ידע מה ניבא.

ובזה יובן מה שאמר עשו: **אַצִּיגָה 'נָא' עִמְּךָ מִן הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי** (בראשית לג, טו) נָא ראשי תיבות **נפש אנטונינוס** שהוא 'מִן הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי' אלו רומאי.

"**מְלָכֶיהָ**" **וְלֹא כָּל מְלָכֶיהָ**. קשא מנא ליה למדרש הכי והלא קרא כתיב 'כָּל'? ועוד אם כן לדרוש 'אֱדוֹם' וְלֹא כָּל אֱדוֹם, דהא קרא אמר (יחזקאל לב, כט) שָׁמָּה אֱדוֹם מְלָכֶיהָ וְכָל נְשִׂיאֶיהָ?

ונראה לי בס"ד דקיימא לן אין רבוי אחר רבוי אלא למעט וכאן אמר הכתוב תרי רבויי שהם מְלָכֶיהָ וקשא כיון דאמר אֱדוֹם נכללו גם מלכיה ונשיאיה? אלא בא הכתוב וריבה תרי רבויי חד מְלָכֶיהָ וחד נְשִׂיאֶיהָ ואינו אלא למעט 'מְלָכֶיהָ' וְלֹא כָּל מְלָכֶיהָ, 'נְשִׂיאֶיהָ' וְלֹא כָּל שָׂרֶיהָ.

נִתְפָּרְדָה חֲבִילָה. קשא מאי קא משמע לן? דהא כולי עלמא ידעי לה! ונראה לי בס"ד בא להודיע אל תחשבו כשם שהיינו חברים בעולם הזה ורואין זה את זה כן יהיה בעולם הבא אלא נתפרדה חבילה דאיך יבא אנטונינוס גר צדק למחיצתו של רבינו הקדוש וכאשר אמר הוא עצמו 'מִי יְשַׂמַנִי מַצָּע תַּחְתִּיךְ לָעוֹלָם הַבָּא'.

אָמַר לֵיהּ אִית לִי לְעָלְמָא דְּאָתֵי. נראה אף על גב דנתגייר אמר גרים הם במלכות דלכך נקראים 'גירי צדק' שהמלכות נקראת צדק וכמו שאמר אליהו זכור לטוב צדק מלכותא קדישא ועלמא דאתי בינה, לכן שאל אם יזכה לעלות לבינה ואמר לו 'אִין' והקשה לו הא כתיב 'לֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו' (עובדיה א, יח) שָׂרִיד היינו 'דר יש' הבינה הוא סוד שי עולמות דכתיב לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ (משלי ח, כא)? והשיב זה אמור במי שהיה עושה בגיותו קודם שנתגייר מעשה עשו רצוח ונאוף ועובד עבודה זרה וכיוצא וכיון דהרשיע הרבה אינו יכול לזכות לעליה זו שיענה לבינה אבל אתה שגם בגיותך היית אדם טוב ולא קאי קרא עלך כלום.

אי נמי '**עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה עֵשָׂו**' שהיה ערמן צייד בפיו שאינו מתגייר מלב ונפש אבל אתה נתגיירת לשם שמים מלב ונפש לכך תזכה לבינה כי בינה לבא כנזכר בדברי אליהו זכור לטוב (פתיחת אליהו).

מִי שֶׁעָלְתָה לוֹ נִימָא בְּרִגְלוֹ. נראה השר שלו שם בפיו דברים אלו לקרות את ישראל בשם **נִימָא** כי הם עוסקים בתורת משה רבינו ע"ה אשר אותיות מלוי שמו הם אותיות נימא כזה שי"ן מ"ם ה"א והגדולים שבישראל נקראים בשם 'משה' כמו שאמרו בגמרא (סוכה לט.) משה שפיר קאמרת והקטנים נקראים באותיות המלוי שהם נימא.

והא דנקט **בְּרִגְלוֹ** לפי שיעקב אבינו ע"ה אביהם של ישראל שלט מעת הלידה ברגלו של עשו אביהם של רומאי דכתיב וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו (בראשית כה, כו) וגם לעתיד ישלוט ברגל השם של עשו שיקח אות וא"ו וישאר 'עש' לכך אמר 'עָלְתָה נִימָא בְּרַגְלוֹ' ורש"י ז"ל פירש 'נימא' בשר מת רמז על פלוני שר עשו שנקרא מת, אבל יעקב אבינו ע"ה נקרא תם וקאמר בזה שליטה שיש להם מן השר שלהם עושין אותה ישראל בשר מת על ידי עסק התורה שהיא חיים לישראל.

אָמַר לֵיהּ מֵימַר שַׁפִּיר קָאָמְרַתְּ. יש להקשות למה כפלו לשונם לומר מֵימַר, יאמרו שַׁפִּיר קָאָמְרַתְּ? ונראה לי בס"ד הכונה הודו לו בתרתי חדא על ראיה שהביא מן הפסוק דארבע רוחות והשני מה שאמר מכח הסברא דקרו להו מלכותא קטיעא ולכן אמר לו 'מֵימַר שַׁפִּיר קָאָמְרַתְּ' כפלו לכונם על תרתי הנזכר דגבר ישראל בתרתי.

ומה שאמר '**שְׁדוּ לֵיהּ לְקַמּוֹנָיָא**' פירש רש"י ז"ל בית מלא עפר. וצריך לומר מלא אפר כדי שיהיה טובע בו ויקבר בו בעודו בחיים אך אם הוא עפר ממש אף על פי שהוא תחוח אינו טובע ונקבר בתוכו כדי שימות מחמתו ואדרבה אם תהיה קרקע קשה יתרצץ בו ותהיה השלכתו שם כמו סקילה ממש אך אם הוא אפר יהיה נתחב בו כל גופו שיורד בעומק מחמת כובד גופו וזו מיתה משונה שנקבר מחיים בר מינן.

יְהָבִית מְכְסֵי חֲלַפִּית וַעֲבַרִית כִּי קָא שָׁדוּ לֵיהּ. נראה לי בס"ד נקיט ג' דברים אלו יהבית חלפית עברית כנגד שלשה תיקונים שצריכין להיות במצות המילה שהם מילה ופריעה ומציצו דדמא שבהם נדחים שלשה קליפות שכל אחד משלשה הנזכר הם תיקון בפני עצמו וכונתו שבזה התגבורת שנתגבר על יצרו וקטע ערלתו בשיניו נחשב לו כאלו קיים המצוה בשלשה תיקונים שלה.

ועוד נראה לי בס"ד לשון זה של יהבית חלפית עברית הכונה יהבית לסטרא אחרא חלק הרע ובזה הנתינה חלפית עשיתי חליפין רע בטוב שכנגד זה הרע דיהבית לקחתי חלקים טובים מן הקליפה ועל ידי כך עברית שעברתי ונכנסתי לעולם הבא או עברית 'ע' ברית' כי בתיקון הברית במצות מילה מתמתקים ע' גברות בשבעים חסדים בסוד אותיות מל של מילה.

אָמַר: **כָּל נִכְסַאי לְרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵירָיו** (**שמות כט, כח**). נראה בזה השלים עצמו גם בעסק התורה שהוא העיקר אשר יבא אל הקודש פנימה כמו שאמר הכרוז בגן עדן 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו' (בבא בתרא י:) ואינו אומר 'ומעשיו בידו' וכיון שנתן ממונו לחכמים נמצא הוא מחזיק בידם לעסוק בתורה ויש לו שותפות בתלמוד תורה שלומדים כעין יששכר וזבולון וגם הוא פלג בהדייהו.

קְטִיעָה בַּר שָׁלוֹם מְזוּמָן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. נראה לי בס"ד מתחלה שם הקדוש ברוך הוא בפיהם של אביו ואמו אף על פי שהם נכרים שיקראו אותו בשם זה של 'קְטִיעָה' על שם שעתיד להיות קוטע ערלתו בשיניו וגם הוא נקטע ונעקר מן אילן של סטרא אחרא ונעשה עתה 'בַּר שָׁלוֹם' ממש שנדבק ביסוד הנקרא שלום.

יֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת. נראה עיקר קניית עולמו היתה במה שנתן כל ממונו לרבי עקיבה וחביריו דבזה נשלם בחלק התלמוד שהוא גדול מן המעשים וזה נרמז בשם רבי

עקיבא שהוא ראשי תיבות יש קונה עולמו **בשעה** אחת ולפי הגרסה עקיבה בה"א יש קונה עולמו **בשעה** האחת.

דף יא.

נִיפְיוֹרָא נָקַט נוּרָא קַמֵּי אַפִּיפְיוֹרָא (**שמות יג, כא**). נראה לי בס"ד זכר כאן ארבעה מינים שיש להם שררה והם פיפיורא דוכסא הגמונא קומא כי ניפיורא אין לו שום שררה דהא לא נקטי נורא קמיה וארבע אלו כנגד ארבע מלכיות שנשתעבדו ישראל אצלם שהם בבל מדי יון אדום.

אָמַר לֵיהּ אַמַּאי קָא מְחַיֶּכְתְּ. קשא כיון דמלכם צוה אותם 'אל תדברו עמו' איך עברו על גזרת מלכם ודברו עמו?

ונראה לי דהוא בעת ששחק הראה להם סימן בשחוק שהוא משחק עליהם על אשר שנו ועברו על מצות הקיסר ולא הרגישו בעצמם ומאחר שהם יודעים שלא שנו ולא עברו על מצות מלכם ולכך לא יכלו להתאפק ואמרו לו 'אַמַּאי קָא מְחַיֶּכְתְּ' רצונו לומר מה ראית בנו שעשינו איזה דבר נגד מצות המלך כדי שאתה מצחק עלינו.

לֹא צָנוֹן וְלֹא חֲזֶרֶת וְלֹא קִישּׁוּת. נראה לי בס"ד רמזו רבותינו ז"ל בלשון מליצה זה על פרי צדקתם שהיו נזונים ונהנים משלחנם בעלי תורה ואלו רמוזים בחזרת אשר חלק החשוב הנאכל הוא למעלה נגלה לעיני הכל והחלק שאינו נאכל טמון למטה בארץ, כן התלמיד חכם תורתו אשר נהניה ממנה הכל היא גלויה ומפורסמת לעיני הכל ומוכרח הוא לגלותה בריש גלי כמו שנאמר הִיא בְּרֹאשׁ הֹמִיּוֹת תִּקְרָא בָּרְחֹבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ (משלי א כ- כא) בְּרֹאשׁ מְרוֹמִים עָלֵי דָרֶךְ וכו' (משלי ח, ב) יָפוּצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ חוּצָה וכו' (משלי ה, טז) אך הצנון להפך דחלק הטוב הנאכל הוא מכוסה וטמון בארץ והעלין נגלין וזה דמיון לבעלי מעשים שצריך להיות מעשיהם הטובים מכוסים אבל הקישות הם רמז לתינוקות של בית רבן שמעלתם גדולה ביותר מאד מן האנשים הגדולים מפני שהם הבל שאין בו חטא ומעלים על ידי תורתם את המלכות למקום עליון שאין הקליפות מגיעים שם וכן דרך הקשות שהקטנים הם טובים ומשובחים יותר מן קשות הגדולים ואנטונינוס המלך אף על פי שלא היו ישראלים אוכלים על שלחנו ממש מכל מקום מאחר שהיה מספיק ומחזיק בצנעה ביד ישראל שפיר נחשבים אוכלי שלחנו.

דף יא:

אַחַת לְשִׁבְעִים שָׁנָה. נראה לי בס"ד כל דברים אלו שעושין הם סימנים לרעתם כי הם מתגאים באות עיין של חֲזִיר מְיַעֵר (תהלים פ, יד) דכוחם בזה האות כידוע והתורה שנדרשת בשבעים פנים מספר עין היא תבריתהון. ו'**מְבִיאִין אָדָם שָׁלֵם**' כנגד עשו ומרכיבין אותו על חגר כנגד יעקב אבינו ע"ה זה הסימן הוא לרעתם דהתחתון יוכל להשליך העליון הרוכב עליו בכל מקום שירצה להאבידו אבל העליון אינו יכול להרע לתחתון. גם '**מַלְבִּישִׁין אוֹתוֹ לְבוּשׁ אָדָם הָרִאשׁוֹן**' זה הוא סימן שממשלתם תכלה בגמר תיקון חטא אדם הראשון '**וּמַנִּיחִין לוֹ בְּרֹאשׁוֹ קַרְקִיפְלוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**' שהוא היה גלגול יוסף הצדיק ע"ה רמז שהם נופלים ביד משיח בן יוסף שיבא בראשנה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה עה, ה) אֵין עֵשָׂו נוֹפֵל אֶלָּא בְּיַד בָּנֶיהָ שֶׁל רָחֵל, '**וְתָלוּ בְּצַוָּארֵיהּ מִשְׁקָל אַרְבַּע זוּזֵי פִּיזָא**' רמז על התורה שיש בה ארבע חלקים של פרד"ס [פשט רמז דרש סוד] שהיא מכלה אותם מן העולם כמו שאמרו רבותינו ז"ל כש'הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב' אין 'הַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו' (בראשית כז, כב) והתורה נמשלה לפז כידוע.

'**וּמְחַפִּין אֶת הַשְּׁווּקִים בְּאֵינָּךְ**' רמז לפרענות שלהם שתהיה על ידי יתברך דכתיב הִנֵּה אֲדֹנָי־ נִצָּב עַל חוֹמַת אֲנָךְ וּבְיָדוֹ אֲנָךְ (עמוס ז, ז). וקורין '**סְךְ קִירִי פְּלַסְתֵּר**' קִירִי הוא עֵשָׂו [376] אדון שלהם שמתגאה במספר שמו שעולה שָׁלוֹם [376] דעל ידי כך יהיה לו שליטה בעולם ובאמת זה החשבון **פְּלַסְתֵּר** יען כי לעתיד יסתלק אות וא"ו מ'עֵשָׂו' וישאר 'עָשׂ' ויתקיים בו עָשׂ יֹאכְלֵם (ישעיה נ, ט) ואם כן גם עתה כאלו אין לו וא"ו דכל דעתיד ליגזז כגזוז דמי ואין בו מספר שָׁלוֹם.

או יובן הכונה מה שחשב אדונם עשו לרמות את אביו להראות עצמו לפניו אדם כשר ששואל על מעשר התבן והמלח כמו שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד בְּפִיו (בראשית כה, כח) הנה זה מחשבתו **פְּלַסְתֵּר** דכל כונתו בזה היתה כדי שיברכהו ולבסוף פרח זימון מיניה שלא ברכו והברכות אשר חשב ליטול אותם בערמתו לקחם יעקב בחכמתו כמו שפירש התרגום 'בא אחיך בחכמתו ונטל ברכתך' כי **זַיְּפָנָא** קאי על יעקב שהוא אח לאדונם המזוייף ואם כן **מַאי אַהֲנֵי לְרַמָּאָה** עשו **בְּרַמָּאוּתֵיהּ** שהיה מרמא את אביו.

וּמְסַיְּימֵי בָּהּ הָכִי וַי לְדֵין כַּד יָקוּם דֵּין. יש להקשות למה לא עירב תלמודא דבור זה עם שאר דברים שאומר המכריז? ונראה לי דהמכריז לא היה אומר 'וַי לְדֵין' אלא אחר שאומר 'מַאי אַהֲנֵי לְרַמָּאָה בְּרַמָּאוּתֵיהּ' אז כל האנשים ההולכים עמו מסיימי 'וַי לְדֵין כַּד יָקוּם דֵּין' כי מסתמא המכריז אומר דבריו בכל רחוב שנכנסים בו וההולכים עונים

אחריו 'וַי לְדֵין' כדרך בעלי השיר שעושין שיר שאומרו אדם אחד לבדו ושאר בני אדם שעמו יש להם דבר אחד שעונים אחריו כן אלו דרכם שבראש הרחוב שנכנסים בו יכריז המכריז דברים הנזכר לעיל וההולכים עונים אחריו וַי לְדֵין וכו' ככה יעשו בכל רחוב ורחוב בפני עצמו.

והנה פסוק וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו (בראשית כה, כו) בו נרמז מפלת עשו ותגבורת יעקב אבינו ע"ה עליו ופסוק זה יש בו י"ו אותיות ועל זה הפסוק אומרים וַי.

ובזה יובן מאמר רבותינו ז"ל (בראשית רבה סג, ט) ששאל אותו הגמון לרבן גמליאל מי תופס המלכות אחרינו? הביא נייר וקלמוס וכתב לו 'וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו' והקושיא ידועה אמאי כתב, יאמר לו הפסוק בעל פה? ובזה ניחא שרצה לרמוז לו תיבת וַי אשר אומרים אחת לשבעים שנה היא על פסוק זה של 'וְיָדוֹ אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו' ולכך כתבו כדי שיכתוב אוֹחֶזֶת מלא בוא"ו שיעלו אז ט"ז אותיות וגם כדי לנקד נקודות על ט"ז אותיות אלו לרמוז עליהם.

או יובן בס"ד אומרם 'וַי לְדֵין' כי היד יש בה טו"ב [17] פרקים עם פרק המחובר בכתף אבל עד הזרוע לא יש אלא ו' [16] פרקים ואנחנו על ידי מצות תפלין שלובשים על אותו הפרק האחרון אנחנו מחברים זה הפרק עם הזרוע ונשלם בהם מספר טוב [17] מה שאין כן עשו לא אית ליה כהאי סימנא אלא ישאר פרק זה מחובר עם הכתב ונחשב עמו נמצא בידו יש אותיות ו' [16] בלבד לכן אומרים 'וַי לְדֵין' זה עשו 'כַּד יָקוּם דֵּין' יעקב במצות תפלין כי אצלו נשלם מספר טוב [17].

דף טז:

כְּשֶׁנִּתְפַּס רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְמִינוּת הֶעֱל�וּהוּ לְגַרְדּוֹם לִידּוֹן. פירש רש"י לכופו לעבודה זרה והיינו רצונו לומר שיכפור ח"ו בתורת משה רבינו ע"ה כולה ולכן אחר שאמר לו ההגמון 'זְקֵן שֶׁכְּמוֹתְךָ יִתְעַסֵּק בְּדָבָרִים בְּטֵלִים?' דכונתו על התורה ח"ו השיב לו 'נֶאֱמָן עָלַי הַדַּיָּין' וזה השוטה חשב שעליו אומר כן שהודה לדבריו ח"ו דאילו דברים בטלים חלילה אז פטרו.

ומה שאמר 'דְּמוֹס פָּטוּר אַתָּה' פירש רש"י דמוס הוא שם עבודה זרה ואף על גב דבעלמא דמוס הוא רצונו לומר פטור הוכרח רש"י ז"ל לפרש כאן כך מפני שאמר 'דְּמוֹס פָּטוּר אַתָּה' ואם דמוס דהכא הוא לשון פיטור הוה ליה למימר 'דְּמוֹס אַתָּה' לכן פירש דְּמוֹס שם עבודה זרה שלו ויתכן שקורין אותה דמוס שהוא לשון פיטור בעלמא משום כי לדעתם הנפסדה היא פוטרת החייבים.

דף יז.

לִמְקוֹם הַטְּנוֹפֶת יָשׁוּבוּ וְהִנְאַנִי הַדָּבָר. צריך להבין מעיקרא איך ערב לו הדבר דאין זה הביאור של בית הכסא מתיישב בפשט המקרא שאמר 'עַד אֶתְנַן זוֹנָה יָשׁוּבוּ' (מיכה א, ז) ובית הכסא מאן דכר שמה הכא?

ונראה לי בס"ד דידוע שלמה המלך ע"ה מכנה את פלונית שהיא נוקבא דקליפה בשם זוֹנָה וכמו שאיתא בספר הלקוטים גם מפורש עוד בדברי רבינו ז"ל בספר הלקוטים דכוחות הרע של הזנות שדבקים באדם להחטיאו הם ילדיה של פלונית וממנה נמשכים ובאים לאדם ואין באים מצד הזכר דקליפה גם מפורש עוד בדברי רבינו ז"ל בעץ חיים ומקומות אחרים דכוחות הרעות הנמצאים בבית הכסא הנזונים מן הטינוף הם באים מצד הנוקבא דקליפה שהיא הזונה הידועה הנזכר ולכן עבודה זרה של פעור שהיתה נעבדת על ידי טינוף גם היא היתה מצד הנוקבא דסטרא אחרא ולכך קאמר הפסוק 'כִּי מֵאֶתְנַן זוֹנָה קִבָּצָה וְעַד אֶתְנַן זוֹנָה יָשׁוּבוּ' ומפרש לה ממקום הטנופת באו שהיא פלונית דמכוחות הרע של פלונית שנקראת זוֹנָה שמזונה טינוף באו כי משם באים כוחות הרע שמחטאים בזנות 'עַד אֶתְנַן זוֹנָה יָשׁוּבוּ' הוא מקום הטינוף ששם נמצא מזון הזונה דהיינו 'אֶתְנַן זוֹנָה' כלומר הטינוף שהוא מזון הזונה פלונית ולכך ערב דבר זה לרבי אליעזר בביאור המקרא.

עוֹלָא כִּי הֲוָה אָתֵי מִבֵּי רַב, הֲוָה מְנַשֵּׁק לְהוּ לַאֲחָתֵיהּ אַבֵּי יְדַיְיהוּ וְאָמְרִי לָהּ אַבֵּי חֲדַיְיהוּ. פירוש על החזה. ונראה לי בס"ד טעם להנשיקה שם הוא כמו טעם של נשיקה על היד המפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות שהוא מפני ששורש חמשה גבורות הוא בפה שהוא סוד חמשה מוצאות הפה וביד ימין יש רמז לחמשה חסדים בחמשה אצבעות ולכן בנשקו בפיו על יד אדם הגדול עושה בזה מיתוק החמשה גבורות כשרשם בפה בחמשה חסדים הנרמזים בחמש אצבעות דיד ימין וכן הענין כאן כי מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות בסוד הודוי שמכה בחמש אצבעות ימין על החזה ששם הלב מפני כי החזה ששם הלב הוא מקום אורות החסדים בגילוי ונמצא גם בזה הוא ממתק החמשה גבורות הרמוזים בפיו בחסדים שהם במקום הלב שהוא סמוך לחדייהו.

נמצא היה מנהג אצל הראשנים בזמן חכמי התלמוד לנשק על החזה ולכן יש מנהג פה עירינו בג'דאד יע"א שהכלה בליל החופה כשתלך מבית אביה לבית בעלה תנשק בעת הלוכה קודם יציאתה מפתח בית אביה לאביה ולאחיה הגדולים על הבגדים שהם כנגד הדדים שלהם, ומה שנהגו בזה הנשיקה רק בעת שהולכת מבית אביה לבית בעלה בליל החופה רומזת להם אף על פי שאני יוצאה מן הבית שלכם והולכת לשכון בבית בעלי

הנני עוד שוכנת בקרב לב שלכם ועודני דבוקה בכם וכמו שאמר אותו אהוב לחבירו שהלך למרחקים 'רחוק אתה מעיני וקרוב אתה בלבי ורעיוני'.

"**לַעֲלוּקָה שְׁתֵּי בָנוֹת הַב הַב**" (משלי ל, טו). הא דקרי לגיהנם בשם עֲלוּקָה נראה לי בס"ד דעלוקה היא תולעת המוצצת דם מגוף האדם שיש לו חולי והיא מוציאה ממנו דם הנפסד וכן גהינם מעשיה כיוצא בזה שמושכת הסיגים מן הנפשות הנידונים בתוכה לטהרם ולזכך אותם.

אָמַר מָר עוּקְבָא: **קוֹל גֵּיהִנֹּם שֶׁצּוֹעֲקוֹת** (משלי ל, טו). נראה הכונה דחד מפרש הבנות שהם המינות והרשות שהיו אומרים בעולם הזה 'הַב הַב' הם צועקין בגיהנם מרוב צערם ביסורי גיהנם, וחד מפרש גיהנם צועקת ואומרת הביאו לי שתי בנות שהם מינות ורשות שהיו אומרים בעולם הזה 'הַב הַב'. ויש להבין מאי בנייהו?

ונראה לי בס"ד דאיכא דאמרי הראשון סבירא ליה דאלו הבני אדם בעלי המינות והרשות אחר שמתים תכף ומיד מוליכים אותם לגיהנם ונידונין בה דין קשה מאד לכן צועקים מר על קושי הדין והיסורין שנעשים להם בגיהנם אבל גיהנם אינה צועקת שיביאו אותם לה דהא מביאים אותם לה מיד ואיכא דאמרי השני סבירא ליה דאין מוליכים אותם תכף לגיהנם אלא מיסרים אותם חוץ לגיהנם יסורין קשים ומרים עשר ידות מיסורי גיהנם דאז צער גיהנם נחשב קל לגבי יסורים אלו והם צועקים מחמת קושי היסורין ואחרי זה כשמוליכין אותם לגיהנם לא יצעקו על קושי היסורין דנח להם בזה הצער לגבי צער ראשון אך גיהנם בזמן דאלו נדונין חוצה לה היא צועקת שיביאום לה כדי שתקיים בהם מצותה שהיא מצווה ועומדת ליסר כל אדם רשע ולבער הרע באש שלה. ונראה דרשות דנקיט הכא היינו אותם שהיו שולטים על ישראל להעבירם על דת לטמא הנפשות בר מינן.

וְהָא הַהִיא דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ רַב חִסְדָּא וְאָמְרָה לֵיהּ קַלָּה שֶׁבְּקַלּוֹת עֲשָׂתָה בְּנָהּ הַקָּטָן מִבְּנָהּ הַגָּדוֹל. קשא נהי דקריא לה קלה לגבי מינות דחמירה מינה אך איך קריא לה 'קַלָּה שֶׁבְּקַלּוֹת' דחושבת אותה מכלל עבירות הקלות, וכי יש בשאר עבירות עבירה חמורה כזאת שהאם תשכב עם בנה ותוליד ממנו ממזר?

ונראה לי בס"ד מה שאמר '**קַלּוֹת**' לאו על קלות האיסור אלא על קלות הטורח במציאות שלה כי יש עבירות שהאדם טורח מאד עד שיוכל לעשותם דרך משל אם רוצה לשכב עם אשת איש לא תמצא לו בנקל ובכל עת שיתאוה לעשותה מחמת מורא שיש לו ולה מבני אדם וצריך לעשות כמה מרמות ותחבולות עד שימצא ויעשה מה שלבו חפץ, מה שאין כן עבירה זאת שהאם תשכב עם בנה זאת מצויה לה תמיד בכל עת שהאם ובנה

הם ישנים יחד בחדר אחד לבדם ונכנסים בחדר אחד לבדם ואין אדם חושדם בשום דבר איסור, וכן יש עבירות כיוצא בזה שמציאותם ועשייתם הם בנקל הן בערוה דאח עם אחותו הן באשתו נדה ששוכבים ומתייחדים במקום אחד במחשך וכיוצא בזה, ולהכי קריא לה 'קַלָּה' לגבי מינות דחמיר איסור שלה מינה. ואמרה '**שֶׁבְּקַלּוֹת**' הכונה בעבירות שקלות מציאותם ומעשיהם שבנקל יוכל האדם להשיג תאותו בהם כל מה שירצה ואינו חושש ממראית העין או חשדות אחרים.

ומה שאמר '**טִרְחוּ לָהּ בְּזָוְודָתָא**' ולא אמר 'עבידו לה זוודתא' היינו כונתו לומר כי זו היא עומדת על פרק הנסיעה שתמות עתה במהרה וצריך למהר בעשיית הזוודתא וכל דבר הנעשה במהירות יש בו טורח לעושהו עד שיגמור עשייתו.

אָמְרָה כְּשֵׁם שֶׁהַפִּיחָה זוֹ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת לִמְקוֹמָהּ, כָּךְ אֶלְעָזָר בֶּן דּוּרְדַּיָּא אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ בִּתְשׁוּבָה. נראה לי כי אלו הזונות שלוקחין אתנן הרבה המה נזהרין לעשות הכנה ותיקון לעצמן על ידי סימנים שלא יבואו לידי הפחה כדי שלא ימאסו בעיני המנאפים שלוקחים מהם אתנן הרבה וזו ודאי נזהרת בכך אך היא לא באה לה הפחה טבעית אלא באה ההפחה בגזרת שמים כדי שעל ידה יצמח קרן תשובה להאיש הזה והיא כשראתה ההפחה וידעה שאין זו טבעית מאחר שהיא עשתה לעצמה הכנה טבעית למנוע ולדחות ההפחה שלא תבא אך חשבה שהפחה זו היא מעשה שטן שרמז לו בזה כשם שההפחה אינה חוזרת כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה והגידה דבר זה לפניו כדי לחזק לבו במעשה הרע יותר ויתייאש מן התשובה מכאן ולהבא ואז יתמיד ברשעתו. נמצא היא חשבה לעשות לו חבלים חזקים בדבריה אלו כדי למשכו לעומק הקליפה אבל מן השמים נעשו לו חבלים אלו למשכו לצד הקדושה ונהפך לבו לטובה מן הקצה אל הקצה.

הָלַךְ וְיָשַׁב בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת. פירוש כשבא להתפלל על תשובתו ותיקון עצמו נתכוון ונתיישב בדעתו לבטוח בזכות האבות שנקראו 'הָרִים' ובזכות האמהות שנקראו 'גְּבָעוֹת' כמו שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת (שיר השירים ב, ח) ועוד נראה לי בס"ד על פי מה שכתב הרמ"ז [הרב משה זכות] ז"ל ששם הוי־ה בנקוד צר"י וסגו"ל כזה יֱהֱוֶ־הֶ [ולמעלה לכל סגו"ל יש גם צר"י] מסוגל לבעלי תשובה ועולה מספרו רכ"ו [226] כי הנקודות הם מספר ר' והאותיות מספר כ"ו וזהו שאומרים [מנוסח הסליחות] 'כִּי יְמִינְךָ פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים' כי ימין במלוי כזה: יו"ד מ"ם יו"ד נו"ן [226] עולה רכ"ו כמנין שם הנזכר עד כאן דבריו.

והנה ההפרש שיש בין מספר 'הָרִים' [255] למספר 'גְּבָעוֹת' [481] הוא מספר רכ"ו [226]

והוא מספר שם הוי־ה בנקוד צר"י וסגו"ל שעולה מספר רכ"ו שהוא מספר 'הֶ' מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ' (בראשית לט, ג) שעולה רכ"ו כי על ידי הארת ה' הנזכר ה' מצליח ביד בעל תשובה ולזה אמר 'יָשַׁב בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת' כלומר ישב בהארת שם הוי־ה בנקוד הנזכר שהוא רמוז בהפרש שיש בין מספר 'הָרִים' למספר 'גְּבָעוֹת'.

אָמַר: אֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בִּי, הִנִּיחַ רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו וְנָעָה בִּבְכִיָּה עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתוֹ.

נראה לי בס"ד הטעם שעשה כן על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל דצלם שם הוי־ה מתפשט בפנימיות האדם והארת אותיות י־ה דשם הויה מאירים בראש האדם וידוע פגם הזנות מגיע לאותיות שם י־ה שהם בסוד הראש וידוע כי עון זה של הזנות יתייחס לברכים של האדם ולכן 'הִנִּיחַ רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו' לרמוז שהוא צריך עתה לתקן עון שעשה בברית המעור שהוא עומד 'בֵּין בִּרְכָּיו' שהגיע הפגם שלו עד אותיות י־ה שהם רמוזים בראשו. או יובן לרמוז שהוא עושה התיקון בדברים שהם בפה שבראשו כדי לתקן מה שחטא בברית המעור שהוא 'בֵּין בִּרְכָּיו'. ומה שאמרו 'נָעָה בִּבְכִיָּה' רמז בזה שעל ידי כך הצנורות השפע שהם כ"ב כנגד כ"ב אותיות התורה מילא אותם אורות משם י־ה וזה נרמז בבכיה שהוא כ"ב י־ה.

ועוד נראה לי בס"ד ד'הִנִּיחַ רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו' רמז שרצה עתה לטהר עצמו לגמרי מכל חטאים שעשה קודם זה עד שיהיה על ידי תשובה זו נקי וברו מכל חטא ועון כאשר היה בזמן היותו עובר במעי אמו דהיה שם מונח ראשו בין ברכיו כמו שאמרו בגמרא דנדה (נידה ל:) על העובר בהיותו תוך בטן אמו שראשו מונח בין ברכיו.

וְאָמַר רַבִּי לֹא דַיָּין לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה שֶׁמְּקַבְּלִין אוֹתָן, אֶלָּא שֶׁקּוֹרִין אוֹתָן "רַבִּי". הנה הרב פתח עינים פירש בשם מורנו הרב רבי חיים ויטאל ז"ל טעם נכון למה שקראתו בת קול בשם 'רַבִּי' עיין שם.

ונראה לי בס"ד עוד טעם אחר שקראתו בשם 'רַבִּי' שהוא עשה ריב עם היצר הרע ונצחו ולכך נהפכו לו אותיות 'רִיב' לאותיות 'רַבִּי' לכבוד ולתפארת. גם 'רַבִּי' [212] עולה מספר 'חָרֵד' [212] כי הכתוב אמר וְאֶל זֶה אַבִּיט אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ וְחָרֵד עַל דְּבָרִי (ישעיה סו, ב) ופרשנו פסוק זה על בעל תשובה שהיה בתחלתו 'עָנִי' מן המצות ועתה בתשובתו הוא 'נְכֵה רוּחַ' כי לבו נשבר ובוש במעשיו הרעים כי אינו צדיק גמור מעיקרו כדי שיתגאה במעשיו ועתה ששב הוא 'חָרֵד עַל דְּבָרִי', כי שאלו לחכמה חוטא מה ענשו? ואמרה חַטָּאִים תְּרַדֵּף רָעָה (משלי יג, כא) שאלו לנבואה, אמרה נֶפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת (יחזקאל יח, ד) שאלו לתורה, אמרה יביא קרבן ויתכפר. שאלו להקדוש ברוך הוא, אמר יעשה תשובה (פסיקתא דרב כהנא כה, ז) נמצא כולם לא הסכימו בתשובה ולא זכרו אותה והקדוש

ברוך הוא לבדו אמר 'יעשה תשובה ויתכפר לו' ובזה פירש עטרת ראשי הרב מור זקיני רבינו משה חיים ז"ל וּלְשָׁבֵי פֶּשַׁע בְּיַעֲקֹב אָמַר יְהֹוָה' (ישעיהו נט, כ) פרוש השם יתברך הוא שאמר שיהיו 'שָׁבֵי פֶּשַׁע בְּיַעֲקֹב' אלו בעלי תשובה, ולזה אמר כאן 'וְחָרַד עַל דְּבָרִי' חרד לעשות תשובה שהיא על פי דברי בלבד, ולכן קראתו 'רַבִּי' שהוא מספר 'חָרַד'.

דף יז:

אָמַר לֵיהּ אִידָךְ נֵיזִיל אַפִּיתְחָא דְּבֵי זוֹנוֹת וְנִכְפְּיֵיהּ לְיִצְרִין, וּנְקַבֵּל אַגְרָא. מקשים איך יאמרו לקבל אגרא והא תנן אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס (משנה אבות א, ג)?

ונראה לי בס"ד כי הצדיקים השמחה שהיה להם מן המצות נחשב אצלם שכר גדול ועל השמחה קאמר נקבל אגרא. אי נמי אמרו רבותינו ז"ל 'שְׂכַר מִצְוָה מִצְוָה' (משנה אבות ד, ב) ופרשו בשכר שעשה אדם המצוה כתקנה יזכהו הקדוש ברוך הוא לעשות מצוה אחרת ולזה אמר 'וְנְקַבֵּל אַגְרָא' שנזכה לכמה מצות אחרים כי 'שְׂכַר מִצְוָה מִצְוָה'.

אָמַר לֵיהּ מָנָא לָךְ הָא. נראה לי בס"ד הא דלא שאלו כן מעיקרא קודם שהלכו כי תחלה נסתפק בדבר אם זאת היא עצת יצר הטוב כדי שיקבלו שכר או דלמא זו עצת יצר הרע שנתלבש בלבוש יצר הטוב לתת להם עצה לעשות טוב וחושב לעשותו מכשול להם כי ידע שאין יכולים להתגבר עליו כאשר יכנסו ויראו הזונות בעיניהם, לכן לא שאל מעיקרא שאלה זו כי אמר נמתין עד הסוף ונראה איך יפול דבר! וכאשר הלכו נכנעו הזונות מהם כל כך עד שברחו ונכנסו לביתם אז הבין כי מעיקרא זו היתה עצת היצר הטוב שידע דקדושתם תגין עליהם עד שהקליפה תהיה בורחת מלפניהם.

כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בִּלְבַד דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ. נראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות בברכת 'מַלְבִּישׁ עֲרוּמִים' דמלבוש הנשמה נמשך משם אלוה שפירושו הוא אל ו"ה כנודע עיין שם. וזה המלבוש אינו נשלם אלא בעסק התורה ולכן התורה מכונית בשם מלבוש וכמו שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק שִׂמְלָה לְךָ קָצִין תִּהְיֶה לָנוּ (ישעיה ג, ו) מפני כי על ידה נמשך מלבוש של הנשמה.

והטעם נראה לי בס"ד שם 'אֵ־ל חֶסֶד' דכתיב 'חֶסֶד אֵ־ל כָּל הַיּוֹם' (תהלים נב, ג) והתורה היא בסוד החסד דכתיב מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ (דברים לג, ג) לכך על ידי תורה ימשך שם 'אֵ־ל' ד'אֱלוֹהַּ' ותורה נרמזה באותיות ו"ה ד'אֱלוֹהַּ' כי אות וא"ו מספר ששה ואות ה"א רמז לחמש ספרים.

וזהו שאמר 'דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ' רצונו לומר הארה של שם זה הנקרא 'אֱלוֹהַּ' אינו

שומר אותו דאותיות אל 'אֱלוֹהַּ' יתעוררו על ידי תגבורת החסד בגמילות חסדים ואותיות ו"ה רמז לתורה שבכתב שהיא חמשה ספרים תורה שבעל פה שהיא ששה סדרים וכל זה נרמז באותיות 'אֱלוֹהַּ'.

ונראה לי בס"ד דדייק לה מדכתיב ברישיה דקרא 'וְיָמִים רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל לְלֹא אֱלֹקֵי אֱמֶת' (דברי הימים ב טו, ג) ובעל כרחו איירי ביש להם תורה דהא בסופיה דקרא כתיב 'וּלְלֹא תוֹרָה' שמע מינה ברישא איירי ביש להם תורה. ועוד דייק לה מדכתיב 'וְיָמִים רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל' דרבותינו ז"ל דרשו על 'רַבִּים קָמִים עָלָי' (תהלים ג, ב) רבים בתורה כי החכם נקרא 'רַבִּי' והכי קאמר ימים של רבים שהם בעלי תורה שנקראים רבים יש לישראל שנחשבים ללא אמת, והיינו דאמרו רבותינו ז"ל (שבת נה.) אמת חותמו של הקדוש ברוך הוא, וכן בתורה כתיב רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת (תהלים קיט, קס) כי אמת נרמז בראש התורה דסופי תיבות בְּרֵאשִׁי**ת** בָּרָ**א** אֱלֹקי**ם** (בראשית א, א) אֱמֶת דעל ג' דברים העולם עומד תורה ועבודה וגמילות חסדים (משנה אבות א, ב) נרמזים באותות אֱמֶת.

מַאי "מְזִמָּה" אִילֵימָא תּוֹרָה דִּכְתִיב בָּהּ "זִמָּה" וּמְתַרְגְּמִינַן עֲצַת חֲטָאִין (**משלי ב, יא**). יש להקשות לפי הסלקא דעתיה דקרי לתורה 'זִמָּה' משום דתרגום 'זִמָּה' עצה, והתורה נקראת בשם עצה דכתיב הִפְלִיא עֵצָה (ישעיה כח, כט) למה לא אמר להדיה 'עֵצָה תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ'?

ונראה לי בס"ד דקראה בלכון 'זִמָּה' לרמוז שהתורה שנתנה בארבעים יום נחשבת ה' ספרים ונחשבת ז' ספרים כי חשיבינן פסוק וַיְהִי בְּנָסֹעַ הָאָרֹן (במדבר י, לה) ספר בפני עצמו (שבת קטז.) ולהכי קראה 'זִמָּה' שהם אותיות מ' ה' ז'.

מַאי טַעְמָא תָּנֵית, וּמַאי טַעְמָא גְּנַבְתָּ. יש להבין למה ערכו שתי שאלות ביחד, ולא שאלו אותו כל דבר בפני עצמו כאשר עשו אחר כך? ועוד יש להבין בתחלת המאמר דאמר לו רבי חנינא בן תרדיון 'אַשְׁרֶיךָ שֶׁנִּתְפַּסְתָּ עַל **חֲמִשָּׁה** דְּבָרִים וְאַתָּה נִיצּוֹל' מניינא למה ליה? הוה ליה למימר 'אַשְׁרֶיךָ שֶׁנִּתְפַּסְתָּ עַל **כַּמָּה** דְּבָרִים וְאַתָּה נִיצּוֹל'?

ונראה לי בס"ד דכל זה היה בהשגחה מאת ה' להצמיח ישועה לצדיק מן האוייבים עצמם והוא כי הד' תביעות שתבע אותו כולם אמת ולא דברו עליו שקר בהם ורק תביעה אחת של הגניבה היא שקר ומאת ה' היתה זאת שנתקן בלבם לערב עם תביעה דאשה ד'מַאי טַעְמָא תָּנֵית' תביעה אחת של 'מַאי טַעְמָא גְּנַבְתָּ' שהיא שקר כדי שבזאת התביעה שהיא של שקר תהיה לו ההצלה כי על ידי תערובת של שתי תביעות אלו שהם אחת אמת ואחת שקר נצח אותם ואזדקור בקמייתא כי בזאת נתפסו מדבריהם עצמם שנמצאו מזוייפים מתוכם דהשיב תשובה נצחת 'אִי סָפְרָא לָא סַיְיפָא וְאִי סַיְיפָא לָא סָפְרָא' וכיון דזה המגיד

לכם שיקר בדבר אחד, בודאי הוחזק שקרן ואינו נאמן בשתיהם, אבל אם היו תובעים אותו 'מַאי טַעְמָא תְּנֵית' בלבד והיה מכחיש לא היו מאמינים אותו ולא היו מקבלים הכחשתו אלא היו מאמינים את המלשין שהגיד להם דתנא באורייתא ורק עתה שזה המלשין הלשין בשני דברים אלו ביחד נמצא נזדייף מתוכו דממה נפשך דבר שקר באחת מהם וזה הזיוף של תביעות אלו וביטולם הועיל לרבי אלעזר גם בתביעות הנשארים כי נעשה לו הרמת ראש לפניהם בתביעה הראשונה דאז כשתבעו אותו בשאר דברים של המלשינים וכיחש הטו אוזן לדבריו ומן הראוי לפטרו תכף אחר שנצח בקמייתא אך שאלו אותו על השאר לראות מה ישיב והיו מוכרחים להטות אוזן לתשובותיו ויאמינהו בהכחשתו כי כיון דאסגור בקמייתא רצו מקירות לבך לפוטרו מכולם ולהוציאו זכאי.

ונמצא כל ההצלה שלו נעשית על ידי תערובת של שקר שערבו עם תביעה של אמת ולזה אמר 'אַשְׁרֶיךָ שֶׁנִּתְפַּסְתָּ עַל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים וְאַתָּה נִיצּוֹל' בא למנין לומר כי עם הארבעה של אמת שנתפסת עליהם נעשו חמשה דברים בתערובת אחת של שקר וכיון שהוסיפו אחת של שקר להשלים מספר החמשה מחמת כן נצמחה ההצלה שלך כך כיון ברוח הקודש שתהיה הצלתו על ארבעה דברים שהם אמת מחמת תוספת ישית שהיא של שקר.

ובזה יובן בס"ד כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל לָשׁוֹן תָּקוּם אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי ה' וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם ה' (ישעיה נד, יז) פירוש '**כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ**' לתבוע אותך בטענות להרע לך '**לֹא יִצְלָח**' יען כי '**כָּל לָשׁוֹן**' אשר '**תָּקוּם אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי**' וכהאי עובדא דרבי אלעזר דנתפסו המלשינים בלשונם מנייהו ובהו דנזדייפו מתוכם ובמה תזכי לכך הא' בזכות התורה ולזה אמר '**זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי ה**'' זאת כינוי לתורה כמו שאמרו רבותינו ז"ל דכתיב 'וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה' (דברים ד, מד) גם עוד יש לך זכות גמילות חסדים וזהו '**וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם ה**'' וכמו שאמר לו רבי חנינא בן תרדיון שאתה ניצול הואיל ועסקת בתורה וגמילות חסדים.

אַתָּא אֵלִיָּהוּ פָּתְקֵיהּ אַרְבַּע מְאָה פְּרָסֵי. נראה טעם למספר '**אַרְבַּע מְאָה' פְּרָסֵי** בזכות רבי אלעזר שיש לו בשביל עסק התורה ת' עלמין דכסופין, ולכן דבר זה נעשה על ידי 'אליהו הנביא זכור לטוב' [400] שעולה מספר ארבע מאות.

ואומרו '**אַתָּא אֵלִיָּהוּ**' אף על גב דכבר בא ודבר עם אותו המלשין לבלתי ילשין נראה דעשה שליחותו והלך ועתה בא מחדש לעשות שליחות זו.

דף יח.

עָלָיו לִשְׂרֵיפָה שֶׁהָיָה הוֹגֶה אֶת הַשֵּׁם בְּאוֹתִיּוֹתָיו. נראה לי בס"ד הטעם שנגזר עליו שריפה בעבור זאת ולא נהרג כשאר הרוגי מלכות, והיינו כי אסור להגות השם באותיות אלא צריך להוציאו בהיכל שלו שהוא שם אֲדֹנָ־י [65] שעולה מספרו הֵיכַל [65] כמו שנאמר וַיהוָה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ הַס מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ (חבקוק ב, כ) נמצא שם אֲדֹנָ־י נקרא הֵיכַל שבו קורין ומזכירין את שם המיוחד. והנה הֵיכַל במילואו כזה: ה"א יו"ד כ"ף למ"ד [200] עולה ר' ואם תניח ר' בתוך 'שפה' יהיה 'שְׂרֵיפָה' לכך הוא שהיה הוגה את השם באותיותיו בשפתיו ולא היה מוציאו בשפתיו בהיכל שלו לכן היכל שעולה ר' יהיה בתוך אותיות 'שפה' ונעשה מזה צירוף 'שְׂרֵיפָה'.

הוּא, אָמַר: "הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ" אִשְׁתּוֹ אָמְרָה "אֵ־ל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא" (דברים לב, ד). כונת הכתוב כך שהוא יתברך **אֵ־ל אֱמוּנָה** ואף על פי שתראה באין יסורין **וְאֵין עָוֶל** ביסורין שבאים על האדם שאין עול בכפו הנה השם יתברך **צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא** דלא עביד דינא בלא דינא.

ומה שאמר רבי חנינא בן תרדיון פסוק אחר הכל הוא אחד שזה אמר חציו וזה אמר חציו ולכל אחד מהם נזדמן לו פסוק בפיו דרך מקרה אבל בתו לקחה פסוק ממקום אחר שיש בו צידוק השייך לענין שלה והוא 'גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילְיָה אֲשֶׁר עֵינֶיךָ פְּקֻחוֹת עַל כָּל דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם' (ירמיה לב, יט) וכמו שפירש רש"י לכך שבח רבינו הקדוש למה שאמרו שלשה מקראות אלו לפי הענין. והנה ראשי תיבות ג' מקראות אלו הוא 'גאה' מתתא לעילא ולזה אמר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָאֹה גָּאָה (שמות טו, א).

מִיָּד דִּקְדְּקָה בִּפְסִיעוֹתֶיהָ. נראה ודאי אין כונתה בזה לגרות בהם יצר הרע ושיתנו עיניהם בה אלא כונתה שישבחו את ישראל דמה שגדולי האומות משבחין אותם נוסף להם כבוד לפני העולם וכמו שנאמר רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ (שיר השירים ו, ט) אך נענשה בזה דהיה לחוש שמא יתגרה בהם יצר הרע ויעלה בלבם לאנוס אותה שהם היו גדולי רומי ואין להם מונע ואיך היא תעורר את הישן.

אָמַר לוֹ רַבִּי, מָה אֲנִי לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. קשא וכי רבי יוסי בן קיסמא נביא הוא? אדרבה הוא עצמו ידע בכך יותר כי אמרו רבותינו ז"ל (ברכות סא:) ידע אינש בנפשיה!

ונראה לי בס"ד דרבי יוסי בן קיסמא הוכיחו על אשר עוסק בתורה בפומבי וגורם לגרות בו את הדובים ולהרגו וגם גורם שריפה לספר תורה ואם יסמוך על הנס אינו רשאי ולזה אמר 'מה אני לעולם הבא' מצד דבר זה בלבד אם יש עלי חטא בדבר זה או דלמא כדין עשיתי ומצוה קא עבידנא ואין עלי עונש מצד שריפת ספר תורה אשר הסבותי אותו כי

יכול אני לסמוך על הנס שלא יעשו לי רע וכל שכן לספר תורה? והשיב לו תגיד לי מה מעשים באו לידך והתנהגת בהם כדי שאם אתה בגדר החסידים תוכל לסמוך על הנס ואם כן אין עליך חטא כי ודאי זכותך יגין ולא יהיה דבר רע כלל והגיד לו דבר אחד של חסידות אשר עשה, ואז אמר לו לא תחוש דראוי אתה לעשות לך נס וְלֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה (תהלים צא, י).

אַבָּא, אֶרְאֶה בְּכָךְ. פירוש אף על פי שאנחנו יודעים שהגזרה גזורה מן השמים על עשרה הרוגי מלכות אך דא עקא שהם הוסיפו לך צער על חבירך שעשו לך שריפה קשה מהרג ולא עוד שהניחו לך ספוגין של צמר שלא תשרף במהרה כדי שתצטער יותר! והשיב לה דרך ענוה אם איני כדאי שיתבעו מן השמים עלבוני לחייבם בעבור תוספת הצער שעשו לי עם כל זה בכך אני בוטח כיון דהספר תורה נשרף עמי 'מִי שֶׁיְּבַקֵּשׁ עֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה הוּא יְבַקֵּשׁ עֶלְבּוֹנִי'.

ונראה לי בס"ד מה שאמרה לו בלשון זה 'אֶרְאֶה בְּכָךְ' מן השמים שמו בפיה דבר זה שבו רמוז סוד התיקון אשר יהיה על ידי צדיקים שמוסרים עצמן על קדוש השם בפועל וכמו שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות על מאמר 'כך עלה במחשבה' האמור גבי רבי עקיבה (מנחות כט:) שבאותיות 'כך' רמוזים שני זווגים הנעשים על ידי מסירת נפש על קדוש השם שהם סוד כ"ף כפופה כ"ף פשוטה וזה לשונו ולפי שהמוסר עצמו על קידוש השם עושה ב' זווגים אלו שהם כ"ף כפופה כ"ף פשוטה לפיכך נאמר על רבי עקיבה 'כך עלה במחשבה' עד כאן.

אַף אַתָּה פְּתַח פִּיךָ וְתִכָּנֵס בְּךָ הָאֵשׁ. קשא והלא הוא מדבר עמהם וגם דבר עם ביתו ועם הקליסטנירו ואם כן היה פיו פתוח דאיך ידבר אם לא יפתח פיו?

ונראה לי בס"ד כי הרשעים עשו גומא בקרקע בתוך האש והעמידוהו בתוכה ועשו לו חבלים של עור וכיוצא לקשרו בעמידתו שלא ישמט ויתנועע אנה ואנה והאש לא היה מגיע עד הדדים וכדי שלא ישרף לבו וימות תכף הניחו לו ספוגין של צמר נמצא האש אינו מגיע עד הפנים ולכן היה פיו פתוח אך מחמת שיש שלהבת לפעמים באיזה רגע תעלה השלהבת עד הפנים ואם היה פיו פתוח תכנס השלהבת בתוך פיו וימות תכף אמנם הוא היה נזהר בעת שהשלהבת עולה תכף סותם פיו ובעת שדבר לא היתה השלהבת עולה ולכך אמרה לו 'פְּתַח פִּיךָ' בעת שתעלה השלהבת כדי שתכנס השלהבת לפנים ואמר לו מוטב וכו' ואין אני עושה זאת בעצמי.

שְׁקַל תַּרְקְבָא דְּדִינָרֵי. פירש רש"י ז"ל תרי וקב דהיינו שלשה קבין וידוע כל קב הוא תל"ב דרה"ם ואם כן שלשה קבין הם אלף ורצ"ו [432×3=1296] דרהם זהב כי פירש רש"י

ז"ל שהיו זהבים הנה בזה המספר נעשה סימן טוב כמספר האלף [1000] וכמספר רצו [296] שהוא לשון רצון.

גם 'אלף רצו' הוא צירוף אותיות 'אוצר' שהוא אלף רצו שיהיה נשפע שפע הצלחה בזה הדבר מן מקום הנקרא אוצר שהוא היסוד אשר הוא מתקנא בעבורו כדי שלא יטמאוה בזנות וידוע פגם הזנות הוא נוגע ביסוד ולכן הצליח במספר זה הסך אשר הזמינו להצלת בתו של רבי חנינא בן תרדיון הקדושה.

גם הצליח במספר זה שהוא אלף רצ"ו דרהם שהכינו להצלתה שנשפע מן שמונה עשר פעמים שם ע"ב [72×18=1296] שבזכות היסוד הנקרא חי נשפע מן ח"י שמות ע"ב שהוא 'חסד' [72] שעולה מספרם אלף רצ"ו גם עוד בזכות התורה שהיא אוריין תליתאי (שבת פח.) הצליח בהכנתו שלשה קבין להצילה.

ומה שעשה הנסין בכלבים יובן על פי מה שאמר רבינו הרש"ם ז"ל דרבי מאיר בעל הנס היה מכניע קליפת הכלבים שהיא בעשיה על ידי תורתו ודו"ק.

דף יח:

שְׁקַל קָלָא פֻּתָּק בְּהוּ. אף על גב דעדיין לא ניסה הסגולה, ואיך נתגרה בהם? נראה שהכין לעצמו מקום הצלה אם ירדפו אחריו כגון שהיה מערה שיש לה פתח להכנס בתוכה וימלט מהם או אופן אחר והנה הוא אחר שניסה הסגולה והיה לבו בטוח לא נתעסק בשוחד אלא לקח כל הנדרים ובטח על הסגולה.

חֲקָקוּהוּ לְדָמוּתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר. היינו כדי שכל מי שרואה את הצורה הזאת ידע שזו היא צורתו של רבי מאיר ואז אם יראהו במקום אחר יתפוס אותו ויביאהו אל הממשלה.

אֲתָא אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב אִדַּמֵּי לְהוּ כְּזוֹנָה. קשא וכי לא היה לו אופן להצילו אלא רק באופן זה שיהיה נדמה לזונה ח"ו?

ונראה לי בס"ד אדמי ליה כך לרמוז לו מה שאתה זוכה לנס הכל הוא בשביל המצוה שהצלת את בת ישראל הצדקת מן טומאה של הזנות ובזה יוודע גודל זכות האדם המתקנא בשביל הזנות והמציל את ישראל ושומר אותם בדבר זה ועשה לו השם יתברך הצלה על ידי אליהו [52] זכור לטוב שהוא מאיר בשם ב"ן שבעשיה כמנין שמו הטוב כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל וכתב רבינו הרש"מ ז"ל שרבי מאיר בעל הנס היה מכניע קליפת הכלבים שבעשיה.

וְאִיכָּא דְּאָמְרִי מִמַּעֲשֶׂה דְּבְרוּרְיָא. פירש רש"י צוה לאחד מתלמידיו לנסותה לדבר עבירה והפציר בה ימים רבים עד שנתרצית עיין שם. והדבר הזה יפלא מאד איך אותה צדקת

וקדושה נתפתית לדבר עבירה של אשת איש? ועוד יותר קושיא חזקה על רבי מאיר בעל הנס, איך נתן רשות לתלמיד לעשות לה פתוי זה ולא חש פן יעלה בלבו הרהורים רעים בעת שמדבר עמה בדברי רצוי ופתוי על דבר המשכב שישכב עמה ויראה קרי? ואיך יתכן ידבר אדם עם אשת איש בענין תשמיש ומשכב שישכב עמה ולא יבא לידי הרהור גמור?

ונראה לי בס"ד דאותו תלמיד היה סריס ואין לו שום תאוה והרהור והיא לא היתה יודעת בו כי יש סריס בידי שמים שאינו ניכר מבחוץ כלל הן מצד הפנים הן מצד הזקן והוא פיתה אותה שתתן לו רשות שיבא למרחץ שלה כשרוחצת בביתה וירחץ עמה באמבטי אחד ולא לכונת עבירה אלא רק לרחוץ עמה בשביל שיש לו צורך בדרך סגולה שיהיה רוחץ עם אשה אשת איש ותועיל הסגולה הזאת אליו בשביל איזה דבר הצריך לו ונתפתית לדבריו ונתנה לו רשות שיכנס אצלה למרחץ בשעה פלונית שהיא נכנסת לרחוץ שם, וכן היה כשנכנסה לרחוץ נכנס אחריה ופשט בגדיו ועמד ערום לפניה קודם שראה את בשרה וכשראתהו סריס אמרה לו מה זאת? והגיד לה הדבר כי רבו צוהו לפתותה בדבר זה בשביל שהיתה אומרת כן על דברי חכמים, ואז לבש בגדיו ויצא מאתה. והיא אף על פי שלא נתפתית לעשות עבירה ח"ו אלא רק נתפתית לתת לו רשות לרחוץ עמה באמבטי אחד בושה מבעלה רבי מאיר איך תראה פניו? ומרוב הבושה נטרפה דעתה וחנקה עצמה! ואין לה דין מאבד עצמו לדעת כי לא היתה שפויה בדעתה כי עשתה כן בטירוף הדעת ובעלה ערק לבבל כי קבל עליו גלות לכפרה על אשר נעשה לה דבר זה בסיבתו.

שֶׁאִם הָלַךְ סוֹפוֹ לַעֲמוֹד. נראה לי בס"ד נקיט ד' חלוקות 'הלך עמד ישב לץ' כנגד ד' יסודות של אדם כי כאשר יתפשט היצר הרע ביסוד אחד סופו להתפשט בשני ובשלישי וברביעי כי ידוע שמכל יסוד יהיה מין עבירה וכמו שאמרו מהרח"ו ז"ל וכאשר נתפשט היצר הרע בכל ד' יסודות אז יצאו העבירות מן הכח לפועל וראשי תיבות ד' דברים אלו **עמד לץ ישב הלך**, 'עליה' רמז דהנכשל בארבעה אלו עושה עליה ליצר הרע בגופו לדור בה וידוע דהעליה היא למעלה מן הבית וגוף האדם נקרא בית דכתיב עַד אֲשֶׁר לֹא יֶזְעוּ שֹׁמְרֵי הַבַּיִת (קהלת יב, ג) והוא עושה ליצר הרע בארבעה אלה עליה על גבי הבית שלו שהוא גופו ועל זה נאמר הֶעֱלוּ עָפָר עַל רֹאשָׁם (איכה ב, י) עפר זה יצר הרע שהוא מנחש הקדמוני דכתיב ביה וְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ (ישעיה סה, כה).

וְאִם לָץ עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "**אִם חָכַמְתָּ חָכַמְתָּ לָּךְ וְלַצְתָּ לְבַדְּךָ תִּשָּׂא**" (**משלי ט, יב**). נראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רבותינו ז"ל בביאור ד' כתות

אינם מקבלים פני שכינה דעון הלצים קל מכולם דאינו גורם אלא רק סילוק הכתר שהוא בחיה קוצו של יו"ד בלבד עיין שם. וזהו שנאמר ואם לצת 'לְבַדְּךָ תִּשָּׂא' רצונו לומר 'לבד כ"ף תשא' כי כ"ף רומז לכתר כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל בסוד מנחת שבת בכונת 'יַכִּירוּ בָּנֶיךָ וְיֶדָעוּ כִּי מֵאִתְּךָ מְנוּחָתָם' שצריך לכוין מאת כתר מנוחתם, ולזה אמר ואם לצת 'לְבַדְּךָ תִּשָּׂא' לבד כ"ף תשא, דהכתר בלבד תשא לסלק הארתו.

כָּל הַמִּתְלוֹצֵץ יִסּוּרִין בָּאִים עָלָיו (**ישעיה כח, כב**). הטעם נראה בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בביאור מאמר ארבע כיתות דהליצנות גורם להגביר כח הדינין שהם ק"ך צרופים של אלהים שהם כמנין ל"ץ שגורם הלץ להגביר כח דינים אלו ומעלה אותם כנגד בחינת הכתר ואז מסלק הארתו מלהאיר למטה שאם אינו מתלצץ מורידם מאחורי האצילות למטה עד עולם הבריאה עיין שם. נמצא בליצנות מגביר כוחות הדינין שהם צרופים של שמות אלקים, גם ידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל שהיסורין ממתקים כוחות הדינין של שמות אלקים על ידי שמות הוי־ה לכן ג' פעמים 'הוי־ה אלקים' [112×3=336] עולים של"ו כמנין יסורין [336] וזהו סוד הפסוק באיוב שֻׁלֵּו הָיִיתִי וַיְפַרְפְּרֵנִי (איוב טז, יב) כנזכר בשער הכונות ובזה מובן הטעם ד'כָּל הַמִּתְלוֹצֵץ יִסּוּרִין בָּאִים עָלָיו' שהם ממתקים כוחות הדינין של שמות אלקים ולזה אמר הנביא לישראל וְעַתָּה אַל תִּתְלוֹצָצוּ (ישעיה כח, כב).

אָמַר לְהוּ רָבָא לְרַבָּנַן בְּמָטוּתָא בָּעֵינָא מִינַּיְיכוּ דְּלֹא תִּתְלוֹצְצוּ (**ישעיה כח, כב**). יש להקשות וכי סלקא דעתיה דרבנן יתלוצצו שבא להזהירם? ועוד למה אמר להם לשון בקשה כאלו הוא מצוה אותם בדבר של חסידות כיון דהליצנות אסור חמור הוא, יאמר לשון גזרה ואזהרה? ועוד למה 'הוא' נתעורר לדבר באזהרה זו?

ונראה לי בס"ד דאיתא בגמרא דשבת (שבת ל:) רבא מקמי דפתח להו לרבנן אמר מלתא דבדיחותא ובדחי רבנן ובסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתתא עיין שם. והנה הוא אומר להם איזה דרשה הלצית לעורר להם השמחה ולכן חש פן ילמדו גם הם לעורר השמחה במילי דקרובים לליצנות כי יאמרו זה מותר בשביל לעורר השמחה בעסק התורה והוי צורך מצוה לכך נחת להזהירם שלא יאמרו דבר בדיחות שהם קרובים לליצנות שנחשב לגבי דידם ליצנות ולכן הוא נתעורר על דבר זה שלא יטעו מצד מנהגו הטוב הנזכר.

כָּל הַמַּתְיֵיהֵר נוֹפֵל בַּגֵּיהִנֹּם (**משלי כא, כד**). נראה לי בס"ד ידוע שיש לגהינם שלשה פתחים מן הצדדין שלה ויש לה גם כן עוד פה פתוח מלמעלה כמו ארובה וזה הפה הוא צר מאד ועל זה אמרו רבותינו ז"ל בסוף פרק שתי הלחם (מנחות צט:) וְאַף הֲסִיתְךָ מִפִּי צָר (איוב לו, טז) מגיהנם שפיה צר שעשנה צבור בתוכה עיין שם. והנה יש נשמות רשעים

נכנסין באלו הפתחים שהם מהצדדין ועל אלו נאמר 'הולכים לגהינם' לשון הליכה ויש מפילים אותם מאותו הפתח הצר שהוא מלמעלה שקשה עליהם כתרתי האחת מצד הנפילה שנופלים דעושין להם בזה סקילה והשניה השריפה שנשרפים באש גהינם ועל אלו נאמר 'נופלים לגהינם' לשון נפילה וזו קשה עליהם יותר מאלו שהולכים לגהינם דרך הפתח שבצדדים כי אלו עבדי להו שריפה בלבד ואלו עבדי להו תרתי סקילה ושריפה וזה שהוא מתיהר עבדי ליה תרתי סקילה ושריפה ולזה אמר כָּל הַמִּתְיַיהֵר נוֹפֵל בַּגֵּיהִנָּם, 'נופל' דייקא ולא אמר 'הולך לגיהנם'.

תְּחִלָּתוֹ יְסוּרִין וְסוֹפוֹ כְּלָיָה. נראה הכונה שיש יסורין שהם מכפרים על האדם ואלו היסורין אין נחשבים כליה אלא הם חיים ותיקון אבל אם היסורין לא היו לכפרה נחשבים כליה וזה המתלוצץ באים אליו יסורין והוא אינו מקבלם בשביל כפרה כיון דלא מקבלם ברצון ולכן נחשבים כליה בר מינן.

אֵלֵךְ וְאָנָרֶה בְּשֵׁינָה. פירוש אף על פי שאין באה לו שינה הוא יתגרה בה ויביאנה אליו על ידי שישכב על מטתו ואין דובר עם שום אדם ואז בעל כרחו תבא אליו השינה ולכן נקיט לשון 'אגרה' ולא אמר 'אלך ואישן'.

דף יט.

מַאי דִּכְתִיב: אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ וכו' (תהלים א, א). נראה לי דקשיא ליה על מה שאמר הָאִישׁ בה"א הידיעה דהוה ליה למימר 'אַשְׁרֵי אִישׁ' כמו שנאמר אַשְׁרֵי אִישׁ יָרֵא ה' (תהלים קיב, א) ולזה אמר 'אַשְׁרֵי הָאִישׁ' **זֶה אַבְרָהָם אָבִינוּ** שנוסף לו אות ה"א בשמו. ומה שאמר '**שֶׁלֹּא הָלַךְ בַּעֲצַת דּוֹר הַפַּלָּגָה**' היינו כי דור הפלגה היה להם אחדות ואחוה ביניהם אך היתה האחדות להרע אך אברהם אבינו היה אוחז במדת האחדות ואהבה ואחוה לטובה ולכן אמר הקדוש ברוך הוא אַבְרָהָם אֹהֲבִי (ישעיה מא, ח) וכן נאמר כִּי כְּי אֶחָד קְרָאתִיו וַאֲבָרְכֵהוּ וְאַרְבֵּהוּ (ישעיה נא, ב).

ואמר עוד '**שֶׁלֹּא עָמַד בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי סְדוֹם**' דידוע עיקר רעת אנשי סדום היתה במה שנעלו דלת בפני אורחים ובטלו גמילות חסדים מכל וכל וכמפורש בכתובים בספר איוב ואברהם אבינו ע"ה הלך מנגד להם בדבר זה מן הקצה אל הקצה שהיה רודף אחר הכנסת אורחים בתכלית והיה עוסק בגמילות חסדים במאד מאד.

ואמר עוד '**בְּמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב**' **אֵלּוּ הַפְּלִשְׁתִּים** שאמרו קְרָאוּ לְשִׁמְשׁוֹן וְיִשַּׂחֶק (שופטים טז, כה) ואמרו רבותינו ז"ל שכל אחד הביא את אשתו לבית האסורין כדי שתתעבר משמשון ראה כמה וכמה היו טמאין בטומאת הזנות ועריות עד שהבעל מביא את אשתו

בידו לנאף עמה ואילו אברהם אבינו ע"ה היה רחוק מן טומאה זו בתכלית הריחוק מן הקצה אל הקצה דאפילו באשתו המותרת לו לא נסתכל ולא ידע יופיה עד שבא למצרים והכיר בה שהיא יפת מראה מאד (בבא בתרא טז.).

אַשְׁרֵי מִי שֶׁעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה כְּשֶׁהוּא אִישׁ (**תהלים קיב, א**). נראה לי בס"ד כי רב מדבר בעושה תשובה בבחרותו דהשבח הוא לו מפני שכופה חומרו הקשה, ורבי יהושע בן לוי מדבר גם בעושה בזקנותו שיש לו שבח באופן אחר שהוא זקן ומתנהג בדרכי תשובתו כטבע הבחור דהיינו שלא יעצרנו גשם ושלג וקור וחום רץ כצבי וקל כנשר לעשות עבודת בוראו וזהו 'כְּאִישׁ' כלומר כטבע הבחור ואף על פי שהוא עתה אינו בחור אלא זקן.

אי נמי רבי יהושע בן לוי סבירא ליה אם הוא קטן שאינו בר חיובא ועושה תשובה כמו בר חיובא יש לו שבח טפי ורב סבר אחר שנעשה בר חיובא עדיף טפי משום דתקיף יצריה טובא.

אַשְׁרֵי מִי שֶׁמִּתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ כְּאִישׁ (**תהלים קיב, א**). פירש רש"י ז"ל כאיש גבור. נראה לי בס"ד יש אדם נוצח מחמת חלישותו כהנך נשים אשר במדינת אפריקא שבא אלכסנדרוס לעיר שכולה נשים לעשות עמהם מלחמה ואמרו לו חדל ממנו דאם נצחת אין לך פאר דנשי נצחת ואם נצחנו אותך אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה ועזב אותם וניצולו מן המלחמה (תמיד לב:). נמצא חלישותם הוא סיבה להצלתם. **ולכן** אומרים חכמי הטבע 'אם הארי ירדוף אחרי אשה יש לה תקנה שתגלה ערותה לפניו וידע שהיא אשה אז יחדל ממנה' כי בזיון הוא לו להלחם עם אשה. **וכן** הענין במלחמת יצר הרע אם יהיה האדם חלש כגון זקן או חולני לא ירדוף אותו להתגרות בו, ואם אדם זה נצח את יצר הרע אין לו פאר בכך **אך** עיקר הפאר לאדם שהוא מתגבר על יצרו אפילו שהוא בעל חומר חזק עדיף וברי כאיש.

או יובן הכונה יש ניצול מיד הרודף אותו מחמת שברח מפניו או מחמת שהביא לו עזר מאחרים או מצד כלי זיין שהיה בידו ואין בכל אלה פאר כל כך לזה המציל עצמו באחת מאלה אך הפאר השלם הוא להמציל עצמו בגבורת ידו בלבד ולא על ידי שיתוף דבר אחר **וכן** הענין במלחמת היצר הרע הרודף אחר האדם להחטיאו יש מציל עצמו על ידי שבורח מן העבירה כהך עובדא דאמרינן לעיל (יז:) בתרי שבילי דאמר החכם לחבירו נזיל אפתחא דעבודה זרה דנכיס יצריה ונברח משביל בית הזונות ששם מצוי היצר הרע של הזנות דתקיף להלחם בנו או יציל עצמו מחמת שנמצאים במקום העבירה בני אדם אחרים ואי אפשר לעשות העבירה לפניהם וכמו הך דרב עמרם חסידא דצווח נורא בי עמרם ואתו אינשי ובזה חדל היצר הרע ממנו (קידושין פא.) וכן כל כיוצא בזה בסיבות

של חולשה וכיוצא שמונעים אותו מעשיית העבירה אין בכל אלה פאר לאדם שניצול מן יצר הרע דעבירה אלא הפאר דלא הוה ליה כזאת וכזאת ואין שום מונע כנגדו ועם כל זה הוא גובר על יצרו ואינו עושה העבירה.

רָבָא רָמֵי כְּתִיב "עַל גַּפֵּי" וּכְתִיב "עַל כְּסֵא" בַּתְּחִלָּה עַל גַּפֵּי וּלְבַסּוֹף עַל כְּסֵא (משלי ט, ג). נראה לי בס"ד גפים הם שנים אבל כסא הוא עומד על שלשה רגלים, וכן בתחלה לומד מקרא זו תורה שבכתב ומשנה זו התחלת תורה שבעל פה אך אינו מבין מהם דבר ברור וזהו **גַּפֵּי** שתים דוקא אך אחר כך לומד תלמוד שבו מבין דברי המקרא ודברי המשנה על אמיתתן וזה הוא **עַל כְּסֵא** של שלשה רגלים כן הוא בידו שלשה למודים מקרא ומשנה ותלמוד ואז הוא שלם באמיתות דברי התורה ומצותיה.

ונראה לי בס"ד לרמוז עוד במאמר זה אותיות 'גַּפֵּי' במילואם כזה: ג"מ"ל פ"ה יו"ד [188] עולה מספר קפ"ח ואותיות 'כְּסֵא' במילואם כזה: כ"ף סמ"ך אל"ף [331] עולה מספר של"א ואם תוסיף מספר קמ"ג שהוא מספר 'נוֹזְלִים' [143] על מספר קפ"ח הנזכר אז יהיה מספר 'כְּסֵא' [331=188+143] במילואו שהוא מספר 'אֶשֶׁל' [331] ככתוב וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע (בראשית כא, לג) כלומר מספר 'כְּסֵא' מלא 'בִּבְאֵר שָׁבַע' זו התורה דכתיב בה חָכְמוֹת בָּנָתָה בֵּיתָהּ חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה (משלי ט, א) ובזה יובן (שיר השירים ד, טו) 'מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים' היא התורה 'וְנוֹזְלִים מִן לְבָנוֹן' כלומר מספר נוזלים אשר יבא באחרונה יהיה מן לבנון כלומר מהשפעת חכמה ובינה כי 'לְבָנוֹן' הוא ל"ב נתיבות חכמה ונו"ן שערי בינה נמצא העיקר הוא שתהיה בחינת 'כְּסֵא' מלא שהוא מספר 'אֶשֶׁל' כדכתיב 'וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע' זו התורה כאמור.

אָמַר רָבָא: לְעוֹלָם יִלְמוֹד אָדָם תּוֹרָה בְּמָקוֹם שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ (תהלים א, ב). קשא מאי הוסיף רבא על הברייתא דקאמר רבי אומר 'אֵין אָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה אֶלָּא מְמָּקוֹם שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ'? ונראה לי בס"ד דהברייתא איירי בלומד לבדו ורבא בא לחדש אפילו בלומד עם חברים ישתדל לעשות המצאות להכריחם שילמוד עמהם במקום שלבו חפץ ונזכר דבר בתיבת לעולם דאיירי בכל גוונא.

ומה שאמר 'בַּתְּחִילָּה נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּלְבַסּוֹף נִקְרֵאת עַל שֵׁם שֶׁלּוֹ' נראה לי בס"ד לכן תמצא נקודות **תּוֹרָה** הם חול"ם שמספרו עשרה וקמ"ץ שמספרו ט"ז [26=16+10] שהם מספר שם הוי־ה ואם תצרף עמהם אותיות ו"ה של תורה במלואם כזה וא"ו ה"א [19] שהם מספר י"ט אז יהיה כאן מספר **אָדָם** [45=26+19] רמז שבתחלה נקראת על שמו של הקדוש ברוך הוא ולבסוף על שמו של אדם.

בַּתְּחִלָּה '**בְּרֹאשׁ מְרוֹמִים**' **וּלְבַסּוֹף** '**עֲלֵי דָרֶךְ**' (**משלי ח, ב**). הנה פשט המאמר לפירוש רש"י ז"ל הוא כך כי '**מְרוֹמִים**' רצונו לומר הרים ומקומות גבוהים שאין בני אדם מצויים שם ואינם מעבר רבים וזהו כמו מחבואות ואחר כך '**עֲלֵי דָרֶךְ**' מקום מעבר רבים וגלוי לעיני הכל.

אך נראה לפרש בס"ד הכונה בזה הוא דבתחילה אינו יכול להורות מלימודו הוראות ואם כן אין הנאה מלימודו למטה בתחתונים כי אם רק למעלה בשמים שעושה תיקון בעולמות העליונים על ידי עסק התורה וזהו '**בְּרֹאשׁ מְרוֹמִים**' אבל אחר כך כאשר יתחכם ויורה הוראות וגם ילמד לאחרים הנאתו היא גם לתחתונים והיינו '**עֲלֵי דָרֶךְ**' כי עולם הזה מקום התחתונים נקרא בשם דרך ונמשל לדרך כמו שכתב הרב עוללות אפרים ז"ל כי מקום זה הוא דרך ואורח לעולם העליון וכל התחתונים נקראים 'הולכי דרכים'.

בַּתְּחִלָּה '**שְׂתֵה מְבוֹרֶךְ**' **וּלְבַסּוֹף** '**וְנוֹזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךְ**' (**משלי ה, טו**). נראה לי בס"ד כי '**בּוֹר**' אין בו אות אל"ף אך '**בְּאֵר**' יש בו אות אל"ף וכתבתי בס"ד במקום אחר כי התורה נרמזה באות אל"ף ובאות למ"ד והיינו מה שילמד האדם לעצמו נרמז באות למ"ד שהוא רצונו לומר למד אתה לעצמך ומה שחייב ללמד לאחרים נרמז באות אל"ף שהוא לשון 'אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי' (תהלים נה, יד) וכן 'וַאֲאַלֶּפְךָ חָכְמָה' (איוב לג, לג) וקרי ביה אל"ף בדגש רצונו לומר תאלף לאחרים, ולזה אמר 'בַּתְּחִלָּה מִתּוֹךְ בּוֹרֶךְ' בור שאין אתה יכול ללמד לאחרים 'וּלְבַסּוֹף מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךְ' באר בתוספת אל"ף שתלמד לאחרים ואז אתה גם כן תשכיל ותשלים השגתך להיות באר מים חיים כמו שאמרו (מכות י.) ומתלמידי יותר מכולם.

או יובן בס"ד אות א רומז לשמו יתברך כי צורתו וא"ו ושני יודי"ן שמספרם כ"ו והיינו בתחלה '**בּוֹר**' בלא א' שאין לומד תורה לשמו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך '**בְּאֵר**' בתוספת א' שרמוז בו שמו יתברך כלומר שלומד תורה לשם הוי־ה ברוך הוא.

מָשָׁל לְצַיָּד שֶׁצָּד צִפָּרִין. נראה לי בס"ד הא דמדמי בעל תורה לצייד על שם שהיא צד ניצוצי הקדושה מן הקליפה על ידי לימוד התורה כי על ידי עסק התורה עושה בירור גדול לנשמות המגולגלים בדצח"ם [בדומם, צומח, חי, מדבר] ולכן נמשל לצייד.

דף יט:

'**עַל פַּלְגֵי מָיִם**' **לְעוֹלָם יְשַׁלֵּשׁ אָדָם שְׁנוֹתָיו שְׁלִישׁ בְּמִקְרָא, שְׁלִישׁ בְּמִשְׁנָה, שְׁלִישׁ בְּתַלְמוּד (תהלים א, ג)**. ונראה לי בס"ד דריש '**מָיִם**' [90] עולה מספר צ' ואם תשלש מספר תשעים יהיה כל שליש גימטריא למ"ד [3÷90=30] שהוא לשון לימוד וזהו שנאמר '**פַּלְגֵי מָיִם**' רצונו לומר חלקים ופלגים של מספר 'מָיִם' שכל פלג עולה ל' שהוא לשון לימוד ושלשה

למד הם לימוד מקרא ולימוד משנה ולימוד תלמוד.

ומה שאמר **לְיוֹמֵי** אפשר לומר הכונה יום ב' ויום ה' ללמוד המקרא ויום א' ויום וא"ו ללמוד ה'משנה' אותיות 'נשמה' שבהם ענין חלק הנשמה בסוד הכונה של קדושת שבת ויום ג' ויום ד' ללמוד התלמוד ועל דרך זה יבא פשט לשון 'לְיוֹמֵי' לנכון דהא לא אמר 'לְשָׁעוֹת'.

והנה 'תַּלְמוּד **מַשְׁנֶה מִקְרָא**' ראשי תיבות 'תמם' שהוא לשון תמימות כי בשלשה לימודים אלו יהיה תמים בעסק התורה רמז לדבר וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד 'תֻּמָּם' (דברים לא, ל) ראשי תיבות 'תַּלְמוּד **מַשְׁנֶה מִקְרָא**' והוא למפרע 'מִקְרָא **מַשְׁנֶה** תַּלְמוּד'.

ובזה יובן וְהָיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים (שמות יט, ה) דוגמת הסגו"ל שהוא משולש כן לימוד שלכם יהיה משולש. **ובזה יובן** בס"ד (קהלת ד, יב) 'וְאִם יִתְקְפוֹ הָאֶחָד' זה לימוד התלמוד אז 'הַשְּׁנַיִם' הם מקרא ומשנה 'יַעַמְדוּ נֶגְדּוֹ' כי התלמוד מפרש דברי המקרא ודברי המשנה 'וְחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק' רצונו לומר לימוד המשולש בשלשה אלו לא במהרה ינתק שלא ישתכח מן הלב. **ובזה יובן** בס"ד שְׁלֹשָׁה הֵמָּה מֵיטִיבֵי צָעַד (משלי ל, כט) כלומר 'שְׁלֹשָׁה' הנזכר שהם מקרא משנה תלמוד 'מֵיטִיבֵי צָעַד' לישראל 'וְאַרְבָּעָה' המה 'מֵיטִבֵי לָכֶת' ארבעה הם ארבע חלקים של פרד"ס [פשט רמז דרש סוד].

שֶׁאֲפִילּוּ שִׂיחַת חוּלִין שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכָה תַּלְמוּד (**תהלים א, ג**). נראה הכונה על פי מה שאמרו בגמרא דחולין (חולין קיא:) דגים שעלו בקערה רב אמר אסור לאכלן בכותח ושמואל אמר מותר לאכלן בכותח רב אמר אסור נותן טעם הוא ושמואל אמר מותר נותן טעם בר נותן טעם הוא, והא דרב לאו בפירושא אתמר אלא מכללא אתמר דרב אקלע לבי רב שמי בר חייא בריה חש בעיניו עבדו ליה שייפא כלומר משיחא מסממנים בתוך קערה ובתר הכי רמו ליה תבשיל בתוך אותה קערה טעים ליה טעמא דשייפא אמר 'יהיב טעמא כולי האי' פירוש שחזר ונתן טעם בתבשיל ומאן דשמע דברים אלו שאמר רב בן מדעתו לענין דינא בעלמא דנותן טעם בר נותן טעם חשיב טעמא ממש ואסור בדגים שעלו בקערה לאכלן בכותח. נמצא מן שיחה של החכמים נלמוד הלכות גמורות בדברי תורה.

כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה נְכָסָיו מַצְלִיחִין לוֹ (**דברים כט, ח**). נראה לי בס"ד לכן התורה נקראת לקח דכתיב כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם (משלי ד', ב') והיינו לֶקַח [138] עולה מספר הַצְּלָחָה [138] ואמר '**כָּל הָעוֹסֵק**' ולא אמר 'כָּל הַלּוֹמֵד' לרמוז שזה איירי בלומד על מנת לעשות שהוא ענין עסק או הכונה שהוא מכוון לתקן העולמות למעלה ונמצא בעת שלומד הוא

עוסק ממש שמתקן ובונה עולמות.

ואומרו '**נְכָסָיו מַצְלִיחִים לוֹ**' קא משמע לן בתיבת 'לוֹ' רצונו לומר שיזכה לעשות מצות וצדקות מנכסיו ואז יהיו 'לוֹ' כמו שאמרו מונבז המלך אבותי גנזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי (בבא בתרא יא.).

ונראה לפרש בס"ד הטעם שזוכה להצלחה כי ידוע ששם '**כס־ה בפ־ז**' שהוא אותיות 'כֶּסֶף וְזָהָב' הרמוז בפסוק וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב (תהלים קה, לז) הוא מסוגל ומועיל להצלחה וכמו שאמרו המקובלים ז"ל והתורה שבכתב מכונית בשם 'כֶּסֶף' ותורה שבעל פה מכונית בשם 'זָהָב' ובזה פרשנו פסוק 'וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב' כלומר בזכות תורה שבכתב ותורה שבעל פה ולכן אמר 'וַתַּעְדִּי זָהָב וָכֶסֶף' (יחזקאל טז, יג) ועל כן **הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה** 'ב' תורה' שהוא תורה שבכתב הנקראת 'כֶּסֶף' ותורה שבעל פה הנקראת 'זָהָב' **נְכָסָיו מַצְלִיחִים לוֹ** שבזכותם שנקראים 'כֶּסֶף וְזָהָב' יזכה לקבל שפע הצלחה משמות 'כס־ה בפ־ז' שהם אותיות 'כֶּסֶף וְזָהָב'.

גם נראה לי בס"ד מה שאמר 'דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים וּמְשׁוּלָּשׁ בַּכְּתוּבִים' כי בתורה כתיב אֵיֶלֶת אֲהֲבִים וְיַעֲלַת חֵן (משלי ה, יט) וג' פעמים 'חֵן' [58×3=174] כנגד תורה נביאים כתובים עולה קע"ד כמנין שני שמות הנזכר שהם 'כס־ה בפ־ז' [174] המסוגלים להצלחה.

ועוד נראה לי בס"ד הטעם שֶׁהָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה נְכָסָיו מַצְלִיחִין, כי ידוע מה שאמר הרח"ף ז"ל ששם '**הימ־ל**' [85] הרמוז בראשי תיבות **הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ** (בראשית כד, ז) מסוגל להצלחה והנה שם זה מספרו פ"ה כמנין ה' 'טוֹב' [85=5×17] וידוע התורה נקראת חלק טוב דכתיב כִּי חֵלֶק טוֹב נָתַתִּי לָכֶם (משלי ד, ב) והיא חמשה ספרים שהם חמשה חלק טוב ונמצא בחמש פעמים טוב כנגד חמשה חומשי תורה יש מספר שם הימ־ל שעולה חמשה פעמים 'טוֹב' ולכן העוסק בתורה נכסיו מוצלחין לו על ידי שם הימ־ל הנזכר.

מַאן בָּעֵי חַיֵּי, מַאן בָּעֵי חַיֵּי (**תהלים לד, יג**). נראה לי בס"ד טעם לכפל הלשון דבא לרמוז על שני מיני אריכות ימים האחת באיכות והאחת בכמות. ועוד נראה לי על דרך מה שאמר רבותינו ז"ל (חגיגה טו.) זכה נוטל חלקו וחלק חבירו.

ועוד נראה לי בס"ד מַאן בָּעֵי חַיֵּי לנפש ומַאן בָּעֵי חַיֵּי לגוף כי המשכת חיי הנפש הוא בחינה בפני עצמו והמשכת החיים לגוף הוא בחינה בפני עצמו כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל בכונת 'זכרינו לחיים' בעשרת ימי תשובה בשער הכונות ובזה ניחא דאמרו ליה 'הַב לָן חַיֵּי' ולא כפלו לשונם כאשר כפל הוא דסתם בני אדם אינם מבקשים אלא על חיי הגוף בלבד.

אֵין "טוֹב" אֶלָּא תּוֹרָה (משלי ד, ב). נראה לי בס"ד נקיט לשון שלילה כי תואר 'טוֹב' ראוי יותר לקראו על התורה כי בשלימות ישראל בתורה כראוי יתעלה אות וא"ו דשם הוי"ה שהוא סוד תורה שבכתב ויהיה בחינת יו"ד דשם הוי"ה ואז השם הוא אותיות 'יהיה' [30] כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל על פסוק בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד (זכריה יד, ט) ונמצא הוא ב' פעמים ט"ו כי אותיות י"ה מספר ט"ו [15×2=30] ולכן התורה שבה תהיה השלימות הזאת של ב' ט"ו נקראת 'טוֹב' שהוא 'ב' ט"ו' ולזה אמר 'אֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה' רצונו לומר אין ב' ט"ו אלא על ידי התורה.

או יובן בס"ד אומרו '**אֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה**' כי כל מלאכה ופעולה שלוקח האדם שכר עליה אין גופה של מלאכה טובה לאדם אלא הטוב בא לו מבחוץ שהוא השכר שנותנים לו בעבורה אך גופה של מלאכה אינה אלא יגיעה רבה מה שאין כן התורה הנה העסק הזה עצמו שעוסק בתורה הוא טוב לאדם שהאדם מתענג ושש ושמח בגוף העסק כמו שאמר דוד המלך ע"ה שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב (תהלים קיט, קסב) לזה אמר אין דבר בעולם נקרא טוב גמור שיהיה גופו של אותו דבר טוב לאדם אלא דוקא התורה.

דף כ.

"**לֹא תְחָנֵּם**" **לֹא תִּתֵּן לָהֶם חֵן** (**דברים ז, ב**). נראה לי בס"ד תואר 'אָדָם אַתֶּם' (יחזקאל לד, לא) ואמרו רבותינו ז"ל (יבמות סא.) אתם קרויים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם, ותואר 'אֶחָד' לא נתנו אלא לישראל דכתיב (וכן בתואר של אחד כתיב) (שמואל ב' ז, כג) וּמִי כְעַמְּךָ כְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ, ושני תוארים אלו 'אָדָם אֶחָד' [58] המה עולים 'חֵן' [58] וזהו שאמר 'לֹא תִּתֵּן לָהֶם חֵן' רמז לשני תוארים אלו של אָדָם ושל אֶחָד.

ובזה פרשתי רמז הכתוב (קהלת ז, כח) 'אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי' כי ישראל שזכו לשני תוארים של אָדָם ושל אֶחָד היינו מפני שקבלו התורה שרמוזה באל"ף כמו שאמרו (שבת קד.) אלף חכמה אלף בינה, וכן אלף לשון לימוד כמו 'וַאֲאַלֶּפְךָ חָכְמָה' (איוב לג, לג) וכן 'אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי' (תהלים נה, יד) וזהו שאמר '**אָדָם אֶחָד**' תוארים אלו מחמת '**אֶלֶף**' היא התורה '**מָצָאתִי**' אותם.

וְאַף רַבִּי עֲקִיבָא רָאָה אֵשֶׁת טוּרְנוּסְרוֹפוּס הָרָשָׁע וכו' (**תהלים קד, כד**). קשא מאי פריך מהא והלא לא דבר בפיו כלום אלא רק בכה? ונראה דבכיתו שבכה על 'הַאִי שׁוּפְרָא בָּלֵי עַפְרָא וְרַב' נמצא הוא משבח היופי שלה עכשיו ואף על גב דהוא ראה שאחר כך תתגייר ותהיה ישראלית ונמצא הוא נותן שבח לישראלית יש לומר כיון דעתה לא רצה

לגלות לה למה שחק, ורק א"ל טעם הבכיה דבכי על האי שופרא נמצא משבח את יופיה בפניה בעודה גויה והרי הוא נותן חן לה.

דף כ:

לֹא בַּחֲמוֹר וְלֹא בַּחֲזִיר וְלֹא בַּחֲזִירָה. קשא למה פלגנהו במלת 'לֹא' פעם שנית והוה ליה למימר ולא בחמור וחמורתה ולא בחזיר וחזירה?

ונראה לי בס"ד דאי הוה אמר הכי הוה אמינא הקפידה היא אם מסתכל במקום חבורם זה בזה שרואה חבורם שהוא מכחול כשפופרת ולכך אסיר אבל אם בעת שהם מזדווגים זה בזה הוא אינו רואה אלא רק בחמור או אינו רואה אלא רק בחמורתה בלבד לית לן בה לכך פלגנהו לא בחמור ולא בחמורתה ללמד אפילו אם אינו רואה אלא רק אחד מהם בעת הזווג שלהם שרואה רק החמור בלבד או החמורתה ואינו רואה מקום חבורם זה בזה אפילו הכי אסור.

והא דנקיט 'חֲמוֹר וְחֲזִיר' דוקא נראה משום דאלו פרוצים הרבה כי החמור אם יראה חמורתה מתאוה לה וצועק צעקות רבות ומשתגע לקפוץ עליה וכיון שיש להם פריצות יותר להזקק לנקבותיהם לכך תמצא הזקקתן בפני העולם יותר משאר בהמה גסה והסוס אף על פי שיש לו פריצות אין לו כמו פריצות החמורים, ועוד דהחמורים נמצאים בין בני אדם יותר מן הסוסים לכך נקיט 'חמור וחמורתה' ואפשר שגם החזיר יש לו פריצות הרבה יותר משאר חיות לכך אחר החמור שהוא מין בהמה הזכיר גם החזיר שהוא מין חיה כדי למנקט משתי מינים בהמה וחיה ונקיט נמי אחריהם עופות גם כן שגם בהם שכיח פריצות שנזקקין זה בזה בפני בני אדם ויותר נראה זה בצפור שקורין בערבי עצפ'ור.

קֶרֶן זָוִית הָוַאי. נראה לי בס"ד לכך הוצרך תנא דברייתא לסיים לנו המקום אשר ראה רבן שמעון בן גמליאל את הכותית באומרו שהיה עומד על גבי מעלה בהר הבית ללמדינו דקרן זוית הואי יען כי הוה קים להו שהמעלות בהר הבית לא היו עשויים ביושר אלא מתעקמים באלכסון ובזה ברור להם דקרן זוית הואי.

והנה הא תרוצא דקרן זוית לא שייך לתרוצי אלא רק בעובדא דרבן שמעון בן גמליאל בלבד אבל בעובדא דרבי עקיבה לא שייך לתרץ הכי מיהו על עובדא דרבי עקיבה ליכא מעיקרא קושיא דהתם היא באה לדבר עמו ומוכרח לראותה כדי להשיב לה תשובה ואינה אשה הדיוטית אלא אשתו של משנה למלך הואי ואיך יעצים עיניו ולא יראנה בעת שמדבר עמה ונמצאת ראייתו הכרחית.

ומה שאמר 'שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר אָדָם בַּיּוֹם' נראה דמפיק ליה מדכתיב כִּי תֵצֵא מַחֲנֶה וכו' (דברים כג, י) ודרך יראה ביום אבל לענין איסורא ודאי אסור בלילה מכל שכן כיון דהוי סמוך לשכיבה שמא יראה קרי ח"ו.

תּוֹרָה מְבִיאָה לִידֵי זְהִירוּת (דברים כג, י). נראה לי בס"ד **זְהִירוּת** יהיה זהיר שלא יתקרב לדבר שמביאו לידי עבירה דהיינו שלא ילך עם אדם רשע כמו שאמר התנא וְאַל תִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע (משנה אבות א, ז) וכן לא ילך על פתח אשה זונה פן יראנה ויפתנו יצרו וכמו שנאמר אַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ (משלי ב, ח) וכן כיוצא בזה בשאר עונות.

וּזְרִיזוּת שאם לפי תומו נכנס לבית זונה או למקום מושב לצים ודרך חטאים וכיוצא יהיה זריז לברוח משם כבורח מן הארי וכמו שאמר התנא הֱוֵי רָץ לְמִצְוָה קַלָּה וּבוֹרֵחַ מִן הָעֲבֵרָה (משנה אבות ד, ב) וצריך לזה זריזות שימהר לרוץ לדבר מצוה ולברוח מן העבירה.

וְנִקְיוּת רצונו לומר להיות נקי מן השגגות ופרישות שיהיה פורש מן הדבר הדומה לאיסור אף על פי שאינו איסור ממש שיש בו צדדי היתר וכמו שאמרו (מסכת דרך ארץ זוטא ח, ב) הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו.

וּטָהֳרָה היא טהרת המחשבה והרהור הלב.

וְיִרְאַת חֵטְא רצונו לומר יהיה חרד בכל עת ויזדעזע פן יבא לידי חטא אף על פי שאין רואה חטא לפניו כאדם המהלך בדרך בלילה יחידי ולבו נוקפו פן יפגע בו ליסטים או אויב וקדושה היינו שיקדש עצמו במותר לו.

וַעֲנָוָה שישתדל להגיע לקצה האחרון של הענוה שתמיד יהיה מוסיף ענוה על ענוה שבו וחסידות היינו שיעשה דבר נוסף על החיוב שחייבתו תורה ותחיית המתים שיזכה למדרגה עליונה ונשגבה מאד שיהיה לו יכולת לשלוח נפשו לקליפות ולהוציא משם נפשות העשוקים הנחשבים שם כמתים והוא מחיה אותם כשמוציאם משם וכמו שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות בסוד 'נפילת אפים' וזו מעלה גדולה שאין למעלה ממנה.

דף כד:

מַאי "**וַיִּשְׁרָנָה הַפָּרוֹת**"? **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר: שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה** (**שמואל א' ו, יב**). מקשים בשם הריטב"א ז"ל אמאי לא חשיב זה בהדי עשרה דברים שנבראו בין השמשות בערב שבת (משנה אבות ה, ו)? ותירץ כבר מנה 'פִּי הָאָתוֹן' והוא אב לכולן עד כאן. ונראה כונתו דאותו כח שנברא בשביל האתון דבלעם שדברה בו הוא עצמו חנה על פי הפרות ודברו בו שירה.

ואנא עבדא נראה לי בס"ד דלעולם גם לפי הפרות נברא כח בפני עצמו אך לא מנו אותו

עם עשרה דברים כי מזה יצאה רעה לישראל גדולה מאד דכתיב בארון וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף (שמואל א' ו, יט) ואמרו רבותינו ז"ל (סוטה לה:) שמתו חמשים אלף איש שכל אחד מהם היה שקול כשבעים איש.

עוד אמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה נד, ד) אמר הקדוש ברוך הוא אלו תרנגולתו של אחד מכם אבדה היה מחזר עליה כמה פתחים וארוני בשדה פלשתים שבעה חדשים ואין אתם משגיחים בו אני משגיח עליו שנאמר וַתּוֹשַׁע לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ (תהלים צח, א) הדא הוא דכתיב 'וַיְשַׁרְנָה הַפָּרוֹת בַּדֶּרֶךְ' מהלכות בישרות הפכו פניהם כלפי ארון ואמרו שירה וכו'.

לפי זה נראה כי מן שירה של הפרות יצא קטרוג גדול על ישראל עד שנתגלגל דבר זה שנהרגו מישראל חמשים אלף איש שכל אחד שקול כשבעים איש יען דאפילו הפרות שהם בהמות כבדו את הארון לומר שירה לכבודו והגידו השבחים שלו כמפורש בשירתם וישראל לא כבדו את הארון שהיה מונח שבעה חדשים בפלשתים ולא השגיחו עליו ולא עוד אלא בראותם אותו לא השתחוו לו כראוי בכבוד ולא עוד אלא שפתחו וראו מה שיש בתוכו ובודאי נתרבה הקטרוג הזה שהכה בהם מכה רבה מחמת הכבוד שכבדו הפרות את הארון בשירה שלהם.

ועוד נראה לי בס"ד זו השירה ששרו הפרות אין זה חידוש דהא איכא בפרקי שירה מכל החיות ובהמות ועופות שאומרים שירה ופירש רבינו האר"י ז"ל הכונה שיש מלאך ממונה על כל דבר ודבר וכל מין ומין והוא האומר שירה בכל יום וכן כאן המלאך הממונה על מין הפרות חנה בפיהם והוא היה אומר השירה ונראין הדברים יוצאים מפיהם ואינם אלא מן המלאך וכמו ענין המגיד של מרן הקדוש ז"ל אך דברים שדברה האתון שהם אינם דברי שירה כי אם דברים של וכוח לבלעם קבלו רבותינו ז"ל דנברא כח הדיבור ששת ימי בראשית לאותה אתון ודברה בו.

"**רָנִּי רָנִּי הַשִּׁטָּה**". נראה לי בס"ד כפל הלשון 'רָנִּי רָנִּי' כלומר שירון הארון שתי רננות אחת בשביל לוחות ראשונות כי איכא מאן דאמר דסבירא ליה לוחות ושברי לוחות מונחים בארון או 'רָנִּי רָנִּי' פעמיים על תורה שבכתב ועל תורה שבעל פה הרמוזה בה.

'**הִתְנוֹפְפִי בְרוֹב הַדָּרֶךְ**' הוא חלק הנסתר שהוא הדרה של תורה ועוד יש לומר נמי 'הַדָּרֶךְ' רצונו לומר חדרך כמו שאמרו רבותינו ז"ל (שבת סג.) על פסוק וַהֲדַרְךְ צְלַח רְכַב (תהלים מה, ה) אל תקרי הדרך אלא חדרך, שהסוד נעלם בחדרי חדרים של תורה המונחת בארון.

'**הַמְּחוּשָׁקָה בְּרִקְמֵי זָהָב**' הוא חלק הנגלה שהוא לבוש החיצון כמלובש בתוכו ההוד.

'**הַמְּהֻלָּלָה בְּדָבִיר אַרְמוֹן**' רמז לעולם הבריאה כי התורה נתנה לנו מעולם הבריאה ולכך

התחילה באות ב'.

'**הַמְפוֹאָרָה בַּעֲדֵי עֲדָיִים**' רמז ליסוד דחכמה שנקרא 'עֲדֵי עֲדָיִים' והטעם כי יסוד דחכמה מלובש תוך יסוד דבינה ויסוד דבינה תוך יסוד דתפארת ולכן נקרא 'עֲדֵי עֲדָיִים' וידוע דהתורה היא בסוד יסוד דחכמה. ועוד יש לומר '**עֲדֵי עֲדָיִים**' על פנימיות הסוד והוא חלק חמישי שעולה על ד' חלקים שהם פרד"ם כמו שכתב מורנו הרב רבי חיים ויטאל ז"ל בסוד כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ זוֹכֶה לְדָבָרִים הַרְבֵּה (משנה אבות ו, א).

כְּמַאן קָארוּ פַּרְסָאֵי לְסִפְרָא 'דְּבִיר'? (**שופטים א, יא**). נראה לי בס"ד נחתו חכמינו ז"ל למצוא למילה פרסית רמז בלשון הקדש מפני שהם מצאו במלת 'דְּבִיר' רמז נאה על התורה שיש בה ד' חלקים והאדם צריך רבי בארבעה חלקים פרד"ס [פשט רמז דרש סוד] וזהו דְּבִיר 'ד' רבי' לכך רצו לעשות סמך ודמיון למלה זו בלשון המקרא וכן הענין ב'דִּשְׁתְּנָא' ראו רמז נכון שהוא 'ד' שת נא' רצונו לומר דם שותת עתה ודו"ק.

דף כה.

זֶה סֵפֶר אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁנִּקְרְאוּ 'יְשָׁרִים' (**יהושע י, יג**). יש להקשות למה כתוב 'סֵפֶר הַיָּשָׁר' דהוה ליה למימר 'סֵפֶר יְשָׁרִים'? ונראה שרצה הכתוב שיהיה הרמז יותר על אברהם אבינו ולכך נקיט 'הַיָּשָׁר' לשון יחיד דקאי על אברהם אבינו שלקח אות ה' בשמו וזהו 'ה' ישר' שהוא כולל חמשה חסדים וכל יושר חסד וכל ענול גבורה.

שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ, אָז שִׁית וְקָם תַּרְתֵּי סְרֵי, אָז שִׁית וְקָם עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. "וְלֹא אָץ לָבוֹא כְּיוֹם תָּמִים" מִכְּלָל דְּמַעִקְּרָא לָאו כְּיוֹם תָּמִים הֲוַאי (**יהושע י, יג**). פירוש כי עמידה ראשונה רמזה הכתוב באומרו 'וַיַּעֲמֹד הַשֶּׁמֶשׁ' ועמידה שניה נרמזה במה שאמר 'וְלֹא אָץ לָבוֹא' רצונו לומר שלא מיהר להשתקע אלא עמד במקומו ועל עמידה ראשונה זו פירש ואמר שהיתה 'כְּיוֹם תָּמִים' דהיינו כ"ד שעות שהם נחשבו יום תמים כלומר שיעור לילה ויום ומאחר דעל עמידה שניה פירש ואמר שהיתה כ"ד שעות ועל עמידה ראשונה לא פירש כלום אלא נקיט בסתם אין אנחנו אומרים שהיתה שליש השניה או רביע השניה אלא אומרים שהיתה מחצית דהיינו שבאה השניה כפלים על הראשונה כי כן דרכו יתברך להוסיף כפלים וככתוב 'כִּפְלַיִם לְתוּשִׁיָּה' (איוב יא, ו) וכן הוה באיוב שהוסיף לו כפלים וכן בעונש הגנב התוספת היא כפל דכתיב 'שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם' (שמות כב, ג) ולזה אמר מכלל דמעיקרא עמידה הראשונה לאו 'כְּיוֹם תָּמִים' אלא הוה י"ב שעות שבזה נעשית השניה כפלים.

ברם מהרש"א ז"ל הקשה לכולהו אמוראי צריך לתת טעם למה לא העמידה בפעם אחת

בשיעור העמדה של שני הפעמים? ונראה לי בס"ד נחלק הנס לשתי חלוקות כדי לקיים שתי הברכות אחת של יעקב אבינו ע"ה שברכו וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם (בראשית מח, יט) כמו שאמר רבי יוחנן והשניה של משה רבינו ע"ה שבירך אותו באומרו בָּהֶם עַמִּים יְנַגֵּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ (דברים לג, יז) כמו שאמר רבי אלעזר וכדי לחלק כבוד לשתיהן עשה הנס לשתי חלוקות אחת בשביל יעקב אבינו ע"ה ואחת בשביל ברכה של משה רבינו ע"ה. או יובן אחת בזכותו ואחת בזכות משה רבינו ע"ה רבו.

שָׁעוֹת הוּא דְּלָא נְפִישִׁין כּוּלֵי הַאי (יהושע י, יא). קשא והלא משה רבינו ע"ה גדול הרבה מן יהושע ואמאי לא נפישן דידיה? ונראה לי בס"ד דנפישן גבי יהושע מפני שהיתה בזכות ארץ ישראל גם כן כי המלחמה היתה בארץ ישראל. או יובן דאצל יהושע לאו כוליה מילתא מדיליה אלא נצטרף עמו זכות משה רבינו ע"ה שהיה רביה דיהושע.

ונראה לי דמאן דאמר התוספת היא כ"ד היינו כנגד כ"ד ספרים וכ"ד קשוטי כלה ומאן דאמר ל"ו כנגד ל"ו כריכות וכנגד אותיות 'אלה' דשם 'אלהי־ם' שעולים ויורדים בנשמה של ישראל ומאן דאמר מ"ח הוא כנגד שני שלישי החסד בסוד וְשַׁמְתִּי כַּדְכֹּד שִׁמְשֹׁתַיִךְ (ישעיה נד, יב).

וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ 'סֵפֶר הַיָּשָׁר'? **דִּכְתִיב**: "**וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה'**" (**דברים ו, יח**). הקשה מהרש"א ז"ל והלא גם בספר שמות כתיב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה (שמות טו, כו)? עיין שם.

ונראה לי בס"ד כי בספר שמות ליכא אלא חד קרא הנזכר אבל בספר דברים איכא ארבע קראי והם הא' בסימן וא"ו וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב (דברים ו, יח) והשני בסימן י"ב כִּי תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' (דברים כא, ט) והשלישי בסימן י"ג לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' (דברים יג, יט) והרביעי בסימן כ"א כִּי תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' (דברים כא, ט) ולכן יותר ראוי לפרש זה על ספר דברים.

ועוד נראה לי כי בספר שמות כתיב 'וְהַיָּשָׁר' וכאן מביא קרא דכתיב ביה 'הַיָּשָׁר' בלא וא"ו דדמי להאי דכתיב 'סֵפֶר הַיָּשָׁר'.

אי נמי פסוק 'וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה' דספר שמות אינו לשון צווי וגזרה אלא הכי קאמר 'אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה' אז תזכה 'שָׂכָל חֻקָּיו כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ' אך כאן בספר דברים כתיב וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב וכו' שהוא לשון צווי ואזהרה כמו שנאמר במצוות עשה של התשובה וְשַׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹקֶיךָ (דברים ד, ל).

דף כו.

אָמְרוּ לֵיהּ: תַּלְמִידָא דִּיהוּדָה רַמָּאָה אַנְּתְ. הא דקרו ליה הכי כאלו פשוט הוא אצלם כך ח"ו, נראה לי בס"ד על פי מה שאמרו בגמרא דשבת (שבת לז:) אמר ליה והא רב יהודה משהו ליה ואכיל? אמר ליה בר מניה דרב יהודה כיון דמסוכן הוא אפילו בשבת נמי שרי למעבד ליה, ופירש רש"י מסוכן רגיל לאחזו בולמוס וצריך לאכול מאכל מתוק טוב עיין שם. נמצא רב יהודה הוה רגיל לאחזו בולמוס ואלו הטפשים לפי דעתם הנפסד היו חושבים מה שאומר רב יהודה שאוחזו בלמוס תמיד ברמאות עושה זאת כדי שיביאו לו מאכלים רבים מתוקים וטובים ואינו אוחזו כלום ולהכי קרו ליה 'רַמָּאָה' ח"ו.

עָבִיד גְּנֵיבְתָא עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְלָא אַצְלְחוּ. נראה דאחר שעשו גניבה כ"ב שנה ולא הצליחו הבינו שזאת היתה להם בשביל שחטאו בכבוד רב יהודה וצריכין להיות בעסק קשה ומר זה ל"ב שנה כמנין כבוד ועתה כבר עבר כ"ב שנה כנגד כ"ב דכבוד ונשאר עליהם עוד עשר שנים כנגד ד' ו' ד'כבוד' ואין ביכלתם לסבול עוד עשר שנים לכך אתו למשרי שמתייהו.

אַכְלֵיהּ אַרְיָא. הא דלא הכישו חויא דרבנן דלית ליה אסוותא כמו שנאמר וּפֶרֶץ נָדֵר יִשְּׁכֶנּוּ נָחָשׁ (קהלת י, ח) נראה היינו כדי לפרסם הדבר דלכבוד רבי יהודה נעשה לו כן כי יהודה נקרא אריה דכתיב גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה (בראשית מט, ט).

דף כז.

אִשָּׁה כְּמַאן דְּמָהֵילָא דַּמְיָא. קשא מה טעם יש בזה לחשוב אותה 'כְּמַאן דְּמָהֵילָא' מאחר דקרינן הַמּוֹל יְמוֹל (בראשית יז, יג) ונראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בריש שער מאמרי רשב"י דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות משום דעל ידי בעלה נחשבת גם היא כאלו עשתה מצות אלו ואינה חסרה כלום עיין שם. ולפי זה גם לענין מילה יש לאשה שייכות במצוה כאלו קיימה אותה מכח בעלה שהוא נימול לכן חשיבה 'כְּמַאן דְּמָהֵילָא'.

דְּאָמְרָה לְאִינְּשׁ אַחֲרִינָא וְעָבַד. הנה בזה יש לפרש בס"ד מדרש פליאה וַתִּקַּח צִפֹּרָה צוֹר (שמות ד, כה) מלמד שמלתו בפה, ופירשו המפרשים אם תקח צוֹר מן 'צִפּוֹרָה' ישאר 'פה'. וקשא איך יאמר מלתו בפה והכתוב אומר 'וַתִּקַּח צוֹר וַתִּכְרֹת'? ונראה לי בס"ד לפי האמור כונת המדרש לומר שאמרה בפיה לאדם אחד שימול אותו בצור ובזה נחשב לה מעשה שלוחה כאלו היא מלה אותו בידה כיון שבפיה צוותה.

דף כט:

הֵיאַךְ אַתָּה קוֹרֵא: "כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן", אוֹ "כִּי טוֹבִים דֹּדַיִךְ"? (**שיר השירים א, ב**). הא דהשיאו לדבר זה ולא לדבר אחר, נראה לי בס"ד שדבר זה שייך לענין זה כי דרשו רבותינו ז"ל על פסוק זה אמרה כנסת ישראל רבונו של עולם ערבים עלי דברי דודים הם דברי סופרים יותר מיינה של תורה, והטעם דהעובר על דברי תורה יתחייב מלקות והעובר על דברי חכמים חייב מיתה בידי שמים והיינו שגזר כן השם יתברך כדי לחזק דברי סופרים שלא יהיה קל בעיני האדם לעבור עליהם באומרו שהגוזר הוא אדם כמוני ולמה אהיה מודה לו? מה שאין כן דברי תורה אין צרכין חיזוק ולכן טובים אצלי דברי דודים שהם דברי סופרים יותר מיינה של תורה.

ואם כן ממילא מובן הטעם מה שהוא מעלים תשובת הדבר מן רבי ישמעאל היינו דכונתו בזה לעשות חיזוק לדברי סופרים דחש פן יזלזלו בם בשומעם הטעם ויעלה בלבם איזה הרהור בזה הטעם ולכך אמר לו שאלה בפסוק זה מפני כי בפסוק זה יש טעם להסתרת טעמא דגזרה שהסתירו ממנו.

ובזה יתורץ בס"ד עוד דקדוק אחד דבעי תלמודא 'מַאי שְׁנָא הַאי קְרָא דְּשַׁיְלֵיהּ' ומתרץ 'מֵרִישָׁא דִּקְרָא קָאָמַר לֵיהּ' וקשא אם כן הוה ליה למימר 'רֵישֵׁיהּ דִּקְרָא' כי זה העיקר ומה שייכות יש להאי שאלה דסיפה דקרא דאמר 'כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן'? ובזה ניחא דבאמת בסיפיה דקרא רמז לו תשובה על מה שהוא מסתיר הדבר ממנו ואינו מגלה לו טעם הגזרה.

ומה שאמר לו '**יִשְׁמָעֵאל אָחִי**' הנה ודאי באותו זמן היה רבי ישמעאל עודנו קטן בשנים ולא נסמך ולכך לא גילה לו להודיעו בזה שקראו 'אָחִי' היינו לומר שאתה עתיד להתגדל ותהיה אחי בחכמה ובתואר 'רבי' עם כל זה לעת עתה 'חֻשׁוֹק שְׁפָתֶיךָ זוֹ בְּזוֹ' ולא תבקש ממני הטעם של הגזרה מה היה.

דף לה.

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲרֵבִים עָלַי דִּבְרֵי דּוֹדִים, יוֹתֵר מִיֵּינָהּ שֶׁל תּוֹרָה (**שיר השירים א, ב**). כינה התורה בשם יַיִן יען כי היין כל מה שיתיישן יותר ישובח יותר וכן הענין בתורה אך לדברי סופרים קרי להו 'דִּבְרֵי דּוֹדִים' כי הם כמו דדים המניקין את הולד וזנים אותו וחי בהם והכי קאמר אף על פי שדברי תורה דומין ליין שישובח היין יותר ודברי סופרים הם חדשים לגבי דברי תורה עם כל זה ערבים עלי דברי סופרים יותר מיינה של תורה.

דף לה:

לָמָּה תַּלְמִיד חָכָם דּוֹמֶה? לִצְלוֹחִית שֶׁל פְּלַיְטוֹן (**שיר השירים א, ג**). נראה לי בס"ד דימהו לתלמיד חכם לצלוחית ותורה שבתוכו לפלייטין היינו דהתורה נקראת אֵשׁ דכתיב הֲלוֹא כֹּה דְּבָרִי כָּאֵשׁ (ירמיה כג, כט) ואותיות אֵשׁ במילואם מלוי אלף-'פל' שֶׁל **פְּלַיְטוֹן** ומלוי שין-'ין' שֶׁל פְּלַיְטוֹן שהם ב' אותיות ראשונות וב' אותיות אחרונות לומר שהתורה היא מזון הנפש כבשמים שהם מזון הנפש כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות מג:) איזהו דבר שהנשמה נהנית בו? זה הריח. וכן כשתלך לגן עדן ניזונת מן ריח הטוב בלבד ודימה התלמיד חכם לצלוחית כי התורה שלומד החכם ומפרש אותה היטב נקראת בשם צליית בשר דכתיב וְלַהַג הָרְבֵּה יְגִעַת בָּשָׂר (קהלת יב, יב) ואמר רבא כל הלוהג בה טועם טעם בשר (עירובין כא:) והבנת התורה וביאור שלה יכונה בשם צליה כמו שאמרו על מאמר אדם הראשון מסב בגן עדן היה ומלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין (סנהדרין נט:) והיא רמוזה באות חי"ת על שם ח' דרגין שיש בה שהם כשר ופסול טמא וטהור חייב וזכאי אסור ומותר וחלק תיבת 'צְלוֹחִית' לשתים וקרי 'צלו חית' היא התורה שיש בה חי"ת דרגין.

וְלֹא עוֹד אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁמְּכַסִּין מִמֶּנּוּ מִתְגַּלִּין לוֹ (**שיר השירים א, ג**). פירוש מדה כנגד מדה הוא פותח לבבות אחרים בלמדו אותם כן הקדוש ברוך הוא יפתח לבבו בדברים הסתומים ממנו שלא יהיה נצרך ללמדם מאחרים.

ואמר נמי '**וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּלְאַךְ הַמָּוֶת אוֹהֲבוֹ**' היינו על פי מה שאמרו בגמרא דחגינה (חגיגה ד:) בעובדא דהוה שטעה שלוחו של מלאך המות באשה ששמה מרים שהמית אשה אחרת ושאל רב ביבי למלאך המות שנים של זו שנספית בלא משפט מאי עבדית בהו? ואמר לו אי חזינא צורבא מרבנן דמעביר במיליה מוסיפנא ליה כי אלו השנים של הנספה בלא משפט מסורים בידו לתתם למי שירצה כך היא גזרת השם יתברך, ולזה אמר שיהיה מלאך המות אוהבו להוסיף לו מאותם הנספים בלא משפט.

והנה הוא עקרו 'אויב' אך בעבור זאת נעשה 'אוהב' שיהיב אות ה"ה במקום יו"ד ואז אויב נהפך לאוהב כי אות ה"ה במלואה מספרה עשר כמנין יו"ד פשוטה.

דף מ:

בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁמָּסַר עוֹלָמוֹ לְשׁוֹמְרִים. ובזה יובן בס"ד מה שאמר דוד המלך ע"ה רַבִּים אֹמְרִים מִי יַרְאֵנוּ טוֹב נְסָה עָלֵינוּ אוֹר פָּנֶיךָ ה' נָתַתָּה שִׂמְחָה בְלִבִּי מֵעֵת דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם רָבּוּ (תהלים ד, ז) פירוש **רַבִּים** ממלכי אומות העולם וגדוליהם שיש להם רוב טובה בעולם

הזה מה שלא נמצא אצל ישראל אפילו במקצת מלעיגים עלינו **וְאוֹמְרִים** עלינו **מִי יַרְאֵנוּ טוֹב** דחושבים ורואים הטוב הוא להם דוקא אך אנחנו אומרים **נְסָה עָלֵינוּ אוֹר פָּנֶיךָ** ה' שאנחנו רוצים עיקר בטוב עולם הבא שהוא אור פניך וגם על טוב עולם הזה אין אני מצטער בראותי אותו ברבוי אצל אומות העולם אלא אדרבה **נָתַתָּה שִׂמְחָה בְלִבִּי מֵעֵת דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם רָבּוּ** כי חושב אני דאלו אוספים טוב עולם הבא ושומרים אותו לנו כי יבא היום שאלחם בם ואקח אותו מהם וכמו שאמר כאן 'בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁמָּסַר עוֹלָמוֹ לְשׁוֹמְרִים'.

דף מד.

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: אֶבֶן יְקָרָה הָיְתָה בְּהּ, שֶׁשָּׁוָה כְּכַר זָהָב (שמואל ב יב, ל). יש להקשות אין זה חידוש נפלא דמשתבח בה קרא ובפרט בימים ראשונים שהיו נמצאים אבנים טובות יקרי הערך מאד! ונראה לי בס"ד הכונה כל משקל ומשקל של אותה האבן שוה ככר זהב שאם היתה שוקלת מאה קירא"ט נמצאת שוה מאה ככר זהב.

מָקוֹם יֵשׁ בָּרֹאשׁ שֶׁרָאוּי לְהַנִּיחַ בּוֹ שְׁתֵּי תְּפִלִּין. יש להקשות והלא לפי דברי רבינו האר"י ז"ל וז"ח גם הראשונים מימות משה רבינו ע"ה היו מניחין שני זוגות כסדר רש"י וכסדר רבנו תם ובודאי דוד המלך ע"ה היה עושה כן, ולהכי עדיין תקשי והא בעי להניח שתי תפלין? ונראה לי בס"ד דלא היו לובשים שתי תפילין אלא רק בשעת תפלת שחרית אבל כל היום היו לובשים סדר רבנו תם דוקא וכמו מנהג רבינו האר"י ז"ל בכל יום במנחה. ומה שאמר 'עֲדוּת הִיא לְבֵית דָּוִד' נראה לי בס"ד בזה רמז הכתוב (תהלים קיח, כב) 'אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים' היא העטרה שהיה בה אבן יקרה ששוה ככר זהב ולכך קראה על שם האבן שבה דבתחלה מאסו הבונים החכמים משום דהיתה איסור הנאה אך אחר כך בא אתי הגתי ובטלה ואז 'הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה' בראש דוד המלך ע"ה ובאמת 'מֵאֵת ה' הָיְתָה זֹּאת' בדרך נס הנעשה על ידי שם הוי"ה ברוך הוא יען 'הֵיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ' שנמצא בה דבר פלא שהיה לובשה במקום תפילין והולמתו כדי שיהיה גם זה עדות למלכות בית דוד.

ובזה יובן (זכריה ד, ז) 'וְהוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה' היא אבן הנזכר שתהיה עטרה למלך המשיח ואז 'תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ' חן מצד הגשמיות שבה שהיתה יקרה מאד וחן מצד הרוחניות שבה שהולמת ראש הלובש אותה בדרך נס.

ומה שאמר **בְּשׁכַר** שֶׁ'פִּקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי', **'זֹאת הָיְתָה לִי' לְעֲדוּת** צריך להבין מאי תליא הא בהא ולמה עשה הקדוש ברוך הוא עדות זו באותה עטרה שלקח משלל בני עמון? ונראה

לי בס"ד דאיתא במדרש רבה כששלח דוד המלך ע"ה את יואב למלחמה על עמון ועל מואב הוציאו לו אפיסטולי שלהם דכתיב אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב (דברים ב, ט) וכן נמי בבני עמון והלך דוד המלך ע"ה בכבודו אצל הסנהדרין ותבע שהם פרצו את הגדר דכתיב וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל בִּלְעָם וכו' (במדבר כב, ה).
וכתבו התוספות שדוד המלך ע"ה עיקר סמיכות שלו הוא על פסוק דשופטים דעגלון מלך מואב נלחם בישראל ויך בהם (שופטים ג, יג) אלא שהיה מהדר על פסוק מן התורה גם כן.
נמצא מה שהכה דוד המלך ע"ה בעמון ומואב לא עבר על מצות התורה ח"ו אלא כדין עשה ועל פי הסנהדרין עשה מפני שהם פרצו תחלה והכו בישראל גם בני עמון וכנזכר בנביאים לכך עשה לו הקדוש ברוך הוא נס גדול באותה עטרה של שלל בני עמון להורות ששמר מצות השם יתברך ולא עבר על דברי ה' ולזה אמר בְּשָׂכַר שָׁ'פָּקוּדֶיךָ' שצוית על עמון ומואב 'נָצָרְתִּי' 'זֹאת הָיְתָה לִּי' לְעֵדוּת (תהלים קיט, נו).
ועוד נראה לי בס"ד הכונה עדות היתה לי בזאת העטרה שנעשה הנס בה במקום תפילין של ראש שיש בו שני שינין של ז' וויהן כנגד חג"ת נהי"ם [חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות] ששם סוד בת שבע וזאת לי לעדות 'כִּי פִּקּוּדֶיךָ' נָצָרְתִּי' כשלקחתי בת שבע שהיתה גרושה ואפילו תשעים יום של הבחנה הוה לה וכנזכר בריש זוהר בראשית.

דף מו.

קוֹרִין אוֹתָהּ 'בֵּית־כַּרְיָא' (**דברים** ז, כו). פירוש בית הכסא. נראה שם זה יאות לה כי החיצונים מזונם מן הצואה לכן שם חונים רוחות רעות וכמו שאמר רבינו האר"י ז"ל בסוד 'בית פעור' גם 'פני כלב' שם זה יאות לה כי עיקר קליפת עבודה זרה הוא בעשיה ששם הקליפות נקראים בשם 'כלב' [52] שהוא גימטריא בן [52] וכמו שאמר רבינו האר"י ז"ל בביאור פרקי שירה כלבים אומרים נְבָרְכָה לְפָנֵי ה' עֹשֵׂנוּ (תהלים צה, ו) שהוא לשון עשיה ולא אומרים 'בוראינו' או 'יוצרינו' עיין שם. גם 'עין קוץ' שם זה יאות לה כי העובד עבודה זרה פוגם באות ד' של אֶחָד (דברים ו, ד) שמניח רי"ש ח"ו וההפרש הוא מספר קוץ וכמו שאמרו המפרשים ז"ל ברמז הכתוב 'וְקוֹץ וְדַרְדַּר' תַּצְמִיחַ לָךְ (בראשית ג, יח).

דף נד:

כֶּלֶב אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ? מֵת אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ? אִם כֵּן יְאַבְּדֶנָּה מִן הָעוֹלָם. פירוש כיון שאתה קורא אותה 'כֶּלֶב' נמצא יש בה הנאה במקצת כי הכלב עושין בו שמוש ואיך 'מֵת

אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ' בתמיהא, כי המת אין ממנו הנאה של כלום כלל ועיקר ולפי דבריך שהיא כמו מת אם כן יאבדנה מן העולם כדי שלא יעבדו אותה.

דף נה.

כְּלוּם מִתְקַנֵּא, אֶלָּא חָכָם בְּחָכָם. גִּבּוֹר בְּגִבּוֹר עָשִׂיר בֶּעָשִׂיר וכו' (דברים ד, כד). נקיט שלשה חכם גבור עשיר על פי מה שאמר הכתוב אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְגִבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ וְעָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ (ירמיה ט, כב) ואגריפס היה מבין קַנָּא' לשון קנאה שמתקנא ח"ו והשיב לו שהוא לשון הקפדה כמו קִנֵּאתִי לִירוּשָׁלַם קִנְאָה גְדוֹלָה (זכריה א, יד).

וְלֹא תֵצְאוּ אֶלָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְעַל יְדֵי פְּלוֹנִי, וְעַל יְדֵי סַם פְּלוֹנִי. פירוש או או קאמר יש יסורין משביעים אותם שיצאו ביום פלוני מאליהם שלא על ידי רופא ולא על ידי סם ויש שמשביעים אותם שיצאו על ידי רופא או על ידי סם ובאותם היסורין שהשביעום שיצאו מאליהם מטעה השטן לאותו בעל יסורין שילך ביום ההוא לבית עבודה זרה כדי שיחשוב העבודה זרה הצילו.

שָׂחֲטוּ לָהּ גַּבְרָא וְאָתָא מְטָרָא. קשא והלא כתיב הֲיֵשׁ בְּהַבְלֵי הַגּוֹיִם מַגְשִׁמִים (ירמיה יד, כב) שאין גשמים יורדים על ידי כשוף ועל ידי שדים אלא רק במאמרו יתברך?

ונראה לי הכונה כיון שהקדוש ברוך הוא גוזר ביום ראש השנה שיבואו גשמים בעיר פלונית ביום פלוני אז החיצונים שומעים זה הדיבור ומטעין בו את בני אדם שביום שנגזר שיבא בו המטר אומרים להם בחלום שַׂחֲטוּ לִי גַּבְרָא וְאַיְתִי מְטָרָא וכו' אבל אם לא היה השם יתברך אומר גזרת המטר בדבור אלא תשאר במחשבה לא היו מרגישים בזה מכח המחשבה וזהו שאמר 'מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱלִיקָן בִּדְבָרִים כְּדֵי לְטָרְדָן' אמר בִּדְבָרִים דייקא שמוציא הגזרה בדיבור כדי שיטעו בזה.

בָּא לְטַמֵּא, פּוֹתְחִין לוֹ, בָּא לְטַהֵר, מְסַיְּעִין אוֹתוֹ. נראה לי בס"ד 'הַבָּא לְטַמֵּא' מכנהו הכתוב בשם 'לֵץ' והיינו אותיות 'לֵץ' במלואם למ"ד צד"י תמצא במלוי אותיות 'דדים' רמז שהלץ דומה לדדים שיש שם נקבים פתוחים שאין להם מנעול וכאשר התינוק יגש למצוץ מהם יוצא החלב ונכנס לפיו, כן הלץ פותחין לו דוקא והוא הנכנס ויוצא ומוציא ומביא ואין מסייעין אותו בכך.

וזהו 'אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ' (משלי ג, לד) רצונו לומר האדם הוא שיליץ אבל לענוים שרואין עצמם אַיִן כמו הצל שהוא עובר ואין הנה הצל מלוי שלו 'חֵן' [58] שהוא גם כן כמנין דדים [58] אשר בתוך אותיות 'לֵץ' ורק כאן נהפך המספר של 'דדים' למספר 'חן' שהוא מספר כְּבוֹד ה' [58] שזה מורה שמסייעין אותו בהארות אלו שמאירין בו.

ובאופן אחר נראה לי בס"ד אומרו **'בָּא לְטַמֵּא פּוֹתְחִין לוֹ, בָּא לְטַהֵר מְסַיְּיעִין אוֹתוֹ'** על פי מעשה שהיה בשני יהודים שירדו בספינה בים ותעו בדרך הים ונתעכבו כמה ימים בדרך ובאלף צרות הגיעה הספינה לחוף של יבשה שהיה שם עיר גדולה כולה נוצרים והיה אותו זמן עת שמד שהרגו הנוצרים את היהודים ויש מהם שהמירו דתם מכח אונס אך שומרים יהדות בצנעה בביתם ואלו שני היהודים היו רעבים מאד כשיצאו מן הספינה שיש להם ד' ימים שלא אכלו כלום ונכנסו לאותה העיר וכל אחד נכנס בבית אחד לאכול מאכלים האסורים בשביל פקוח נפש עד שתשוב נפשם ויהיה בהם כח לילך רגלי מעיר לעיר עד שישובו לעירם וכאשר שבה רוחם והסכימו לנסוע בא היהודי לברך את בעל הבית על חסד שעשה עמו באכילה שהחיה את נפשו, וילחוש לו בעל הבית באזנו ודאי צר עליך הדבר הזה שאכלת מאכל אסור על כן אודיעך שלא בא בפיך בשר פגול כי אני יהודי מן האנוסים ונזהר בביתי לאכול מאכל היתר ובשר שחוטה והראהו מקום ששוחט וישמח היהודי על זאת.

ואחר שנסע עם חבירו סיפר לחבירו דבר זה אך חבירו ברור לו שאכל מאכלי נוצרים בשר נבילה וטריפה ובשר בחלב כי אותו בית שנכנס בו היה בית נוצרי ויצטער בלבו על זאת אף על פי שהיה מותר לו מן הדין לאכול בשביל פקוח נפש אך למה השם יתברך הזמין לחבירו ליכנס בבית יהודי אנוס ולו בבית נוצרי כי ודאי היו שם עוד יהודים אנוסים, וכשהגיע לעירו הלך אצל הרב של העיר ויתרעם על הדבר הזה שקרה לו ולמה נשתנה מחבירו?

וישאלהו הרב אם מימיך אכלת איסור ברצון? ויודה כי פעם אחת היה מטייל ביער והיו נוצרים שותין יין ואוכלין גבינה ויזמינו אותו עמהם ושתה מיינם ואכל מן הגבינה וכאשר קם אמר יסלח ה'. אז אמר לו הרב עתה תראה השגחתו יתברך חבירך שלא אכל מימיו בשר פיגול ברצון לכן שמרו השם יתברך בעת עתה שהיה בסכנת רעב לא הצריכו לאכול איסור אף על פי שהיה מותר לו כפי הדין משום פקוח נפש ולכן אף על פי שהיו בתי הנוצרים כולם פתוחים לפניו לא נטה לבו ליכנס בתוכם אלא משך השם יתברך את לבו ליכנס באותו בית של היהודי שהיה נחשב לעיני הכל שהוא בית נוצרי ולא אכל שם בשר פיגול ולא שום מאכל איסור וטרפות אלא רק מאכל היתר וכל זה היה לפי תומו שלא הרגיש בדבר, אבל אתה אשר אכלת מקדמת דנא מאכל איסור בשאט הנפש בלי שום אונס אלא ברצון הנה אחר כך כשהיה לך סכנת רעב ונכנסת לעיר הנוצרים לאכול איסור בשביל פקוח נפש היו בתי הנוצרים פתוחים לפניך ונכנסת ברצון עצמך ואכלת מאכל איסור הנמצא שם ולא נעשה לך סיוע מן השמים כאשר עשו לחבירך אשר בתי

הנוצרים היו פתוחים לפניו ועם כל זה מן השמים משכו לבבו לבלתי יכנס אלא בבית היהודי האנוס כדי שיאכל שם מאכל היתר.
וזהו שאמר 'בָּא לְטַמֵּא' במזיד וברצון הנה אחר כך כשהוא אנוס 'פּוֹתְחִים לוֹ' לפניו פתחים של מקום טומאה שיכנס בם ויטמא במאכל טמא אך 'בָּא לְטַהֵר' בתחלתו הנה אחר כך כשהוא אנוס 'מְסַיְּעִין אוֹתוֹ' שלא יכנס בפתחים של מקום טומאה כדי שלא יטמא שם וכמו ענין אותו מעשה ממש.

דף סה.

אָמַר לֵיהּ: עֵינָא דְּחַזְיָא לְכוּ בְּבִישׁוּתָא תִּפְקַע. נראה מאת ה' היתה זאת שיהיה בר ששך מוכה בחרב פיו על ידי 'אָמֵן' של רבא ודבר זה קשה על הסטרא אחרא ביותר. ונראה כי בר ששך היה לו ארס של עין הרע כבלעם והוא דחזא לרבא בבישותא וזה נרמז בשמו כי ידוע מה שאמר רבותינו ז"ל בגמרא דעין הרע לבבל נחית ששם מצוי ארס זה של עין הרע יותר משאר מקומות. וידוע נמי מה שאמר בגמרא ששך זו בבל כי שֵׁשָׁךְ בא"ת ב"ש 'בבל' ולכן נקרא זה 'בַּר שֵׁשָׁךְ' רצונו לומר בר בבל ששם נמצא ארס של עין הרע בר מינן והוא דחזה לרבא בארס של עין הרע הנה חזר הארס לעינו ופקעה עיניה בארס שלה שיצא ממנה וחזר אליה להכותה.
אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר לֵיהּ מֵהָכָא: "**בְּנוֹת מְלָכִים בִּיקָרוֹתָיִךְ, נִצָּבָה שֵׁגַל לִימִינֵךְ בְּכֶתֶם אוֹפִיר**". פירוש הא ודאי דידן עדיפה כי בַּר שֵׁשָׁךְ הביא זונות לביתו מדלת הארץ אך ישראל מביאים בנות מלכים לביתם לשמש אותם כשפחות והוא הביא הזונות לשכב עמהם להנות מהם שלא בפני אשתו כי ודאי אשתו מקפדת כיון שהוא מנאף עמהם בביתה אך ישראל לעתיד יביאו בנות מלכים לביתם להנות משמוש שלהם ואין נשותיהם מקפידות כי ישראל לא יעשו נבלה ח"ו לשכב עם בנות מלכים אלא רק מביאים אותם לשמש בבית במקום שפחות ונמצא דידן עדיפה.
ושמע מינה נמי דאיכא תאוה של יצר הרע לעתיד דאי ליכא תאוה כלל מאי שבחייהו דישראל בזה שבנות מלכים שהם יפים ביותר משמשים לפניהם ואינם חוטאים?
אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר מֵהָכָא 'וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ' (**בראשית כה, כג**). פירוש **לְאֹם** זרע יעקב **מִלְאֹם** זרע עשו **יֶאֱמָץ** והכונה על החשיבות והמעלה מצד הערכה שנערכין מעשים של ישראל לגבי מעשים של בני עכו דעל ידי כך נראה חשיבות במעשים של ישראל עשר ידות על איכותם מצד עצמן דוקא כי אין האור ניכר אלא מצד החושך ובשלמא אם יש

יצר הרע ותאוה רעה בעולם אז שייכה הערכה זו אבל אם לא יש יצר הרע ותאוה רעה בעולם במה תהיה ההערכה.

אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר מֵהָכָא "עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה לוֹ". הכונה דמזה הפסוק מוכח שיש יצר הרע ותאוה רעה לעתיד דהא הטעם שזוכין להבטחה זו של 'עַיִן לֹא רָאָתָה' הוא משום שהם קדושים וטהורים במראה עינים שלהם לכן מדה כנגד מדה יזכו לעין לא ראתה ונמצא גם מזה משמע דאיכא יצר הרע ותאוה רעה במראה עינים ולהכי בשכר שהם קדושים וטהורים במראה עינים יזכו לעין לא ראתה ואם אין תאוה רעה ויצר הרע מאי רבותייהו בקדושתם במראה עינים? ובודאי האי קרא איירי אחר ביאת המשיח שהוא אור החיים.

סליק מסכת עבודה זרה.